

EVALUERING AV BOSETTINGSARBEIDET I HAMARØY KOMMUNE I PERIODEN 2010- 2014

INNHold

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
1 INNLEDNING.....	4
1.1 Leseveiledning	4
1.2 Viktige begreper	5
2 BAKGRUNN FOR BOSETTINGSARBEIDET	6
2.1 Kort om Hamarøy kommune	6
2.2 Skoletilbud	7
2.3 Næringsliv og arbeidsmarked	8
2.4 Noen tall og fakta om bosatte EM lokalt og nasjonalt	8
3 METODE.....	10
3.1 Datagrunnlag	10
3.2 Etske vurderinger	11
4 METODIKKEN I BOSETTINGSARBEIDET	12
4.1 Bakgrunn	12
4.2 Boliger og boformer som benyttes	16
4.3 Fasebeskrivelser	18
5 EVALUERING	24
5.1 Ankomst i Hamarøy.....	24
5.2 Tiden som beboer i Sentrum bofellesskap	28
5.3 Bosituasjon etter utflytting fra Sentrum bofellesskap	43
5.4 Flytting	47
5.5 Skole	51
5.6 Arbeid	54
5.7 Fritid, nettverk og integrering.....	58
5.8 Økonomi	61
5.9 Organisering/de ansattes perspektiver.....	64
6 KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER	67
6.1 En organisasjon i stadig endring	67
6.2 Sentrale punkter i evalueringen	67
6.3 Videre bruk av evalueringen	73
7 KILDER	74
7.1 Bøker og rapporter	74
7.2 Offentlige meldinger, utredninger og publikasjoner	74
7.3 Nettkilder	75

FORORD

Den foreliggende evalueringen av bosettingsarbeidet i Hamarøy kommune er utarbeidet i perioden februar 2014 til februar 2015. Evalueringen tar sikte på å vurdere den metodikken som har blitt utarbeidet i kommunens arbeid med enslige mindreårige flyktninger siden oppstarten av Hamarøy internasjonale senter i 2010.

Evalueringen har vært organisert som et prosjekt ved siden av kommunens ordinære virksomhet, og det har vært tilsatt egen prosjektleder for gjennomføringen. Det er prosjektleder som har gjennomført datainnsamling og analyse, og som har utarbeidet den foreliggende rapporten. Administrativ og faglig ledelse ved HIS har deltatt som arbeidsgruppe i prosjektet. I tillegg har Nordlandsforskning AS vært dialogpartner og rådgiver underveis i evalueringsarbeidet. Evalueringen er i hovedsak finansiert gjennom Husbankens kompetansetilskudd.

Denne evalueringen hadde ikke vært mulig å gjennomføre uten bidragene fra informantene som har deltatt. Både de enslige mindreårige flyktninger og miljøarbeidere har delt sine erfaringer. Forhåpentligvis er deres perspektiver ivaretatt på en slik måte i evalueringen at de kan bidra til videreutviklingen av det gode arbeidet som allerede gjøres i kommunen.

Tromsø, mars 2015

Øyvind Eidsvik, prosjektleder

SAMMENDRAG

I den foreliggende rapporten beskrives og evalueres arbeidet med å bosette enslige mindreårige flyktninger i Hamarøy kommune. Først beskrives de ytre rammene for bosettingsarbeidet. Deretter redegjøres det for den bosettingsmetodikken som har blitt utviklet i Hamarøy kommune de siste årene. Til slutt gjengis og diskuteres perspektivene og opplevelsene til ti bosatte enslige mindreårige flyktninger og tre ansatte ved Hamarøy internasjonale senter.

Bosettingsmetodikken i Hamarøy kommune tar utgangspunkt i at ungdommene gjennomgår ulike faser av bokompetanse etter at de ankommer kommunen. Ungdommene bosettes først i bofellesskap, hvor de gradvis lærer å mestre eget liv. Når de er klare for det, flytter de ut i egen leilighet, hvor de fortsatt følges opp av ansatte ved HIS. I evalueringen beskrives de ulike fasene i dette arbeidet, hvilke aktører HIS samarbeider med, samt hvilke boformer som benyttes. Særlig viktige samarbeidsparter er den kommunale skolen og barnevernet. Men også NAV og videregående skolen vil være viktige samarbeidsparter, især etter at ungdommene skrives ut fra barnevernstiltak.

Arbeidet med å evaluere bosettingsmetodikken klargjort hvor komplekst og mangfoldig dette arbeidet er. Det har også blitt tydelig underveis i arbeidet at HIS er en organisasjon som har gjennomgått betydelige endringer siden oppstarten i 2010 - og at det er snakk om en organisasjonen som fortsatt er i endring, både organisatorisk og faglig.

Det legges i evalueringen vekt på å formidle de enslige mindreårige flyktingenes og de ansattes egne perspektiver. Evalueringen viser at det er store variasjoner mellom ungdommene med tanke på hvordan de opplever de ulike fasene etter bosetting, og det kan derfor være vanskelig å generalisere ut fra de dataene som er innsamlet. Denne variasjonen er forsøkt ivaretatt i beskrivelsen. Her nevnes likevel noen generelle forhold som det ut fra respondentenes erfaringer synes å være særlig viktig at man har fokus på i tiden fremover:

- å fortsette å jobbe for at ungdommene får mulighet til språk- og arbeidspraksis
- å styrke arbeidet med økonomiforståelse, herunder sparing, husleie og depositum
- å etablere en møteplass for ungdommer utenfor HIS
- å forankre fasebeskrivelser og individuelle planer i det daglige arbeidet
- å vurdere hvordan skolen i større grad kan fungere som en integreringsarena
- å vurdere etablering av fadder- eller mentorordning

Noen av disse punktene angår også aktører utenfor HIS. Dette vitner om hvor viktig det tverrfaglige og tverrenhetlige arbeidet er for å lykkes i bosetting av enslige mindreårige flyktninger. I tillegg vil det være viktig å opprettholde det lokale næringslivets bidrag gjennom språk- og arbeidspraksisplasser, samt å styrke den frivillige innsatsen blant lokalbefolkningen i kommunen.

1 INNLEDNING

Hamarøy kommune har fra 2000 til 2014 mottatt 83 enslige mindreårige flyktninger (EM). I mai 2010 ble Hamarøy internasjonale senter (HIS) åpnet. Fra etableringen av senteret og fram til i dag, har det blitt jobbet for å utvikle en metodikk for å forberede ungdommene til et mest mulig selvstendig liv etter at de skrives ut av barnevernsvedtak. I denne rapporten vil denne metodikken beskrives og evalueres. Grunnlaget for evalueringen er intervjuer med enslige mindreårige flyktninger og ansatte ved Hamarøy internasjonale senter (HIS). I tillegg er dokumenter som beskriver bosettingsmetodikken gjennomgått. Det er i evalueringen og i fremstillingen av materialet lagt særlig vekt på å få frem ungdommenes egne perspektiver.

De enslige mindreårige flyktningene som er intervjuet i denne evalueringen, er ungdommer som på intervjutidspunktet ikke lenger var under barnevernstiltak. Dette innebærer at noen av de forholdene disse ungdommene oppgir som problematiske, enten ikke lenger er aktuelle, eller de kan allerede være fanget opp og adressert av HIS.

Like fullt kan det ha stor interesse å kjenne til opplevelsene til enslige mindreårige flyktningene som har blitt bosatt i kommunen, både for HIS som enhet, for ansatte som jobber med ungdommene og for andre som jobber med lignende problemstillinger andre steder. Det er nærliggende å anta at ungdommene har erfaringer som også gjelder for de som ankommer kommunen i dag, samt ungdommer i liknende situasjoner andre steder. Rapporten vil derfor kunne være særlig interessant for personer og organisasjoner som jobber med enslige mindreårige flyktninger. Funn og vurderinger kan også ha overføringsverdi til arbeid med voksne flyktninger.

1.1 Leseveiledning

I kapittel 2 beskrives bakgrunnen for bosettingsarbeidet. Her gis det en kort redegjørelse for Hamarøy som bosettingskommune; blant annet beskrives det hvordan kommunens skoletilbud er organisert, samt befolkningssammensetning og kjennetegn ved næringslivet i kommunen.

I kapittel 3 gjøres det rede for metoden som er benyttet i evalueringen. Det vil her fremgå hvordan informasjonen er innhentet, og hvordan den er bearbeidet, samt hvilke metodiske utfordringer som har oppstått underveis.

Kapittel 4 beskriver metodikken i bosettingsarbeidet. Datagrunnlaget for dette er i hovedsak dokumenter og samtaler med ledelsen ved HIS. Her kan man lese om visjoner og målsetninger, formelle rutiner, samt om de ulike fasene de enslige mindreårige flyktningene gjennomgår i bosettingen. Kapitlet beskriver også boligene og boformene som benyttes.

I kapittel 5 evalueres bosettingsarbeidet på bakgrunn av ti ungdommers og tre miljøarbeideres perspektiver. Intervjuene har tatt utgangspunkt i de målsetningene og ferdighetene som fremgår i fasebeskrivelsene. I tillegg har det blitt stilt spørsmål omkring skole, arbeid, nettverk og fritid.

Kapittel 6 oppsummerer evalueringen, og de mest sentrale forholdene som er omtalt i rapporten beskrives kort.

1.2 Viktige begreper

Bokompetanse: I metodikken i Hamarøy kommune vektlegges det at ungdommene utvikler ferdigheter som er nødvendige for å beherske egen bosituasjon. I evalueringen brukes begrepet bokompetanse om de ferdighetene man behøver for å mestre egen hverdag i egen bolig.

Booppfølging: At miljøarbeidere ved Hamarøy internasjonale senter følger opp ungdommene etter at de har flyttet i egen bolig. Innebærer hjelp til matlaging, økonomi, skole med mer.

Enslig mindreårig flyktning (EM): Personer under 18 år uten medfølgende foreldre, som har søkt asyl og opphold på humanitært grunnlag, og som siden har fått opphold i Norge.

Hamarøymodellen: Modell for etablering av leieboliger for vanskeligstilte i boligmarkedet samtidig som det fremskaffes boliger for det ordinære boligmarkedet. Kommunen utlyser anbudskonkurranse, og på grunnlag av langsiktige leieavtaler med kommunen kan utbygger søke om tilskudd og lån fra Husbanken.¹

Fasebeskrivelse: En oversikt over målsettinger, aktiviteter og fokusområder i ulike perioder etter bosetting. Tiltak og oppfølging er tilpasset behovet i de ulike fasene. Ved HIS opereres det med fire faser.

---

¹ For ytterligere informasjon om Hamarøymodellen, se Hamarøy kommunes brosjyre på Husbankens nettsider:

2 BAKGRUNN FOR BOSETTINGSARBEIDET

2.1 Kort om Hamarøy kommune

Hamarøy kommune ligger i regionen Nord-Salten i Nordland fylke, og har omtrent 1800 innbyggere. Etter mange år med synkende innbyggertall og netto utflytting fra kommunen, har det siden 2010 vært en positiv tendens i befolkningsutviklingen. Det er grunn til å anta at bosetting av enslige mindreårige flyktninger har bidratt til denne utviklingen, både ved at noen av de ankomne flyktningene velger å bli boende i kommunen og ved at Hamarøy internasjonale senter 28 årsverk (per februar 2015) utgjør en viktig arbeidsgiver i kommunen.

Tilgjengelige befolkningsframskrivninger tilsier at Hamarøy kommune i årene som kommer vil kunne forvente en positiv utvikling i innbyggertallet. Dette skyldes i stor grad innvandring, både gjennom bosetting av flyktninger, gjennom familieetablering og arbeidsinnvandring.

Det er verdt å merke seg at Hamarøy kommune utmerker seg i sin region med høy andel innvandrere i befolkningen. I 2014 utgjorde innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre 12,5 prosent av befolkningen i kommunen. Ca. 5 prosent av disse hadde bakgrunn fra Afrika, Asia med Tyrkia, eller Mellom-Amerika, mens 7,5 prosent har bakgrunn fra Europa utenom Tyrkia eller Nord-Amerika.²

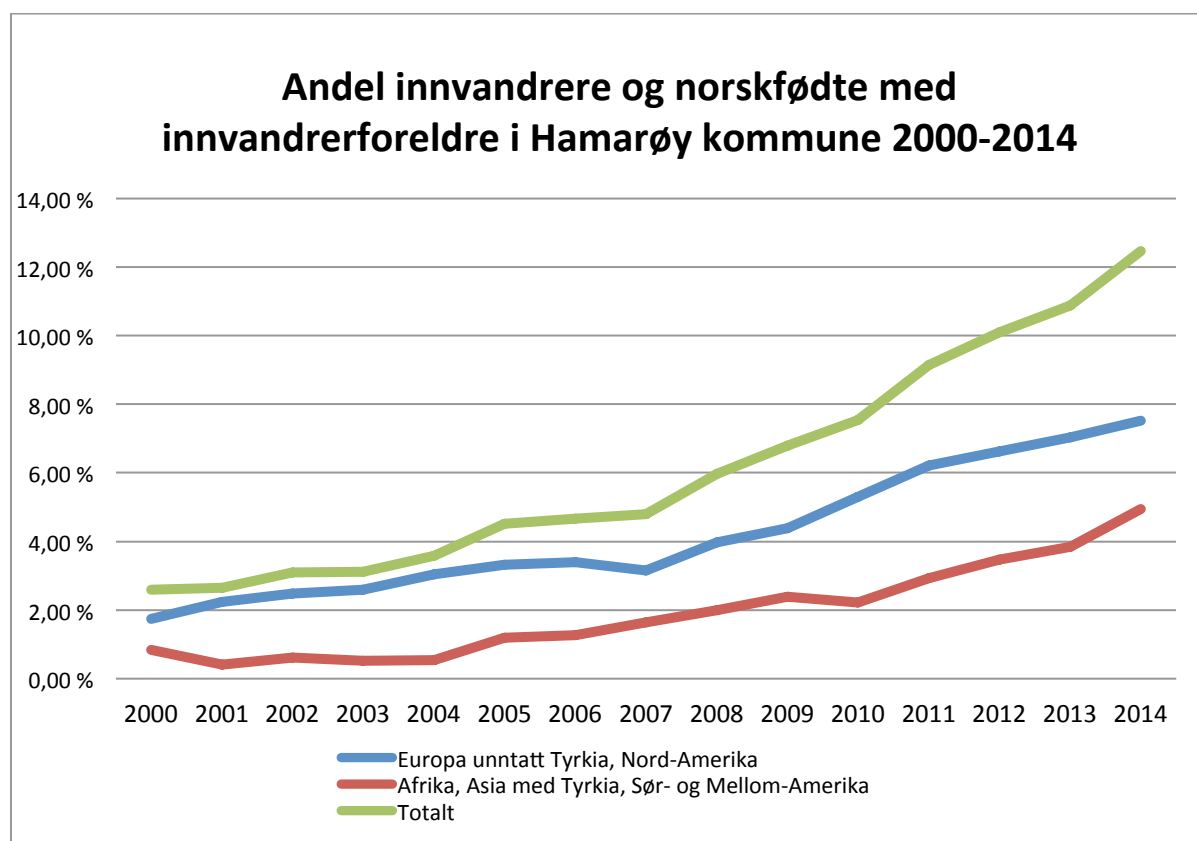
I 2013 bodde ca. to tredjedeler av kommunens innbyggere i bygdene Oppeid, Ulvsvåg, Skutvik og Innhavet. Kommunesenteret Oppeid har flest innbyggere. Det er i hovedsak her enslige mindreårige flyktninger bosettes, og det er også her Hamarøy internasjonale senter ligger. Med 28 årsverk³ knyttet til HIS som kommunal enhet, utgjør bosettingen av EM i Hamarøy kommune et betydelig antall arbeidsplasser.

---

² Til grunn for tallene ligger SSBs statistikkvariabel 07108: *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre, etter kjønn og landbakgrunn (K)*. Det er verdt å merke seg at SSB opererer med ulike landgrupper i forskjellige oversikter. I denne sammenhengen regnes innvandrere fra Russland med i Europa. I andre sammenhenger brukes EU/EØS som avgrensning.

³ Oppgitt av ledelsen ved HIS i februar 2015.

Figur 1: Andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre i Hamarøy kommune 2000-2014

Bosettingsarbeidet i kommunen har de siste årene hatt tverrpolitisk forankring i kommunestyret. Derfor inngikk kommunen i 2014 en langsiktig samarbeidsavtale med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Fram til inngåelsen av denne avtalen, har kommunen i hovedsak bosatt enslige mindreårige flyktninger. Gjennom den nye avtalen forplikter imidlertid Hamarøy kommune seg til å ta imot både 8 enslige mindreårige flyktninger og 8 voksne flyktninger per år. Avtalen gjelder til og med 2017.

2.2 Skoletilbud

De enslige mindreårige flyktningene som bosettes i Hamarøy går på Hamarøy sentralskole som ligger i kommunesenteret Oppeid. Noen av flyktningene går i egne klasser tilpasset den enkeltes behov. Noen, i stor grad de yngste av ungdommene, går i de ordinære skoleklassene.

Knut Hamsun videregående skole på Oppeid tilbyr videregående opplæring innen studiespesialisering (allmennfag), bygg- og anleggsteknikk, helse- og oppvekstfag og friluftslivsfag. Skolen tilbyr også fjernundervisning gjennom det som kalles LOSA.⁴ Denne ordningen muliggjør at elever ved enkelte retninger ved videregående skole, kan gjennomføre det første skoleåret i sin hjemkommune. En av ungdommene i denne evalueringen oppgir å ha gjennomført slik undervisning på Hamarøy i sitt først år på videregående skole.

⁴ LOSA står for "Lokalt opplæringstilbud i samarbeid med næringslivet". For mer informasjon om LOSA, se <http://www.nfk.no/artikkel.aspx?Aid=12445&Mid1=1557>

De siste årene har elevtallet på Knut Hamsun videregående skole (kun ungdommer, ikke voksne) variert fra 98 elever i skoleåret 2010/11 til 118 elever i 2013/14. Flere av de bosatte enslige mindreårige flyktningene velger å gjennomføre videregående opplæring her, mens noen reiser andre steder. Nærmeste videregående skole utenfor kommunen er på Fauske og i Narvik, begge ca. to timers kjøring unna.

2.3 Næringsliv og arbeidsmarked

Den største arbeidsgiveren i Hamarøy er Hamarøy kommune. De fleste arbeidsplassene her finnes innen oppvekst, helse- og omsorg og administrasjon. Mange av disse er lokalisert til kommunesenteret Oppeid. Øvrige offentlige arbeidsplasser er Knut Hamsun videregående skole og Hamsunsenteret. Hamarøy har også mange selvstendig næringsdrivende innen reiseliv, salg, tjenesteyting, detaljhandel og bygg- og anlegg. I tillegg har man arbeidsplasser innen fiskeri (lakseskakteri) og landbruk.

Mange av ungdommene har hatt språk- og arbeidspraksis i ulike bedrifter i kommunen. Siden de enslige mindreårige flyktningene bosettes i kommunesenteret Oppeid, er det også her de fleste har hatt sommerjobb og deltidsarbeid. Det har likevel ikke vært uvanlig at ungdommene har hatt sommerjobber, deltidsjobber og arbeids-/og språkpraksis i andre deler av kommunen, og innen ulike næringer.

Som vi skal komme tilbake til senere i evalueringen, er muligheten for arbeidspraksis - enten det er betalt eller ubetalt - noe ungdommene framhever som særlig viktig.

2.4 Noen tall og fakta om bosatte EM lokalt og nasjonalt

Fra år 2000 fram til år 2014 har 83 enslige mindreårige flyktninger blitt bosatt i Hamarøy kommune.⁵ Ungdommene kommer fra ulike deler av verden, blant annet fra Afghanistan, Sri Lanka, Eritrea, Etiopia, Nigeria, Somalia og Irak.

Tabell 1 viser hvor mange som er bosatt i Hamarøy kommune i perioden, etter nasjonalitet og kjønn. Det er i alt 69 gutter og 14 jenter som har ankommet kommunen som enslige mindreårige flyktninger.

Tabell 1: Oversikt over bosatte enslige mindreårige flyktninger i Hamarøy fra 2000 til 2014, samt andel fra ulike land i hele Norge.

Opprinnelsesland	Menn	Kvinner	Sum	Prosent Hamarøy	Hele landet ⁶
Afghanistan	38	2	40	48 %	43,1 %
Sri Lanka	10	2	12	14 %	8,2 %
Irak	3	1	4	5 %	9,7 %
Eritrea	5	3	8	10 %	4,7 %
Rusland	4	1	5	6 %	1,4 %
Somalia	6	1	7	8 %	18,3 %
Andre	3	4	7	8 %	14,6 %
SUM	69 (83 %)	14 (17 %)	83	100 %	100 %

⁵ Tallene er oppgitt av Hamarøy internasjonale senter.

⁶ Kolonnen viser andel av bosatte enslige mindreårige flyktninger i Norge etter landbakgrunn i perioden 1999-2012 (Stabell Wiggen 2014:13).

De enslige mindreårige flyktningene i Hamarøy kommune fordeler seg ganske likt resten av landet både når det gjelder nasjonalitet og kjønnsfordeling. Hamarøy kommune har tatt imot noen flere enn gjennomsnittet fra Afghanistan, Sri Lanka, Eritrea og Russland, og har samtidig mottatt noen færre fra Somalia, Irak og øvrige land.

83 prosent av de bosatte enslige mindreårige i Hamarøy er unge menn, mens 17 prosent er kvinner. Dette er ganske likt resten av landet, hvor 80 prosent av EM i perioden 1996-2011 var menn (Stabell Wiggen 2014:14).

Alderen på de bosatte er i gjennomsnitt 16,6 år, og de fleste bosatte var 17 år ved bosettingstidspunktet. Dette betyr at Hamarøy kommune bosetter noe eldre enslige mindreårige flyktninger enn den nasjonale aldersfordelingen tilsier, hvor vel halvparten var 16 år eller yngre da de ble bosatt i perioden 1996-2011. Den yngste har vært 13 år ved bosetting, mens den eldste har vært 18 år.

De siste par årene har det imidlertid ankommet en del yngre EM til kommunen, ned til 13-årsalderen. Derfor har man etablert et nytt bofellesskap, slik at det nå er to ulike boenheter - Sentrum og Hersethskogen bofellesskap.

Enkelte av de bosatte i Hamarøy kommune har vært 18 år ved bosetting. Dette skyldes at de har fått innvilget asyl som enslig mindreårige flyktninger før de fylte 18 år. De utløser imidlertid integreringstilskudd som enslig mindreårige selv om de bosettes etter at de har fylt 18 år.

3 METODE

3.1 Datagrunnlag

I evalueringsforskning skiller man gjerne mellom summativ og formativ metode. I et summativt evalueringsdesign har forskeren gjerne klart definerte metoder for å måle resultater og effekter. I det som kalles formativ evaluering er derimot oppmerksomheten i større grad rettet mot hva som gjøres og hvordan det gjøres, snarere enn mot sluttresultatet av arbeidet. Derfor vil gjerne forskeren i et formativt evalueringsdesign gjerne ha en konstruktiv og reflekterende dialog med den utøvende aktør omkring hvordan ting foregår (Berg m.fl. 2013:16). I dette prosjektet er det i hovedsak et formativt design som er benyttet.

For kartleggingen av metoden har dokumenter som beskriver rutiner, resultatmål og samarbeid mellom ulike enheter, blitt gjennomgått. Dette er gjort i samarbeid med fagansvarlig ved Hamarøy internasjonale senter og andre som har jobbet med bosetting av enslige mindreårige flyktninger i Hamarøy kommune siden oppstarten av HIS. Når det gjelder kartleggingen av de bosatte ungdommene, er dette utført ved hjelp av strukturerte intervjuer.

Datagrunnlaget for rapporten er altså basert på samtaler med ansatte ved HIS og intervjuer av enslige mindreårige flyktninger som har blitt bosatt i kommunen. I tillegg er dokumenter knyttet til metodikken gjennomgått.

I alt er det intervjuet 13 personer, hvorav

- 8 EM som fortsatt er bosatt i kommunen.
- 2 EM som har flyttet fra kommunen.
- 3 miljøarbeidere ved HIS.

I tillegg har det vært gjennomført en rekke samtaler med sentrale personer innen faglig og administrativ ledelse ved HIS.

Det ble forsøkt å intervju et variert utvalg av ungdommer, herunder både ungdommer som bor i kommunen, ungdommer som har flyttet, samt både kvinner og menn. Utvalget ble avgrenset til å gjelde (1) ungdommer som har blitt bosatt etter etableringen av HIS i 2010 og (2) som ikke lenger er i barnevernstiltak. Det ble utarbeidet en anonymisert liste, hvorav samtlige ungdommer ble forsøkt kontaktet over en periode på to måneder. Ved slutten av perioden hadde det lyktes å gjennomføre intervjuer med 10 av disse ungdommene.

I utgangspunktet var det en målsetting å få snakket med flere av ungdommene som har flyttet fra kommunen. Dette lot seg imidlertid ikke gjøre, i hovedsak av tre grunner; for det første var det flere av ungdommene som ble kontaktet som ikke snakket godt nok norsk til at det var hensiktsmessig å gjennomføre intervjuer; for det andre var det flere av ungdommene det ikke lyktes å komme i kontakt med; for det tredje var det enkelte av ungdommene som ikke ønsket å la seg intervju. Dette betyr at vi ikke får et så godt innblikk i *dagens* situasjon ved HIS som vi kunne ha fått ved å intervju de som bor der i dag. Samtidig er dette en avveining som er gjort av hensyn til ungdommene.

Det var langt enklere å få gjennomført intervjuer med ungdommene som fortsatt bor i kommunen, og det var ingen av disse som takket nei til å delta. Et av intervjuene bar imidlertid preg av noe dårlige norskferdigheter.

Det kan poengteres at dette er en *kartlegging*, og at materialet ikke er grunnlag for statistisk representative slutninger. Hensikten med intervjuene har vært å få frem ulike synspunkter og perspektiver rundt bosettingsarbeidet i Hamarøy kommune. Nordlandsforskning har vært rådspurt når det gjelder valg av metode.

3.2 Ethiske vurderinger

I forkant av innsamling av data, er prosjektet registrert hos Datatilsynet med meldingsnummer 68117. Utvalg for intervju er gjort på bakgrunn av en liste over bosatte enslige mindreårige i perioden 2000-2014. Det har vært anvendt en identifiseringsnøkkel, slik at ingen av personene i lista kan identifiseres av utenforstående dersom den skulle komme på avveie.

Enslige mindreårige flyktinger er i en spesiell situasjon, og så lenge de er bosatt ved enten Sentrum eller Hersethskogen bofellesskap, er de i tiltak gjennom barnevernsvedtak. I utvalget av ungdommer som intervjues, har det vært gjort et bevisst valg om å ikke intervju ungdommer som er underlagt slikt tiltak. Begrunnelsen for dette er at disse ungdommene er i en mer sårbar situasjon enn ungdommene som er litt eldre, og som har flyttet ut fra bofellesskapene. Dette betyr at vi ikke får et så godt innblikk i *dagens* situasjon ved HIS som vi kunne ha fått ved å intervju de som bor der i dag. Samtidig er dette en avveining som er gjort av hensyn til ungdommene.

At evalueringsprosjektet eies av HIS, betyr også at det kan være vanskelig for ungdommene å skille mellom de ulike rollene til ulike personer. Det at flere av ungdommene som i dag bor i et av bofellesskapene allerede har blitt intervjuet i forbindelse med andre forsknings- og kartleggingsprosjekter, ble også tatt hensyn til da dette valget ble tatt.

Til alle intervjuene er det informert om hensikten med prosjektet, personvern hensyn og reservasjonsmulighet. Det har blitt utarbeidet et informasjonsskriv som har blitt delt ut, både til ungdommene og til de ansatte ved HIS. Dette er lagt ved evalueringen.

4 METODIKKEN I BOSETTINGSARBEIDET

4.1 Bakgrunn

4.1.1 Visjon og målsetting

I et dokument som deles ut til alle nyansatte ved Hamarøy internasjonale senter, beskrives målsettingen til senteret slik:

“Vårt mål er å hjelpe ungdommene til å se egne ressurser, motivere til utdanning, mestre en ny kultur, nytt språk, støtte/trøste/oppmuntre når livet gir store utfordringer og alt føles vondt og vanskelig. Vi ønsker å hjelpe dem til å forstå, reflektere, akseptere egne følelser knyttet til tap av foreldre og søsken, opplevelse av krig, vold, lidelser, redsel, og ikke minst håp og tro på fremtiden.

Vi skal støtte dem i arbeidet mot å bli selvstendige mennesker som kan mestre livet og utfordringene som møter dem i fremtiden.”

Målsettingen omfatter med andre ord mer enn bokompetanse alene. Bokompetanse må forstås som en operasjonalisering av det å “mestre livet og utfordringene som møter dem i fremtiden”. I samtale med tre ansatte ved HIS, bekreftes det at dette perspektivet utgjør rammen for arbeidet med de enslige mindreårige ungdommene.

4.1.2 Organisering av bosettingsarbeidet

Arbeidet med enslige mindreårige flyktninger i Hamarøy kommune er organisert i to team; et team som er knyttet til Sentrum bofellesskap og et som er knyttet til Hersethfeltet bofellesskap. Ved Sentrum bofellesskap er beboerne stort sett mellom 16 og 18 år. Hersethfeltet bofellesskap benyttes til bosetting av de yngste ungdommene som ved bosetting er fra 13 til 15 år gamle.

Teamorganiseringen har blitt endret mens denne evalueringen har blitt gjennomført. Som vi skal se, er det noen av de ansatte som er intervjuet, som har gitt uttrykk for at organiseringen ikke fungerte. Fravær av ledelse var en av manglene det ble pekt på. Tidligere hadde teamene en teamansvarlig. Teamet som helhet hadde hovedansvar for å følge opp tiltak, rutiner og aktiviteter som gjennomføres i bofellesskapene, mens teamansvarlig hadde en koordinatorrolle. Dette er nå endret; hvert team har nå en ledende miljøterapeut. Ifølge ledelsen ved HIS er målsetningen med dette en økt ansvarliggjøring av bofellesskapene, med vekt på stedlig ledelse og daglig drift.

Det gjennomføres jevnlige teammøter, hvor man diskuterer hvordan det går med ungdommene. Her kan de ansatte ta opp aktuelle problemer og utfordringer. Gjennom teammøtene sikres det at ungdommenes individuelle planer følges opp, og at arbeidet rundt ungdommene er godt koordinert.

4.1.3 Samarbeid med barnevernet

Det er barnevernet som fatter vedtak om botiltak. Den formelle gangen i bosettingen er som følger; først får HIS en anmodning fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) om å bosette EM. Dersom HIS har kapasitet til dette, sendes melding om bosettingsavtale til barnevernet, som gjennomfører en undersøkelse med bakgrunn i tilgjengelig informasjon om ungdommen. Dersom undersøkelsen ikke viser at det foreligger særskilte behov, fattes vedtak om bosetting, samt hjelpetiltak i form av botilbud med oppfølging.

Barnevernet utarbeider også en tiltaksplan på bakgrunn av kartlagte behov. Denne skal evalueres hver 3. Mnd.

HIS har derfor et nært samarbeid med Nord-Salten barneverntjeneste, og det avholdes samarbeidsmøter annenhver uke. Her tar man opp faglige spørsmål og utfordringer som har oppstått i arbeidet, og man vurderer behov for oppfølging av de enkelte ungdommene. Barnevernet kan søkes om ekstra støtte ved særlige utfordringer.

4.1.4 Samarbeid med skole

HIS avholder jevnlig møter med skolen, som regel annenhver uke. I møtene sikres oppfølging, progresjon og utfordringer. Møtene er særlig viktige med hensyn til å sikre informasjonsflyt mellom skole og HIS dersom det er noe som oppstår, eller ungdommene har spesielle behov. Skolen har egne fasebeskrivelser som følger samme overdende steg som fasebeskrivelsene til HIS.

Leksehjelp er organisert av HIS, og tilbys ungdommene 1-2 ganger i uka. Dette gis i tillegg til at miljøarbeiderne tilbyr leksehjelp ved behov. Den organiserte leksehjelpa innebærer at HIS leier inn elever ved videregående skole for å bistå med hjelp innen ulike fag.

4.1.5 Individuell plan og samarbeidskontrakt

HIS utarbeider i samarbeid med ungdommene en individuell plan som tar utgangspunkt i fasebeskrivelsene. Denne tiltaksplanen oppdateres jevnlig ut fra ungdommenes behov, mestring og progresjon. I tillegg til å inneholde målsetninger om hva ungdommene skal mestre, omhandler også den individuelle planen ungdommenes personlige utfordringer og særskilte behov.

Grunnlaget for den individuelle planen er en løpende kartlegging som utføres gjennom observasjoner, samtaler og samspillet med miljøet rundt ungdommen. Det er kontaktpersoner i samarbeid med resten av miljøpersonalet i bofellesskapet som utfører kartleggingen. Teammøtene er et viktig treffpunkt for utveksling av informasjon. Samtidig kan informasjon er samarbeidsmøtene med skolene en viktig kilde i kartleggingsarbeidet.

Sammen med ungdommene gjennomgås en samarbeidskontrakt om hvilke regler som gjelder og hva de trenger å lære. Her brukes fasebeskrivelsene som rettesnor. Kontraktene tjener som en referanse underveis, for eksempel når kontaktpersonen sammen med ungdommen skal vurdere fremgang og måloppnåelse. Ved hjelp av tiltaksplanen kan ungdommene selv se progresjonen over tid. De kan også minnes på hva de har sagt seg enig i på et tidligere tidspunkt.

Ved siden av å inneholde de regler og forpliktelser ungdommene må forholde seg til, sier kontrakten også noe om hva som blir konsekvensene hvis kontrakten brytes. Som vi skal se, finnes det i intervju materialet flere eksempler på at sanksjonene som nevnes i samarbeidskontraktene har blitt benyttet.

4.1.6 Kontaktperson

Hver flyktning får oppnevnt en egen kontaktperson. Kontaktpersonen har overfor denne ungdommen et særskilt ansvar for oppfølging. Dette gjelder etablering av trygghet og trivsel, samt utvikling av ferdigheter og mestring av egen livssituasjon. Kontaktpersonen vil normalt være en av de ansatte med høy stillingsprosent, noe som sikrer kontinuitet og tilgjengelighet.

Kontaktpersonens oppgaver består blant annet i å møte ungdommene i den tidlige fasen, å vise dem rundt på Hamarøy, og å hjelpe dem med praktiske ting den første tida. Etter hvert skal kontaktpersonen også følge opp tiltaksplanene sammen med ungdommene. Kontaktpersonen skal også ha et særskilt ansvar for å følge med på hvordan det går med ungdommene på andre områder, for eksempel sosialt og på skolen. Eventuelle problemer og utfordringer tas opp i teammøter.

I intervjuene med både miljøarbeidere og ungdommer, fremgår det at man har prøvd ut ulike organiseringer av denne ordningen, noe som også bekreftes av dagens ledelse. Blant annet har man forsøkt en organisering av arbeidet som ikke inkluderte at man hadde en dedikert kontaktperson for hver enkelt ungdom. Det har også vært forsøkt en ordning med primær og sekundær kontaktperson.

Erfaringene fra dette tilsier ifølge dagens ledelse at én enkelt kontaktperson best ivaretar individuell og forutsigbar oppfølging. Rollen som kontaktperson handler om å skape en betydningsfull voksenperson. Teamet rundt ungdommene kan på en måte ses på som en familie hvor alle innehar ulike roller.

4.1.7 Formell saksgang i bosettingen

Når en enslig mindreårig flyktning registrerer seg som asylsøker i Norge, får han eller hun tilbud om å bo i et asylmottak som er spesielt tilrettelagt for enslige mindreårige flyktninger. Når søknaden om asyl innvilges, sender IMDi en forespørsel om bosetting til en kommune som bosetter enslige mindreårige flyktninger. Ut fra situasjonen og kapasiteten på tidspunktet for forespørsel, gir kommunen et forpliktende svar og angir et tidspunkt for bosetting.

Deretter er det vanlig at kommunen kontakter de enslige mindreårige etter at det er klart at de skal bosettes i kommunen. Vanligvis reiser representanter for HIS til mottaket for å møte flyktningene som skal bosettes. I møtet presenteres Hamarøy kommune og det tilbudet som venter dem på HIS. Dette er viktig for å avstemme forventninger, og for gjøre ungdommene forberedt på det som skal skje. Ansatte opplever også at det betyr noe for ungdommene å møte "kjente fjes" når de ankommer. Det har også skjedd at ungdommer ikke ønsker å komme til Hamarøy. Da er disse samtalene viktige.

Andre kommuner bruker gjerne utredningsbolig i den første fasen av bosettingen (Berg m.fl. 2013). Dette gjøres for å vurdere boevne og hva som vil være egnet botiltak. I Hamarøy kommune benytter man seg ikke av utredningsbolig. Selv om det i samtaler med ledelsen ved HIS nevnes at det ikke nødvendigvis er gjort et bevisst valg rundt dette, er det flere momenter som gjør at det vurderes som fordelaktig å bosette direkte i bofellesskap uten utredning. Dette har to hovedbegrunnelser; for det første bruk av utredningsbolig innebærer en ekstra flytting for hver enkelt ungdom; for det andre benyttes utredningsboliger andre steder for å kunne tilpasse boligsituasjonen veldig individuelt etterpå. I Hamarøy tilbys i hovedsak bare bofellesskap for de som bosettes.

Når det gjelder ventetid fra ankomst til Norge til bosetting i kommune, har man en målsetting om at dette skal skje innen det er gått 3 mnd. Gjennomsnittlig ventetid for enslige mindreårige flyktninger var i 2010 5,7 måneder, mens den innen våren 2013 hadde sunket til 2,1 måneder (Berg m.fl. 2013: 13).

Det er ulik praksis blant kommunene som bosetter EM i Norge når det gjelder lovhjemmel for bosettingen. Noen bruker lov om sosiale tjenester, andre bruker barnevernloven. Alle de bosatte enslige mindreårige i Hamarøy kommune er bosatt med hjemmel i barnevernloven.

4.1.8 Direktebosetting - et pilotprosjekt

Hamarøy kommune deltok i 2011 og 2012 i pilotprosjektet *Direkteplassering av enslige mindreårige*, hvor en ny bosettingsmodell ble testet ut. Den nye modellen innebar at enslige mindreårige flyktninger ble bosatt direkte i kommunene fra transittmottak i påvente av svar på asylsøknad.⁷ I alt seks kommuner deltok i prosjektet; Hamarøy, Volda, Bergen, Asker, Drammen og Bærum. NTNU Samfunnsforskning har følgevaluert pilotprosjektet, hvor det gis en vurdering av positive og negative konsekvenser av modellen (Berg 2013).

NTNUs rapport ser hovedsakelig på effekten av at ungdommer plasseres direkte i kommuner uten betydelig oppholdstid i mottak. Dette innebærer at kommunene får et økt ansvar for kartlegging av enslige mindreårige enn tidligere. Etter at pilotprosjektet ble avsluttet har det vist seg at UDIs saksbehandlingstid for enslige mindreårige flyktninger har gått betydelig ned. Dette innebærer at erfaringene fra prosjektet blir svært aktuelle, også dersom direkteplassering av flyktninger ikke blir ny praksis.

Følgeevalueringen beskriver også en rekke generelle forhold rundt bosettings- og integreringsarbeidet som foregår i deltakerkommunene, og hvordan dette påvirkes av at tiden de enslige mindreårige kortes ned. Blant forholdene som nevnes spesielt og som er interessante for denne evalueringen, er utfordringer knyttet til hurtig oppstart av opplæringstilbud etter ankomst i kommunen, at skolen i større grad bør ses på som en arena for sosialisering og integrering, samt at kommunene og IMDi inngår forpliktende samarbeidsavtaler om bosettingsarbeidet.

Som vi etter hvert skal se, bekreftes det i denne evalueringen at ungdommene som bosettes i Hamarøy kommune får tidlig oppstart i skole, men at det kan gjøres mer for at skolen skal bli en arena for sosialisering og integrering. En langsiktig og forpliktende avtale mellom Hamarøy kommune og IMDi ble undertegnet i 2014.

Ifølge ledelsen ved HIS, utgjorde ikke selve prosjektet og sluttrapportens funn noen stor forskjell i måten å jobbe på. Gjennom samlinger i forbindelse med prosjektet, fikk imidlertid kommunene diskutert ulike løsninger på felles problemer. Muligheten for slik erfaringsdeling oppgis derfor å være den største gevinsten ved deltakelsen i prosjektet. HIS opplevde også stor interesse fra de andre deltakerkommunene rundt måten det jobbes på i Hamarøy.

4.1.9 Bolystprosjektet ”en libero på laget til Æventyrlandet”

Gjennom bolystprosjektet ”en libero på laget til Æventyrlandet”, har HIS i en periode hatt en egen ansatt som blant annet har jobbet med å skaffe språk- og arbeidspraksis til de

---

⁷ Merk at direkteplassering og direktebosetting ikke er det samme. Førstnevnte innebærer at personen ikke har fått behandlet sin asylsøknad før ankomst i en kommune, mens sistnevnte innebærer at asylsøknaden er innvilget forut for ankomst. Det omtalte pilotprosjektet innebar i praksis bare direktebosetting, selv om formålet var å teste ut direkteplassering. Dette ble gjort for å sikre tilstrekkelig grunnlag for evalueringen (Berg m.fl. 2013: 11).

enlige mindreårige flyktningene. Gjennom prosjektet har de enlige mindreårige flyktningene fått anledning til å gjennomføre arbeids- og språkpraksis i en rekke bedrifter i Hamarøy kommune. Disse har vært lokalisert på Oppeid, Innhavet og Skutvik.

Prosjektet ble avsluttet ved slutten av 2013, og det er usikkert hvordan utviklede arbeidsmetoder og erfaringer skal tas med i det videre arbeid ved HIS. I denne evalueringen er dette beskrevet under avsnitt 5.6 som handler om de enlige mindreåriges erfaringer med arbeidslivet i kommunen.

4.2 Boliger og boformer som benyttes

4.2.1 Sentrum bofellesskap

Hamarøy internasjonale senter (HIS) ble formelt åpnet i mai 2010. Etableringen ble mulig ved at Hamarøy kommune kjøpe bygningen som tidligere hadde vært Hamarøy gjestegård. Bygget ble kjøpt av Hamarøy kommune i 2009 og finansiert med grunnlån fra Husbanken. Ved etableringen av HIS var det i utgangspunktet bare dette ene bofellesskapet. Etter hvert etablerte man imidlertid også Hersethskogen bofellesskap. Da endret man navn på bodelen ved HIS til Sentrum bofellesskap.

Bygningen ligger sentralt i kommunesenteret Oppeid, med gangavstand til alle de fleste viktige funksjoner, som skole, bibliotek, butikker, helsestasjon, bank og idrettsanlegg. Siden åpningen har bygningen vært benyttet både som hjem for enlige mindreårige flyktninger, kontorlokaler for senterets ansatte, kafe, samt møtelokaler, blant annet for kommunestyret i Hamarøy kommune.

Bygningen har to etasjer og en ekstra fløy som kalles "Galleriet". I første etasje (kjeller) er det kontorlokaler. I andre etasje er det kafe/spiserom, møtelokaler, kjøkken, oppholdsrom og 8 boenheter. "Galleriet" har vært benyttet som en del av Sentrum bofellesskap, hvor enkelte av ungdommene har fått mulighet til å bo litt avsondret fra senteret i en periode før utflytting til egen leilighet. Tidligere bodde det opptil fem personer her samtidig. Dette ble imidlertid vurdert som litt trangt, og det regnes nå som egnet for tre personer.

Rundt årsskiftet 2013/14 ble bygningen endret. Fram til denne ombyggingen, var det vanskelig å benytte kjøkkenfasilitetene til botrening på grunn av Mattilsynets regler. Beboerne fikk derfor maten ferdig tilberedt. Dette representerte en utfordring på flere måter; for det første ble det vanskelig å bruke kjøkkenet som en arena for læring; for det andre forsterket ordningen med matservering institusjonspreget ved senteret.

Etter ombyggingen har den fysiske rammen for ungdommene blitt vesentlig endret; bodelen er nå helt avskjermet fra det offentlige området som består av kafe og møterom, og kjøkkenet er nå innredet slik at det er mulig å kombinere kafedrift og at beboerne tilbereder sin egen mat. Dette tror man vil bidra til økt læring og at Sentrum bofellesskap i større grad oppleves som et hjem og ikke en institusjon.

Nettopp det at Sentrum bofellesskap er et *hjem* som er åpent for besøk, både fra familie, venner og tidligere beboere, er noe de ansatte ved senteret ønsker å understreke. Dette er en forutsetning for at ungdommene som bor der, skal kunne oppleve nødvendig trygghet og

stabilitet. I intervjuene med både ungdommer og miljøarbeidere fremgår det at savnet av fellesskapet på senteret gjerne er større enn det ungdommene hadde trodd før de flyttet ut. Dette gjelder spesielt den første tiden etter utflytting. Da oppleves det som viktig at det er åpne dører når de ønsker å stikke innom, enten det er for å snakke med de som jobber der eller de som bor der.

Samtidig har det vært enkelte utfordringer knyttet til at mange som bor utenfor bofellesskapet ønsker å benytte seg av fellesarealene. Samtidig som det skal være åpent for de som har flyttet ut, er det viktig å skjerme de som bor "for åpen dør" på senteret, slik en av miljøarbeiderne (M2) uttrykker det. Denne situasjonen oppleves imidlertid som forbedret etter ombyggingen av senteret.

I mai 2014 bodde det 7 enslige mindreårige flyktninger i Sentrum bofellesskap, og ytterligere 2 i Galleriet. Disse ungdommene er i alderen 16 til 18 år.

4.2.2 Hersethskogen bofellesskap

De yngste ungdommene (fra 13 til 15 år) bosettes i et eget døgnbemannet bofellesskap som kalles Hersethskogen bofellesskap. Dette ble etablert i 2013. Dette bofellesskapet består av 4 leiligheter, hvorav en fungerer som fellesareal og kontor for ansatte ved bofellesskapet. Bygningen er privat leid. I februar 2015 var det 6 unge enslige mindreårige flyktninger i Hersethskogen bofellesskap. Hovedforskjellen mellom sentrum bofellesskap og Hersethskogen er alder; Hersethskogens beboere er yngre, og har derfor lengre botid i bofellesskapet.

4.2.3 Leiligheter

Hamarøy kommune disponerer flere leiligheter som ungdommene bor i etter utflytting fra bofellesskapene. Disse ligger sentralt ulike steder på Oppeid, med gangavstand til sentrale funksjoner som skole, butikker, helsestasjon og bibliotek. I februar 2015 var det 4 beboere i leiligheter utenfor bofellesskapene som fortsatt var i barnevernstiltak (ettervern).

Ettervern er frivillig for ungdommene. Dette innebærer at de når som helst kan trekke tilbake sitt samtykke. Ordningen med ettervern kan vare til ungdommene er 23 år gamle.

4.2.4 Hybler

Hamarøy internasjonale senter disponerer hybler som er forbeholdt enslige mindreårige flyktninger som går på videregående skole i Hamarøy kommune. Dette gjelder både hybler av eldre dato tilknyttet skolen, og hybler som er bygget gjennom Hamarøymodellen i perioden 2012-2014. En utfordring med de eldre hyblene har vært at ungdommene har vært nødt til å flytte om sommeren. Dette har av fagenheten blitt vurdert som uheldig for de enslige mindreårige flyktningene som har dette som eneste bosted. Dette har derfor blitt endret, og ungdommene kan nå bo der også om sommeren. Det kan legges til at denne problematikken var en viktig årsak til at det i 2012 ble gjennomført en anbudsrunde for realisering av nye hybelhus, hvor man ønsket å få etablert nye hybler tilpasset de enslige mindreårige flyktningenes behov.

Av ungdommene som er intervjuet i denne evalueringen, er det én som oppgir å ha en av de nye hyblene som dagens bopel, mens en av respondentene regnet med å flytte inn i slik hybel i løpet av høsten 2014.

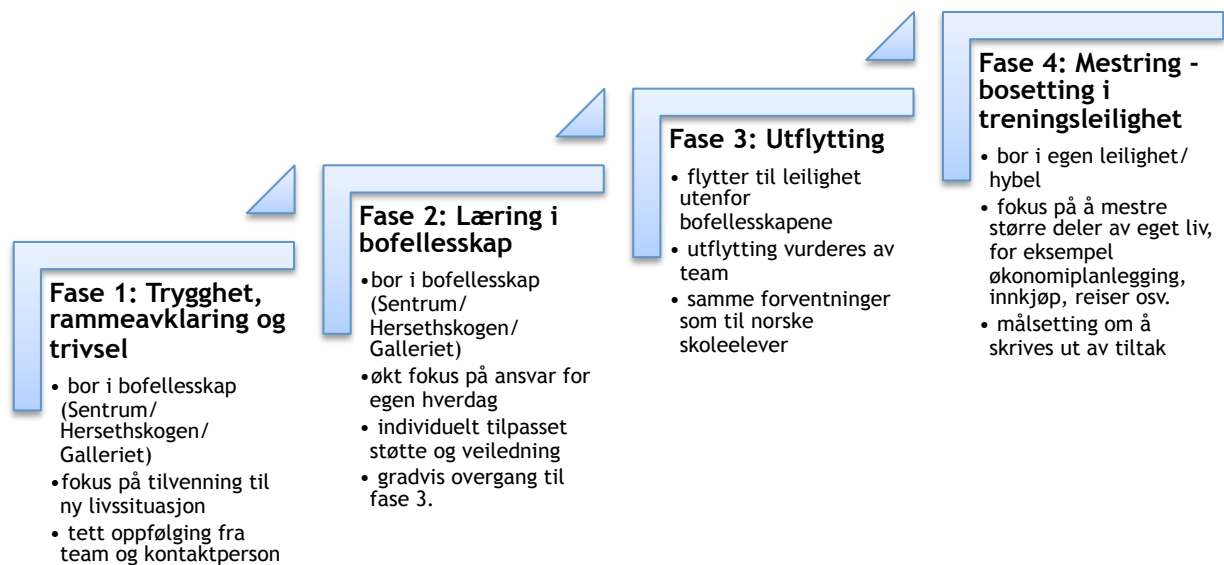
4.3 Fasebeskrivelser

I fasebeskrivelsene som omtales under, legges det til grunn at ungdommene gjennomgår ulike faser av læring og evne til å styre eget liv. Overgangen fra en fase til en annen markeres ved at man behersker ulike ferdigheter. Disse ferdighetene bygges det så videre på i neste fase, hvor ungdommen flyttes over i mer selvstendige boformer. Som med alle ungdommer har også enslige mindreårige flyktninger behov for å prøve og feile, for å teste grenser, og for å få bistand og veiledning på veien mot et selvstendig liv.

Til å begynne med handler dette om å tilvennes en ny hverdag og en ny livssituasjon. De enslige mindreårige flyktningene som ankommer kommunen, har ofte behov for å etablere nye rutiner, f.eks. når det gjelder søvnmønster og spisetider. Etter hvert som de grunnleggende rammene rundt ungdommene er på plass, rettes fokus mot å mestre skolegang, økonomi, rettigheter/plikter og regler i hverdagen.

4.3.1 Hva er en fasebeskrivelse?

For å koordinere og systematisere arbeidet mot gradvis større mestring og selvstendighet, har fagenheten utviklet et eget sett med fasebeskrivelser. En fasebeskrivelse inneholder en oversikt over målsettinger, aktiviteter og fokusområder i en avgrenset periode etter bosetting. Tiltak og oppfølging er tilpasset behovet i de ulike fasene, slik følgende modell illustrerer:

Fasebeskrivelsene koordineres mellom Hamarøy internasjonale senter og ansvarlig skole for å sikre samsvar mellom undervisning og tiltak i bolig/hjemmet. Fasebeskrivelsene er i utgangspunktet veiledende, og det vurderes i hvert enkelt tilfelle hvor langt i "tiltaksløpet" man har kommet. Overgangen mellom fasene er ofte glidende. Ungdommene har ulike utgangspunkt for å utvikle trygghet og for å mestre nye situasjoner. Derfor gjøres det alltid individuelle vurderinger underveis etter bosetting. For noen vil det ta lengre tid enn andre å gå fra fase 1 til fase 4.

4.3.2 Fase 1: Trygghet, rammeavklaring og trivsel

I den første perioden etter ankomst i kommunen har ungdommene ofte utfordringer knyttet til å tilpasse seg en ny livs- og bosituasjon. På bakgrunn av en innledende kartlegging (se avsnitt 4.1.5) utarbeides det en individuell tiltaksplan som danner grunnlag for videre tiltak. Fokus er på å skape trygghet, forståelse for rammer og tilvenning til en ny hverdag.

Dette gjøres ved å følge opp fysiske og psykiske problemer, etablering av hensiktsmessig døgnrytme, å bidra til sosial kontakt, etablere tillit, samt skape forståelse for rammene rundt den nye situasjonen.

Etter ca. 3 måneder utarbeides kontrakt/fokuspunkter med individuelle mål i samarbeid med kontaktpersonen. Det understrekes imidlertid at det vil være individuelt når dette bør skje.

Fase 1: Trygghet, rammeavklaring og trivsel

HIS sender referat fra bosettingssamtale, samt relevante deler av kartlegging/ev. annen relevant informasjon til skolen. Oppstart skole snarest mulig innen 2 uker etter bosetting. Oppstartsdato avtales i hvert enkelt tilfelle med skolen (fagansvarlig og bosettingsansvarlig).

Mål:

- Kartlegging og oppfølging av eventuelle fysiske og/eller psykiske plager i samarbeid med helsesøster og andre relevante instanser.
- Etablering av hensiktsmessig døgnrytme, herunder: spisetider, søvnmønster, aktiviteter, osv.
- At ungdommen får kontakt med andre ungdommer og opplever fellesskapsfølelse og det å ha verdi for mennesker som er omkring ham/henne.
- At ungdommen bygger opp tillit til de voksne i bofellesskapet.
- At ungdommen får begynnende forståelse for rammene rundt hans/hennes nye liv, herunder: økonomi, skolegang, rettigheter/plikter, samt rutiner og regler i hverdagen.

Kontrakter/avtaler:

- Vedtak i barnevernet presenteres for barnet/ungdommen.
- Tiltaksplan utarbeides sammen med kontaktperson.
- Samtykkeerklæring gjennomgås og skrives under.
- Kontrakt for PC.

Fokus på:

- At ungdommen forstår og forholder seg til de rammer, som er satt for hverdagen.
- Oppmøte til måltider
- Oppmøte på skole

Dette er hovedfokus i fase 1 – men det henvises også til innholdet i fase 2.

4.3.3 Fase 2: Læring i bofellesskap

Når den grunnleggende tryggheten rundt den nye livssituasjonen er på plass, skifter fokus gradvis over på at ungdommene skal ta ansvar for egen hverdag. Dette gjelder både forhold knyttet til en selv og relasjonelt overfor andre. Dette oppnås gjennom individuelt

tilpasset støtte og veiledning, samt gjennom kollektive aktiviteter som f.eks. felles husregler, oppmøte på skolen og husmøter i bofellesskapet.

Det er utarbeidet en samarbeidskontrakt mellom HIS og ungdommene som bor i bofellesskap. Kontrakten spesifiserer hva ungdommene forplikter seg til, samarbeidsrutiner overfor HIS, samt hvilke konsekvenser som følger ved brudd på samarbeidskontrakten.

Det benyttes en sjekkliste over ferdigheter ungdommen må beherske før han/hun vurderes som klar for fase 3. I løpet av fase 1 og 2 skal følgende ferdigheter tilegnes:

- budsjettere innkjøp av hygieneartikler
- budsjettere innkjøp av klær
- renhold
- vaske klær
- kjøpe telefonkort
- delta på fritidsaktiviteter
- benytte kollektivtrafikk
- planlegge reise på ferie (ta fly, buss, tog osv.)
- husregler
- dra til tannlege
- benytte seg av offentlige tjenester (f.eks. bestille time hos tannlege/lege)
- ha oversikt over avtaler
- møte presist til avtaler
- kontakte helsesøster ved behov
- kildesortering av søppel
- ansvar for egen skolegang (være oppmerksom på fravær, oppmøte, forberede skoledagen)
- gjøre lekser
- skrive jobbsøknader
- forholde seg til reglementet rundt permisjonssøknader
- rutiner bofellesskap, samt andre generelle rutiner for HIS
- bruk av nettbank
- forståelse av skattekort og årsoppgjør
- melde flytting

Denne sjekklista er veiledende, og det vil alltid være rom for skjønn når det vurderes om en av ungdommene er klare for å flytte i en mer selvstendig boform. Sjekklista fungerer også motiverende for å lære nye ting, siden ungdommene gjerne ønsker å flytte i egen bolig.

Fase 2: Læring i bofellesskap

Mål:

- Opparbeide evnen til å ta ansvar for egen hverdag gjennom individuelt tilpasset støtte og veiledning innenfor bl.a.: kosthold, samfunnsforståelse, renhold, hygiene, økonomi, helse og selvdisiplin.
- Lære mestringsteknikker for å takle egne følelser, ønsker og opplevelser.
- Fastholde og videreutvikle relasjoner til andre mennesker.
- Lære å følge opp og holde orden på egne avtaler. For eksempel skoletid, leksehjelp, tannlege, helsesøster.

Avtaler og forventninger:

- At ungdommen forstår og forholder seg til de rammer, som er satt for hverdagen (døgnrytme, måltider, husregler, oppmøte på skolen, med mer).
- At ungdommen deltar på husmøter i bofellesskapet.
- At ungdommen skriver permisjonssøknader ved ønske om reise (permisjonssøknader blir kun innvilget ved offisielle ferier og feriedager).
- At ungdommen sammen med kontaktpersonen evaluerer og tilpasser tiltaksplanen sin.
- Kontrakt/fokuspunkter med individuelle mål etter bosatt i ca. 3 mnd. Dette skrives sammen med primærkontakt.

4.3.4 Fase 3: Botrening i bofellesskap/treningsleilighet

I fase 3 legges fokus på trygghet og selvstendighet. Tiltak og tilrettelegging bygger videre på det nivå ungdommen har opparbeidet seg i løpet av fase 2. Før flytting i egen treningsleilighet vil det derfor foretas en vurdering av opparbeidet bokompetanse i henhold til ferdighetsmålene i fase 2. Utflytting vurderes så av kontaktperson og resten av teamet som arbeider rundt ungdommen.

I denne fasen stilles det forventninger til oppmøte på skole, overholdelse av husregler i treningsleilighet, at ungdommen skriver permisjonssøknader ved ønske om reise, samt deltakelse i evaluering og tilpassing av egen tiltaksplan. I denne fasen vil også skolen i stor grad ha samme forventninger som til norske ungdomsskoleelever når det gjelder rutiner, oppmøte og oppfølging av avtaler.

Det er som for ungdommene som bor i bofellesskap, også utarbeidet en tilsvarende samarbeidskontrakt som inngås mellom HIS og ungdommene som bor i egen leilighet. Kontrakten spesifiserer hva ungdommene forplikter seg til, samarbeidsrutiner overfor HIS, samt hvilke konsekvenser som følger ved brudd på samarbeidskontrakten. Dette kan være utkastelse og erstatningsansvar.

I løpet av fase 3 skal følgende ferdigheter tilegnes:

- handle mat og oppbevare denne
- lage ernæringsriktig mat/vitamintilskudd
- renhold
- kildesortering av søppel
- ha oversikt over avtaler og overholde disse
- inngå husleiekontrakt og sette seg inn i denne
- kjenne til depositumordninger
- befare leilighet sammen med miljøarbeider
- montere møbler
- kjenne til brannrutiner
- ha kjennskap til sikringsskap
- holde det ryddig utenfor bolig
- varsle miljøpersonalet ved feil eller mangler
- betale regninger i egen nettbank
- sette opp månedlig budsjett
- kjenne til nødnumre
- bestille reiser selv
- annonsere etter hybel/leilighet
- lese og forstå utleieannonser
- forståelse av skattekort og årsoppgjør

Fase 3: Botrening i bofelleskap/treningsleilighet

Ungdommens og miljøarbeidernes fokuspunkter:

- Måltrettet praktisk hjelp og anvisninger som bygger på det nivå ungdommen har opparbeidet i løpet av fase 2.
- Trygghet og selvstendighet

Forventninger:

- Oppmøte på skole.
- Oppmøte språkpraksis (når det er igangsatt).
- At ungdommen forholder seg til husregler/kontrakt i treningsleilighet.
- Leksehjelp.
- Delta på planlagte aktiviteter og husmøter.
- At ungdommen skriver permisjonssøknader ved ønske om reise (permisjonssøknader blir kun innvilget ved offisielle ferier og feriedager).
- At ungdommen sammen med kontaktpersonen evaluerer og tilpasser tiltaksplanen sin.
- Kontrakt/fokuspunkter med individuelle mål etter bosatt i ca. 3 mnd. Dette utarbeides sammen med kontaktpersonen.

4.3.5 Fase 4: Mestringsfase - bosetting i egen leilighet

I den fjerde fasen er det fokus på å mestre større deler av eget liv, herunder økonomiplanlegging, innkjøp, kildesortering, renhold mm. Dette er normalt den siste fasen før personen går ut av tiltak. For noen av ungdommene er de allerede 18 år, men har samtykket i ettervern gjennom barneverntjenesten, når denne fasen inntreffer.

I denne fasen følges ungdommene opp i egen leilighet. De ansatte ved HIS går på hjemmebesøk, og spør og undersøker hvordan det går med ungdommene. Det hender også

at de hjelper dem med innkjøp, matlaging og andre praktiske ting. I denne perioden er det også et ekstra fokus på tiltak knyttet til arbeid.

4.3.6 Utskriving av tiltak

Utskriving av barnevernstiltak skjer ved en vurdering av både bokompetanse og generell modenhet hos ungdommen. Vurderingen gjøres i samarbeid mellom HIS og barneverntjenesten. Lista over ferdigheter som skal tilegnes i fase 3, brukes som veiledende for denne vurderingen.

Fase 4: Mestringsfase - bosetting i treningsleilighet

Forventninger:

- Planlegge egen økonomi
- Handle og planlegge innkjøp av mat og husholdning/klær
- Kildesortering av søppel
- Overholde avtaler
- Delta på leksehjelp
- Renhold/vedlikehold av leilighet
- Se egne behov og be om hjelp når det er behov

Fokus på:

- Individuell oppfølging fra tidligere faser ved behov
- Lære å bestille reiser (flybiletter/togbiletter, etc).

Avtaler:

- Husleiekontrakt
- Befaring og gjennomgang av leilighet ved innflytting

5 EVALUERING

I denne evalueringen er det innhentet informasjon om arbeidet som gjøres fra flere ulike hold; fra faglig og administrativ ledelse ved HIS, fra miljøarbeidere, og ikke minst fra ungdommene selv. Det er i evalueringen lagt særlig vekt på å få frem ungdommenes egne perspektiver. Det har vært lagt vekt på at fasebeskrivelsene skal være rettesnor for arbeidet, og evalueringen tar i stor grad utgangspunkt i disse.

Det er i utgangspunktet utfordrende å evaluere i hvilken grad metodikken i bosettingsarbeidet fungerer godt eller ikke. For det første er det vanskelig å definere klare kriterier for hva det vil si å lykkes. Når det gjelder bosetting av voksne flyktninger, bruker IMDi resultater etter endt introduksjonsprogram som indikator på kvaliteten i bosettingsarbeidet. Slike indikatorer har vi ikke for enslige mindreårige. Det er også store ulikheter i de enkelte ungdommenes utfordringer og ressurser.

For det andre har vi ikke et godt sammenligningsgrunnlag for å trekke generelle slutninger. Det antallet personer med statusen enslige mindreårige flyktninger som bosettes i de ulike kommunene, er såpass lavt at det er vanskelig å si noe sikkert om bakenforliggende årsaker til de forholdene som beskrives.

For det tredje er Hamarøy internasjonale senter en organisasjon i stadig endring. Flere av de forholdene som informantene fremhever som problematiske eller utfordrende, har allerede før ferdigstilling av evalueringen blitt adressert, eller er ikke lenger relevante på grunn av endringer i organisasjonen eller andre forhold.

I det som følger presenteres funn fra intervjuer med ti enslige mindreårige flyktninger som på intervjutidspunktet var ute av barnevernstiltak. Det er i intervjuene fokusert på forhold som vurderes som særlig interessant å se nærmere på ut fra bosettingsmetodikken som er beskrevet over. Dette gjelder for eksempel ankomst i kommunen, forhold knyttet til ungdommenes bokompetanse og opplevelser knyttet til det å bo i bofelleskap. I tillegg har både de enslige mindreårige flyktingene og ungdommene fått spørsmål knyttet til forhold som kan sies å være av særlig interesse når det gjelder enslige mindreårige flyktninger; for eksempel arbeid, skole, flytting, økonomi, fritid og sosiale forhold.

5.1 Ankomst i Hamarøy

På mange måter kan man si at bosettingsarbeidet begynner allerede før de enslige mindreårige flyktingene ankommer kommunen og flytter inn på HIS. Det å legge et godt grunnlag før ankomst kan bidra til å gjøre det enklere for ungdommene å akseptere og tilvenne seg en ny livssituasjon i den kommunen de skal bosettes i. Blant tingene som kan påvirke integreringsprosessen, er det spesielt interessant å se på to forhold. For det første kan ventetiden i mottak ha mye å si, og for det andre vil ungdommenes forventninger til og kunnskap om bosettingskommunen kunne påvirke opplevelsen og reaksjoner etter ankomst.

5.1.1 Ventetid før ankomst i Hamarøy

Det er mye som tyder på at lang ventetid i asylmottak har innvirkning på bosettingen i kommunene, noe som blant annet trekkes frem i sluttrapporten fra det tidligere omtalte direktebosettingsprosjektet Hamarøy kommune har deltatt i (Berg m.fl. 2013). I mottaket

lærer ungdommene mye, men ikke alt de lærer trenger å være positivt.⁸ Ungdommene etablerer også nettverk i mottaket, og det gjør det vanskelig å motivere dem for å flytte til en kommune langt unna, noen ganger i en helt annen del av landet. Lang ventetid i mottak kan også virke passiviserende fordi man må vente med å begynne på det som skal være ungdommens "nye liv". Det er derfor viktig at det ikke oppstår unødige forsinkelser i bosettingskjeden.

Ventetiden fra innvilgelse av oppholdstillatelse til bosetting, har gått vesentlig ned siden HIS ble etablert. I 2010 var den landsgjennomsnittlige ventetiden fra vedtak om opphold til bosetting 5,7 måneder, til tross for en nasjonalt fastsatt målsetting om maksimalt 3 måneders ventetid. I 2013 var denne ventetiden redusert til 2,1 måneder (Berg m.fl. 2013: 13, 26). Samtidig som kortere ventetid gjør overgangen til bosetting enklere for ungdommene, betyr dette at en del av den jobben som har vært gjort i mottakene flyttes til bosettingskommunen. Dette gjelder blant annet kartlegging og ivaretagelse av helsemessige utfordringer, noe som i større grad enn tidligere må medregnes i den tidlige fasen av bosettingen.

Noen av respondentene i denne evalueringen har opplevd veldig kort ventetid i mottak, mens andre har opplevd å vente lenge. Den som hadde ventet lengst, ventet i to år fra ankomst i Norge til bosetting i Hamarøy. Den som hadde ventet kortest, ventet i to måneder.⁹ Flere av ungdommene oppgir også at de hadde kort ventetid i mottak etter at de har fått behandlet asylsøknadene sine. Dette tyder på at det er fokus på rask bosetting, både hos IMDi og i Hamarøy kommune.

Vi har allerede vært inne på at kort ventetid i mottak trolig er en fordel på flere måter. Flere av ungdommene savnet venner fra mottaket etter at de kom til Hamarøy. At det kan være opprivende å forlate det miljøet man kjenner, er åpenbart. For eksempel var det en av ungdommene som ønsket å flytte til en større by på Vestlandet fordi han hadde venner fra mottaket som bodde der. Han hadde bodd omtrent 1 år i mottaket, og kom til Hamarøy to uker etter at han fikk opphold i Norge:

Egentlig jeg likte ikke. Jeg hadde lyst til å flytte til et annet sted, fordi der er masse folk. Og venner der, også. Egentlig jeg likte ikke, men jeg hadde ingen valg. De velgte. Så jeg måtte. Så egentlig jeg likte ikke. (EM 3)

Han oppgir også at han kranglet en del med de ansatte den første tiden i kommunen, og at han ønsket å flytte til et annet sted. Men etter hvert aksepterte han at han måtte bli på Hamarøy. Dette eksempelet er neppe enestående for Hamarøy. Det at ungdommene får venner og blir kjent med andre i mottaket er naturlig, men kan skape utfordringer når de får tilbud om bosetting på ulike steder.

To av ungdommene har i motsetning til eksempelet over, opplevd at venner fra mottaket også har blitt bosatt i Hamarøy. Dette fremheves av ungdommene som positivt. Dette er verd å merke seg, kanskje spesielt dersom flyktningen har oppholdt seg lenge i mottak, og dermed har knyttet sterkere bånd til personer rundt seg.

---

⁸ Ungdommene tilpasser seg raskt de reglene og normene som gjelder der de kommer. I nevnte rapport fra direktebosettingsprosjektet, vektlegger enkelte respondenter at ungdommene som bor lenge i mottak gjerne utvikler "kravmentalitet" (Berg m.fl. 2013: 55).

⁹ Det skiller ikke her mellom ventetid før og etter behandling av asylsøknad. Det er imidlertid sannsynlig at den av respondentene som ventet i to år, først og fremst ventet på å få behandlet sin asylsøknad.

5.1.1.1 Oppsummering

Det er ikke grunnlag i intervjumaterialet for å si annet enn at det jobbes raskt i bosettingsarbeidet i Hamarøy kommune. Dette er viktig for at ungdommene ikke skal knytte for sterke bånd til andre i mottak, og ikke minst for at de skal få begynne med å etablere seg i en ny tilværelse så raskt som mulig.

5.1.2 Kjennskap til Hamarøy før ankomst

Det å forberede ungdommene på hva som venter dem, vil trolig bidra til å gjøre overgangen fra mottak til bosetting enklere. Noen av ungdommene kommer fra store byer, og er vant til mye liv og røre rundt seg. Flere har også klare ønsker om hvor de ønsker å bo som regel store steder på Vest- og Østlandet. Det å komme til en liten plass som Hamarøy kan derfor by på flere ulike utfordringer. Det å få god informasjon om bosettingskommunen i forkant av bosetting kan bidra til å gjøre denne overgangen enklere (Berg m.fl. 2012: 53).

Nesten alle ungdommene som er intervjuet oppgir at de ble møtt i mottaket av representanter fra HIS før de reiste til Hamarøy kommune. Her ble de vist bilder av Hamarøy, og de fikk informasjon om kommunen og hva slags tilbud som ventet dem der. Ikke overraskende hadde ingen av respondentene tidligere kjennskap til Hamarøy. På spørsmål om noen møtte ham i mottaket, svarer for eksempel en av ungdommene:

Det var to som kom til asylmottak og fortalte meg om HIS, om Hamarøy internasjonale senter. Hva skal de gjør til deg, hva skal du gjøre for å få et bedre liv. Du skal gå på skole, du skal få en bolig, du skal få mat, så vi kan hjelpe deg når du skal på tur. Du skal få vinterklær. (EM 1)

Dette er en fellesnevner for respondentene i denne evalueringen, hvor et klart flertall har blitt møtt av noen fra HIS i mottaket før avreise. Dette bidrar trolig til å skape trygghet når man senere kommer til kommunen. Da vet de hva som venter dem, og det er noen kjente ansikter som møter dem når de kommer til HIS.

Selv om ungdommene ble møtt i mottaket av representanter for HIS, var det imidlertid flere som ikke helt greide å danne seg et realistisk bilde av stedet. Ekstra overraskende var det nok for en av ungdommene som trodde han skulle til Hamar, og hadde gledet seg til dette. Da han kom til Hamarøy ble han trist:

Da jeg kom hit, jeg sa til dem, "jeg skal ikke bo her". Med en gang jeg begynte å snakke med de ansatte. Æ blir litt trist, ja, æ ikke spiste mat, jeg spiste alene sjøl, i rommet mitt (...) Men nå jeg har blitt kjent litt. Jeg har blitt kjent med de som er i skolen. (EM 2)

Noen av de andre ble overrasket over hvor lite stedet er, og flere av ungdommene fremhver mangelen på ulike butikker som overraskende.

Det var imidlertid ikke slik at alle ungdommene var negative til å bo på Hamarøy da de kom til kommunen. Noen av ungdommene oppgir at de hadde positive erfaringer den første tida, og at de satte stor pris på å komme til Hamarøy. En av dem som ikke visste så mye om Hamarøy, ble særlig glad da han oppdaget at det var andre fra hans eget hjemland i kommunen og på HIS.

5.1.2.1 Oppsummering

Ut fra intervjumaterialet er det tydelig at HIS prioriterer å møte ungdommene i mottak før ankomst i kommunen dersom det er mulig. Flere av ungdommene ble imidlertid overrasket

da de kom til Hamarøy, selv om de hadde fått informasjon om kommunen på forhånd. Det virker som at en slik overraskelse har en negativ effekt på lysten til å bli værende. Dette betyr ikke nødvendigvis at informasjonen som gis er for dårlig. Det kan også ha med ungdommenes situasjon på dette tidspunktet å gjøre.

Men det at flere av ungdommene reagerte negativt og ønsket å flytte umiddelbart etter ankomst, viser uansett at man har utfordringer når det gjelder å vise fram det tilbudet kommunen har. Det er verdt å merke seg at alle de ungdommene som hadde slike erfaringer, oppgir at det gikk bedre etter hvert.

5.1.3 Vanskelig å komme til Hamarøy

Det er ikke til å se bort fra at det trolig ikke er Hamarøy eller tilsvarende små steder som står øverst på ønskelista til de enslige mindreårige flyktningene. En av ungdommene påpeker at det egentlig ikke er noen av de som kommer til Hamarøy som faktisk har lyst til å bo i kommunen. Samtidig legger han til at det går bedre etter hvert, men at det tar tid:

Også når det kommer nye gutter eller nye ungdommer, altså de liker ikke, for eksempel det er ikke så stor by, eller ikke så mange folk. Egentlig ingen liker ikke, som utlandet, så de plager her. De plager, og så de krangler. Og så det blir bra, det tar tid. Jeg synes. Ja, det blir bedre, sikkert. (EM 3)

Av ungdommene som har blitt intervjuet i forbindelse med denne evalueringen, er det flere som gir uttrykk for liknende erfaringer; de er negativt innstilt til Hamarøy ved ankomst, men opplever at det blir bedre å bo i kommunen etter hvert. Å formidle akkurat dette i den tidlige fasen, er selvsagt vanskelig, men like fullt viktig.

De av ungdommene som hadde de sterkeste negative erfaringene fra den første fasen, oppga at de ofte oppsøkte personalet for å diskutere. Det tok gjerne litt tid før de aksepterte at de måtte bli værende i kommunen. En av dem uttrykker dette slik

Da jeg flyttet til Hamarøy, eller til HIS, så kjente jeg ikke noen som bor her, ikke sant? Så følte jeg sånn, utrygg plass. Jeg kjente ingen som bor på Hamarøy, jeg savnet vennene mine som bodde i mottaket. Den første veka, jeg gikk veldig dårlig, for jeg kjente ingen. Så jeg gikk rett til han en av de ansatte, og kranglet med ham. (EM 1)

I denne fasen, snakker gjerne ungdommene verken engelsk eller norsk, og bruk av tolk er viktig. Ungdommene oppgir at tolk ofte ble brukt til å begynne med, men at det ble mer sjelden etter hvert som de snakket bedre norsk.

En av de ansatte som er intervjuet, fremhever også at de prøver å få ungdommene som allerede bor på HIS til å være bevisste på at dette er en vanskelig tid for de nyankomne. Blant annet vektlegges det at man ikke skal snakke negativt om Hamarøy med en gang de flytter inn.

5.1.3.1 Oppsummering

Det er utvilsomt viktig med bruk av tolkesamtaler i den tidlige fasen for å unngå misforståelser, og for at ungdommene skal forstå sin situasjon og at de ikke kan forhandle seg til å flytte et annet sted. Jo tidligere de aksepterer sin situasjon, jo raskere kan de omstille seg til å bo på Hamarøy. Ut fra det ungdommene sier, er HIS flinke til å bruke tolkesamtaler ved behov.

Miljøet rundt ungdommene kan ha stor betydning for å skape en positiv innstilling. Flere av ungdommene oppgir at det var vanskelig til å begynne med, men at det gikk bedre etter hvert. Kanskje kan noen av ungdommene som selv har vært igjennom den samme prosessen være til hjelp gjennom å dele positive erfaringer?

5.2 Tiden som beboer i Sentrum bofellesskap

I dette underkapitlet blir de ulike sidene ved det å bo på HIS gjennomgått. Dette svarer i hovedsak til innholdet i fasene 1 og 2, men kan i enkelte tilfeller også berøre elementer i de senere fasene. Til å begynne med fokuseres det på å etablere rammer og trygghet idet ungdommene skal venne seg til den nye livssituasjonen. Gradvis rettes oppmerksomheten over til at ungdommene skal tilegne seg grunnleggende ferdigheter knyttet til å bo, å gå på skole, holde avtaler, og ta ansvar for egen økonomi, helse og hygiene. Etter hvert vil det vurderes om ungdommene er klare for å flytte over i en mer selvstendig boform.

5.2.1 Den første tiden ved Sentrum bofellesskap

De enslige mindreårige flyktningene har gjerne vonde erfaringer fra tiden før de kommer til Hamarøy. Dette kan for eksempel være tap av familie og venner, utfordringer knyttet til språk og kultur eller forhold knyttet til det å være på flukt. Det å etablere trygge rammer rundt ungdommene er særlig viktig i begynnelsen etter at de har kommet til kommunen. For ungdommene vil dette også en forutsetning for å mestre andre deler av livet. Denne typen forhold adresseres i første del av fasebeskrivelsene.

De fleste av de som er intervjuet, ble først bosatt i det som i dag kalles Sentrum bofellesskap. Deretter har de flyttet videre til enten Galleriet eller til egen eller delt leilighet utenfor selve senteret. Det er stor variasjon når det gjelder hvor lenge de intervjuede ungdommene har bodd i Sentrum bofellesskap. Noen har ikke bodd der i det hele tatt, noen har bodd der i et par måneder, mens andre har bodd der i to år.

Vi har allerede vært inne på det at flere av ungdommene syntes det var vanskelig å komme til et lite sted som Hamarøy, og at de trengte tid for å akseptere sin nye tilværelse. I tillegg til å komme til et nytt sted, er det mye annet som skal skje den første tiden etter at de kommer til HIS. De skal blant annet etablere nye søvnvaner og hverdagsrutiner, de skal bli kjent med mange nye mennesker, og de skal begynne på skolen.

En av miljøarbeiderne som er intervjuet, mener dette er den viktigste og samtidig vanskeligste tiden for ungdommene, og det er derfor et ekstra fokus på oppfølging i denne fasen. De ansatte følger ekstra nøye med de som nettopp har kommet, og passer på at de får oppmerksomhet, at de får etablert god søvnrytme, og at de føler seg trygge i sin nye situasjon.

På spørsmål om det var noe som var vanskelig den første tida i Hamarøy, svarer en av ungdommene enkelt og greit at "alt var nytt for meg" (EM 6). Det var også flere av ungdommene som oppga at språk var en utfordring den første tida:

Først så syntes jeg det var litt vanskelig. Fordi du kan ikke språket, og du har ikke venner. Men nå føler jeg det er helt ok. Jeg har masse norske venner, jeg går på norsk skole. Jeg jobber og bor alene. Alt er bra. (EM 7)

Det at språk er en utfordring til å begynne med, er ikke vanskelig å forstå. Ungdommene på HIS snakker gjerne norsk når det er mange til stede, og de som ikke forstår hva som

sies, går naturligvis glipp av mye. Det å ikke kunne gi uttrykk for egne behov er også utfordrende. Flere av de som har blitt intervjuet, snakker ikke engelsk. Det å ha noen å snakke med, hvor man kan gi uttrykk for tanker og følelser, er viktig. Det er kanskje ikke så enkelt å dele vanskelige ting med andre, verken med andre beboere som snakker samme språk, eller til ansatte via tolk.

For en av ungdommene er det tydelig at privatliv – det å kunne trekke seg tilbake – var viktig. Han ga uttrykk for at de ansatte stadig kom til rommet hans og spurte om han ville være med på ulike ting – gjerne utendørsaktiviteter. Dette opplevde han som masete, og han ga uttrykk for at han helst ville være i fred. For andre var imidlertid det å bli tatt med på aktiviteter den første tida noe positivt. En av dem sier at han var ensom og utrygg, og at det å bli dratt med på ting var med på å gjøre det lettere for ham.

En annen sier at det ikke var så mye som var vanskelig, og han fremhever det som veldig positivt å komme til samme kommune som noen han kjente fra mottaket:

Nei, det var ikke så mye som var vanskelig. Men første gangen trodde jeg ikke det var noe der. Det var ingen butikker der. Det var kjempedårlig. Etter jeg møtte mine gutter, det var kjempekoselig der. Jeg fikk mat, og det var kjempetrivelig der. (EM 8).

Miljøarbeiderne har også et ekstra fokus på å ta imot de nye ungdommene når de kommer til bofellesskapet. Det legges blant annet vekt på måltidet som en viktig sosial ramme for de nye beboerne:

Jeg prøver, i forkant av de som er nye, å si til de som nå er her, at nå får vi en ny, vær nå litt hyggelig og husk nå hvordan det var da du kom (...). Så jeg prøver å gjøre det, og så bruker vi gjerne å lage litt når de kommer. At man har en pizza eller noe slikt. At alle deltar i et felles måltid når de kommer (M3).

Måltidene oppgis også av noen av respondentene å ha vært et viktig sosialt treffpunkt den første tiden. Generelt virker det som at ungdommene er flinke til å ta imot hverandre, og det er ingen av ungdommene som oppgir konflikter med de andre beboerne som noe som skapte problemer den første tiden.

En av miljøarbeiderne sier at de har en liten smørbrødtype de bruker i de første tolkesamtalene. Denne tar utgangspunkt i fasebeskrivelsene. Man benytter også i større grad tolk i denne fasen enn senere i bosettingsforløpet.

5.2.1.1 Oppsummering

Det virker som at ungdommene i stor grad opplever den første tiden som vanskelig, men at de blir møtt av miljøarbeidere og medbeboere på en inkluderende måte.

Som nevnt over brukte noen av ungdommene noe tid på å akseptere at de skal bli boende på Hamarøy, og det har skjedd at de har skapt konflikter ved Sentrum bofellesskap på grunn av dette. Samtale og dialog, gjerne ved bruk av tolk, er viktig i denne fasen.

Det er også viktig at det er rom for at ungdommene reagerer ulikt i denne fasen. Blant annet har respondentene oppgitt ulike reaksjoner på det at de ansatte oppsøker dem i forbindelse med ulike aktiviteter.

5.2.2 Kontaktperson

Nær kontakt med voksne personer er viktig for ungdommenes opplevelse av trygghet. Dette gjelder spesielt den første tiden i Norge, og særlig for de ungdommene som har hatt kort tid i mottak (Berg m.fl. 2013: 64.). For dem er det mye som er nytt. Ordningen med kontaktperson er viktig i så måte.

Ordningen med kontaktperson har endret seg siden HIS ble etablert (se også avsnitt 4.1.5). Til å begynne med hadde hver av de enslige mindreårige flyktningene en bestemt kontaktperson. Deretter gikk man over til at hele teamet skulle fungere som kontaktpersoner. Det har også vært forsøkt en ordning med primær og sekundær kontaktperson. Dette viste seg ifølge en av miljøarbeiderne å være vanskelig, blant annet med hensyn til kommunikasjon mellom teammedlemmene, og man gikk derfor tilbake til den opprinnelige ordningen med én kontaktperson for den enkelte ungdom.

Flere av ungdommene ble litt usikre da de fikk spørsmål om de hadde hatt kontaktperson. Noen svarte at de hadde hatt én bestemt kontaktperson, mens andre sa de hadde hatt flere. To av ungdommene mente at de ikke hadde hatt kontaktperson ved HIS i det hele tatt. Dette kan skyldes at ungdommene har vært beboere ved HIS mens det har eksistert ulike ordninger, men det kan også indikere at ordningen med kontaktperson ikke har fungert optimalt. En annen slutning kan være at ungdommene ikke har sett behov for en slik kontaktperson. Som vi etter hvert skal se, så er det flere som sier at de henvendte seg til noen de syntes det var lett å snakke med, eller som de hadde god kontakt med.

For noen av ungdommene fungerte ordningen med kontaktperson godt. En av dem forteller:

Hvis jeg hadde et problem, jeg tok kontakt med henne, jeg fortelle hun at jeg trenger sånn-sånn... eller hvis jeg vil noen, han må snakke på... hvis det er beskjed til ham eller noen, hun kom til meg og forteller meg og sånn, du må gjøre sånn. (EM 5)

Senere i intervjuet forteller han også at kontaktpersonen viste ham hvordan han kunne bruke bankkort.

For noen av de andre ungdommene fungerte imidlertid ikke ordningen like godt. En av ungdommene fortalte at han hadde hatt kontaktperson, men at han hadde glemt navnet hennes. Men han så ikke på dette som et problem. Han hadde en annen person som han kunne gå til dersom han hadde behov for hjelp eller for å få noe ordnet:

Egentlig jeg trengte ikke så mye kontakt. Hvis jeg hadde trøbbel, jeg går til ham, bare. Så han ordner det. Og så han kommer til meg, og hvis du lurer på noe eller trenger hjelp, vi kan snakke. Og sånn som, jeg likte bra. Men på en måte jeg brukte ikke så mykkje, for jeg trengte ikke så mykkje, egentlig. (EM 3)

En annen av ungdommene (EM 7) sier følgende:

- Hadde du en kontaktperson på HIS?
- *Nei. Ja. Mange forskjellige. Mange kontaktpersoner.*
- Men du hadde ikke en bestemt person som du skulle snakke med?
- *Nei, jeg fant bare noen som det var lett å snakke med.*

Det var også flere av de andre respondentene som ikke visste hvem deres kontaktperson var. Men ungdommene opplever likevel å få god hjelp fra de ansatte dersom de har problemer - enten det er små eller store ting. Det er både lett å bli kjent med de ansatte, og det er lett å spørre om hjelp.

To av de intervjuede miljøarbeiderne hadde vært kontaktpersoner for en eller flere ungdommer. Begge opplever å få bedre kontakt med ungdommene de er kontaktpersoner for. Samtidig som det var en positiv del av jobben å være kontaktperson, poengterer en av dem at det også kan være krevende:

Du får jo et bedre forhold (...) altså et nærmere forhold. Men det er klart, det kan være steintøft også, for det er jo du som får hele pakka når det er noe som går dem imot, og det gjør det jo ofte. (M 1)

Denne miljøarbeideren oppgir at det er særlig viktig med klare grenser for ungdommene når det blir uenigheter. Da mener hun det er viktig at teamet er enige om hvilke regler som gjelder, og at det først og fremst er kontaktpersonen som bør kommunisere dette til ungdommene.

Det er imidlertid verdt å merke seg at ungdommene ikke nødvendigvis forholder seg til hva som er formelt bestemt (hvem som er kontaktperson "på papiret"). De oppsøker gjerne den eller de av de ansatte som de har god kontakt med, og som kan hjelpe dem med å løse problemene deres. Flere av de som ble intervjuet oppga at de hadde veldig god kontakt med samme person, og at det ofte var ham de spurte dersom det var noe de lurte på. Et illustrerende eksempel på dette er følgende utsagn:

Alle venter på ham. Alle er fri, skjønner du, men alle står og venter utenfor kontoret, alle venter på ham. (EM 9)

Det er altså flere av respondentene som oppgir at det er vanlig å vente på en av de ansatte fremfor å be om hjelp fra noen av de andre ansatte, selv om de er tilgjengelige.

5.2.2.1 Vergeordningen

I denne sammenhengen er det også interessant at en av de ansatte ved HIS er verge for samtlige ungdommer. Dette kan være utfordrende av flere grunner; for det første kan det bidra til å skape rollekonflikter. Det er ikke grunnlag i intervjumaterialet for å hevde at dette er et problem, men det følger imidlertid logisk av at de ulike rollene som, på den ene siden ansatt (tilhørende ledelsen) og på den andre siden ansvarlig for å ivareta ungdommenes interesser, kan ha iboende motsetninger.

Et annet moment er at det er tidkrevende å være verge for mange ungdommer. Dette er også noe som påpekes i følgeevalueringsrapporten av Direktebosettingsprosjektet (Berg m.fl. 2013: 68).

Et tredje moment er at valg av verge trolig vil påvirke hvor mange voksne personer utenfor HIS ungdommene møter og bygger relasjoner til. Hvis man hadde eksterne verger, kunne ungdommene hatt en voksenperson utenfor HIS å forholde seg til. Ulempen med dette oppgis av ledelsen ved HIS å være at eksterne verger må følges opp, og de må få opplæring. Dette er noe som krever mye tid og ressurser. Det er også varierende hvor mye energi de ulike vergene legger i rollen.

Voksenkontakt er noe mange av ungdommene vil ha behov for også etter at de forlater HIS. Kanskje kan vergeordningen bidra til at ungdommene bygger relasjoner til personer utenfor det formelle systemet som HIS utgjør? Dette berøres også i avsnitt 5.3.4 om voksenkontakt.

5.2.2.2 Oppsummering

Ut fra ungdommenes perspektiver, er det vanskelig å trekke en enkel konklusjon når det gjelder behovet for kontaktperson, og hvordan ordningen eventuelt bør organiseres. Faktisk er det flere av ungdommene som ikke kjenner til ordningen, uten at det ser ut til å ha vært et stort problem for dem. De finner som regel noen å kontakte dersom de trenger hjelp.

Det er imidlertid liten tvil om at ungdommene - særlig den første tiden etter bosetting - har behov for kontakt og muligheten for å snakke med noen de har tillit til. Det fremgår av intervjuene at særlig en av de ansatte nyter stor tillit hos flere av ungdommene. Derfor er det gjerne ham de oppsøker når de har behov for hjelp og avklaringer. Det er viktig å være bevisst på dette av flere grunner; for det første kan det bli stor arbeidsbelastning for den det gjelder; for det andre bør man vurdere hvordan det kan påvirke øvrige relasjoner i organisasjonen med tanke på autoritet og tillit.

For at kontaktpersonene skal kunne gjøre en god jobb, både mht. å gi trygghet, veiledning og med å sette grenser, er det viktig at ordningen er godt implementert i organisasjonen. Det synes blant annet å være viktig at de ulike rollene avklares - både av hensyn til ungdommene og de ansatte. Dette innebærer blant annet å benytte de mulighetene som byr seg til å la ungdommene og deres kontaktpersoner etablere gode og trygge relasjoner.

5.2.3 Grensesetting og sanksjoner

Det å sette grenser for ungdommene er en viktig del av jobben til de som er ansatt ved HIS. Klare grenser er nødvendig, både for den enkelte og for bofellesskapet som helhet. Dette kan imidlertid også være en krevende jobb. Alle tre miljøarbeidere som ble intervjuet understreker viktigheten av at de ansatte må være koordinert når det gjelder grensesetting. En av dem forteller også om at ungdommene ofte utfordrer og tester grensene:

Det er ikke alltid lett å sette grenser for ungdommene. Men vi prøver å ordne slik at... det er alltid en ufordring å sette grenser. Det er litt forskjell mellom ungdommene. Noen prøver seg veldig, mens andre ikke prøver seg. Men vi står på at "sånn er det, nå er det leggetid, du skal i seng". De prøver, og hvis du ikke gir deg da, så gir de seg. (M3)

Viktigheten av at de ansatte er samkjørte i grensesettingen er noe alle miljøarbeiderne legger vekt på. Det er imidlertid ikke alltid at miljøarbeiderne greier å vere konsekvente, og ikke alle er like strenge. Dette kan skape frustrasjon blant de ansatte. Da er det nemlig mulig for ungdommene å forhandle, slik en av ungdommene beskriver det:

Ja. Noen var snille, og vi fikk et eller to kvarter mer. De sa "ja, ok, dere får en halvtime til, så må dere legge dere." (EM 6)

For å skape forståelse for regler og ulike sanksjoner, inngår HIS og den enkelte ungdommen en samarbeidskontrakt. Innholdet i denne samsvarer mer eller mindre med husreglene i bofellesskapet. Under intervjuene viste det seg imidlertid at ungdommene enten ikke husket å ha undertegnet en samarbeidskontrakt, eller så husket de ikke hva den inneholdt.

Ungdommene ga likevel i stor grad uttrykk for at de opplevde reglene som rimelige og akseptable. Dette betydde imidlertid ikke at de alltid fulgte dem. En av beboerne forteller om at han hadde hatt fest og drukket alkohol på rommet sitt:

Men du vet, når jeg bodde på.. jeg hadde masse norske venner, og jeg bruker å feste med de. Og det var en bra plass å bo der, skjønner du. Altså midt i sentrum, jeg bodde i sentrum.. Der jeg går ut og fester, jeg hadde masse problem med HIS, jeg festet på rommet, ikke sant, og sånt. Vi fikk litt problemer. (EM 7)

Han forteller også om en gang han ble avslørt for dette uten at han fikk noen form for straff. Han lovet å ikke gjenta regelbruddet, og understreket i intervjuet viktigheten av at man respekterer reglene.

Andre regler som ble tatt opp i intervjuene, handlet spesielt om leggetid, at aktivitetsrommet ble stengt, og det at internett ble koblet ut om natta. Flere av ungdommene ga uttrykk for at de opplevde både regler og håndhevingen av dem som rimelige. En av ungdommene som var glad i å spille biljard i aktivitetsrommet, hadde forståelse for at rommet ble stengt om kvelden, selv om han selv hadde lyst til å spille biljard:

Ja, det er skole på mandag, ikke sant. Hvis vi spiller hele natten, så er det vanskelig å stå opp om mårran. (EM 1)

En annen hadde tilsvarende å si om at adgangen til internett ble slått av om kvelden:

Det er bra, det var bra! Når du halve natten, når du bruker nettet, du kan ikke gå på skolen i morgen. Det går ikke. (EM 5)

Dette viser at ungdommene forstår hvorfor det blir satt grenser. Samtidig er det viktig å huske at intervjuene er gjort etter at de har flyttet ut, og det er langt fra sikkert at de opplevde reglene som like rimelige mens de selv bodde i Sentrum bofellesskap.

HIS har mulighet til å inndra PCer og trekke i motivasjonspenger dersom ungdommene bryter ulike regler.¹⁰ Disse virkemidlene har blant annet vært knyttet til oppmøte på skolen. Ugyldig fravær gir trekk i en del av motivasjonspenger, og i noen tilfeller også inndragelse av PC. To av flyktingene som ble intervjuet opplevde dette - begge på grunn av manglende oppmøte på skolen. Også dette ble akseptert som rimelig, riktignok i ettertid:

Jeg synes, det er ikke surt, men jeg tenkte, " greit". Jeg synes det er bra også. Kanskje hvis de gjøre sånn, kanskje jeg kan gå på skola hvis jeg trenger penger, eller ka fan. Jeg var ikke sur, men... jeg synes det er greit. Også nå jeg synes det er greit. Og så de tar mange ganger min PC. Fordi jeg gikk ikke på skola. (EM 3)

Han sier at dette førte til at han gikk på skolen. Det var det han måtte gjøre for å få tilbake PC-en sin. Dette mener han er bra, for da lærte han i det minste litt, "kanskje to-tre ord."

5.2.3.1 Oppsummering

I ettertid er ungdommene enige i at grensesettingen ved HIS var både rimelig og fornuftig, selv om de både brøt reglene og forhandlet med de ansatte mens de bodde der. At for

---

¹⁰ Det bemerkes imidlertid av nåværende ledelse at inndragning av PC ikke lenger benyttes. Det har vist seg å være vanskelig å overholde, samtidig som det virker konflikteskalerende, snarere enn konfliktdepende.

eksempel fravær fra skolen får konsekvenser for motivasjonspenger, har i hvert fall for en av ungdommene vist seg å ha en positiv effekt.

Ingen av ungdommene husket hva samarbeidskontrakten med HIS inneholdt. Dette kan tyde på at den ikke har vært i bruk etter at den har blitt undertegnet, samtidig som det er usikkert om ungdommene faktisk har forstått innholdet da de signerte. Dette bør man se på.

Det at ansatte er konsekvente i grensesetting er viktig. Ungdommene "prøver seg", og det kan fort skape forvirring og frustrasjon blant de ansatte. Dette omtales nærmere under avsnittet "kommunikasjon mellom ansatte".

5.2.4 Kulturforskjeller som utfordring

En av miljøarbeiderne oppgir kulturforskjeller som en utfordring på flere områder i arbeidet med ungdommene. Dette handler blant annet om forståelse for grenser, kjønnsroller, samt det å forstå formelle strukturer. Det kan også være utfordrende å bli vant til norsk kultur når det gjelder måten vi bor og lever på. På spørsmål om hva han tenkte da han kom til Hamarøy, svarte en av dem:

Jeg tenkte ingenting - det var så mye rart i Norge. Og så var det stor forskjell på kultur. For eksempel, på Hamarøy var det ikke mye dame sammen med mann. Jeg ble litt "obs". På Sri Lanka var det ikke vanlig å bo alene, mann og dame. Da jeg kom hit, de sier at jeg bor helt alene, det synes jeg var litt rart. (EM 8)

For noen av ungdommene kan det ifølge miljøarbeideren også være vanskelig å forstå hvordan de ulike formelle systemene fungerer. Dette gir seg utslag i at man bruker mye tid på å forhandle og på å forklare regelverk. Det å bo i bofellesskap med andre mennesker fører også til at ulike kulturer møtes, og det oppstår ofte misforståelser og små konflikter som kan forklares på bakgrunn av kulturelle forskjeller.

Også når det gjelder kjønnsroller, hender det at det oppstår situasjoner og motsetninger. Dette kan blant annet gi de kvinnelige miljøarbeiderne enkelte utfordringer:

Og vi jobber jo veldig med å at vi har like mye rettigheter som dem. Så det er stor utfordring, og jeg kontfronterte ham med det, religion og slikt, og at de ser på vestlige kvinner som horer og alt det der, men "nei nei". Så de har jo en helt annen oppfatning av seksualitet, eller ikke oppfatning av seksualitet, det var feil sagt, men hvordan du oppfører deg. (M1)

I tillegg mener miljøarbeideren at de har hatt konflikter knyttet til sterke motsetninger mellom ulike etniske grupper og nasjonaliteter:

Og da går det på kultur, regler, skrevne og uskrevne. Deres egen rasisme, for bare sier du noe, kan du bli kalt for rasist, mens de selv, altså gruppene seg i mellom, "nei". (M1)

Det bør imidlertid poengteres at det bare er en av de intervjuede ungdommene som oppgir at han hadde hatt utfordringer med å forstå norsk kultur. Ingen av dem knytter konflikter de har opplevd i bofellesskap til kultur.

HIS møter noen av de kulturelle utfordringene som er nevnt over på flere måter. Det hender for eksempel at man diskuterer kulturelle forhold på husmøtene dersom det er aktuelt. I tillegg opplyser dagens ledelse at de jevnlig gjennomfører temadager som tar opp kulturelle spørsmål. Et eksempel på dette er at det i skrivende stund planlegges en

egen temadag om seksualitet. Her vil man blant annet forsøke å adressere syn på kjønn i ulike kulturer og bruk av pornografi.

5.2.5 Kosthold og matlaging

5.2.5.1 Bakgrunn

Det å kunne lage sunn og økonomisk mat er en viktig del av det å ha bokompetanse. I tillegg har maten og måltidene en viktig sosial funksjon i et bofellesskap. I fasebeskrivelsene vektlegges matlaging først i den tredje fasen, altså etter at ungdommene har flyttet ut fra bofellesskapet. Ut fra intervjumaterialet er det imidlertid tydelig at fokuset på matlaging begynner allerede mens ungdommene bor i bofellesskapet.

Når ungdommene ankommer Hamarøy, foretas en kartlegging av deres behov og kompetanse på ulike områder, blant annet innen matlaging. Dette danner grunnlaget for oppfølgingen de får mens de bor i Sentrum bofellesskap. Dersom noen ikke kan lage mat når de kommer, eller har begrensede kunnskaper, får de lage mat sammen med kjøkkenpersonalet. Det kan være alt fra vanlig middag til baking og opprydding.

Av de ti ungdommene som er intervjuet, oppga halvparten at de kunne lage mat før de kom til Hamarøy, mens de andre kunne lite eller ingenting om matlaging. En av dem sier han lærte noe matlaging på skolen. Av de fem som ikke kunne lage mat da de flyttet inn, er det bare en som oppgir at han ikke kunne lage mat da han flyttet for seg selv.

Nesten alle ungdommene i denne evalueringen har på et tidspunkt bodd i Sentrum bofellesskap¹¹. Som beskrevet i kapittel 4, er det imidlertid gjort endringer siden ungdommene i denne evalueringen bodde der. I perioden disse har bodd i Sentrum bofellesskap, har beboerne ikke hatt tilgang til eget kjøkken, men har fått maten servert. Ungdommene som er intervjuet, har dermed ikke hatt ansvar for å lage egen mat mens de bodde i Sentrum bofellesskap, men har fått noe opplæring, og har hatt kjøkkentjeneste. På spørsmål om hvordan ombyggingen påvirker matlagingen, svarer en av miljøarbeiderne:

Det påvirker veldig positivt, fordi nå får man jo, nå har de jo eget kjøkken. Det betyr ikke at de står og lager mat hele tida, men de lager seg jo egg, bønner, type ting til kvelds. Og de ordner seg jo frokost selv. Før så satte vi ut frokost til dem, og så bare forsynte de seg, så var det vi som måtte rydde inn. Nå tar de det de skal ha, så rydder de opp etter seg selv, ikke sant. (M2)

Etter ombyggingen deltar ungdommene også i matlagingen flere ganger i uken, både når det gjelder planlegging og gjennomføring. Det er ifølge denne miljøarbeideren fortsatt en vei å gå før dette fungerer optimalt, men målsettingen er at ungdommene skal bidra til fellesskapet, og samtidig lære å greie seg selv.

5.2.5.2 Matlaging i Galleriet

Halvparten av ungdommene som er intervjuet i denne evalueringen har først flyttet inn i Sentrum bofellesskap, og deretter til Galleriet. En av dem forteller at han først bodde i Sentrum bofellesskap, hvor han fikk mat de første tre-fire månedene. Når han flyttet til Galleriet, måtte han lage maten selv. Da kom det ansatte fra HIS og viste dem hvordan man lagde mat. Han forteller også at de lagde mat sammen:

¹¹ To av ungdommene bodde i egen leilighet, men spiste i Sentrum bofellesskap de to første ukene. Etter dette måtte de handle inn og lage sin egen mat.

Jo, vi lagde mat sjøl, men når det er helg, lagde vi mat sammen. Vi lagde mat fra der vi kommer fra. Så lagde vi ikke ett måltid, men tre-fire forskjellige matretter. Noen lagde ris, noen lagde kylling, noen lagde gulrot og grønnsaker, ja sånn salat. (EM 1)

Det å lage mat sammen opplevde ungdommene som “koselig”. En av dem forteller også at det var de andre beboerne i Galleriet som lærte ham å lage mat. En annen forteller at han selv ikke kunne lage så mye mat, og at han ikke hadde så mye å bidra med i selve matlaginga:

Ja, jeg bare sto der og bare så ut som at jeg hjelper, ikke sant. Jeg bare ventet på han, og bare vasket og ryddet opp og sånn. (EM 7)

Med felles kjøkken ble det også uenigheter. Dette ble løst ved at de i samråd med miljøarbeidere lagde en liste over hvem som hadde ansvar for rydding og renhold.

5.2.5.3 Måltidenes sosiale funksjon

Felles måltider har også en viktig sosial funksjon. Flere av ungdommene fremhever dette som en viktig trivselsfaktor den første tiden etter ankomst. Det at maten serveres, og at ungdommene slipper å lage den selv, beskrives også som positivt av flere. For noen var faktisk maten en av grunnene til at de ikke ønsket å flytte fra Sentrum bofellesskap. En av dem knytter også maten til det sosiale i bofellesskapet:

Jeg synes det her er bra. Fordi jeg har aldri laget mat på HIS (Sentrum bofellesskap). De lagde mat sjøl, ikke bare mat, spesielt hjelpe, og så når du bor der, du føler ikke sånn dårlig, nesten ensom, masse venner. Nesten en familie, du føler en familie. (EM 3)

Det at måltidene er noe samlende, uttrykkes også ved at besøkende ungdommer ved Sentrum bofellesskap må vente andre steder enn der ungdommene spiser. Måltidet er dermed med på å markere hvem som har bofellesskapet som sitt hjem.

På lørdagene har man vanligvis noe ekstra om kvelden, for eksempel pizza, taco eller hamburgerer som er ekstra populært blant ungdommene. Dermed får man litt tid sammen, og maten får en samlende funksjon. Noen ganger har også de som har flyttet ut vært invitert, men det er ikke faste tidspunkter for dette, og hyppigheten varierer.

5.2.5.4 Maten som kilde til konflikt

Samtidig er maten også en kilde til konflikt og frustrasjon. En av miljøarbeiderne påpeker at de ansatte tidvis bruker en del energi på å forsvare sammensetningen av menyen, og at ungdommene til dels reagerer med frustrasjon på mat de ikke liker. Det kan også være nærliggende å anta at noen av konfliktene rundt maten skyldes andre ting ungdommene er frustrert over (dette belyses nærmere i avsnitt 5.2.7 om konflikter).

Konfliktene møtes med at ungdommene får mulighet til å delta i fastsetting av menyen. Men selv om ungdommene inviteres til å delta i utformingen av menyen, er det enkelte ting som skal stå fast; det at man har fisk to ganger i uka er upopulært, men rokkes ikke ved. Ungdommene får heller ikke alternative matretter dersom det er noe de ikke liker. Valg av mat begrunnes ved at man skal ha et variert kosthold og riktig ernæring, og dette er noe som man forsøker å formidle til ungdommene.

5.2.5.5 Oppfølging etter utflytting

En del av læringen og oppfølgingen rundt matlagingen skjer også etter at ungdommene flytter ut fra Sentrum bofellesskap. Ungdommene har veldig ulike erfaringer og ferdigheter innen matlaging og kosthold, både ved ankomst i kommunen, og når de flytter i egen leilighet. Det er derfor store forskjeller på hva slags mat ungdommene lager og spiser etter at de har flyttet for seg selv. Noen oppgir at de fortsatt lager mat fra hjemlandet sitt, mens andre sier at de lager enkel mat, gjerne basert på spaghetti, makaroni eller ris. Flere av ungdommene sier at de fikk besøk fra ansatte ved HIS, som viste dem hvordan de kunne lage enkle matretter.

Som nevnt over var det en av dem som ikke kunne lage mat da han flyttet ut. På spørsmål om han ikke lærte det mens han bodde i bofellesskap, svarer han:

Ja, litt men egentlig jeg husker ikke alt, jeg glemte. Også de sa til meg flere ganger, hvis du vil, vi kan komme der, vi kan hjelpe deg. Sånn. (EM 5)

Han oppgir imidlertid at han ikke ville ha besøk, og ville ordne alt selv. Han medgir at han enda ikke er så flink til å lage mat. Når han selv skal lage maten, blir det som regel noe enkelt, gjerne med spaghetti, makaroni eller ris. På spørsmål om det er noe han savnet fra Sentrum bofellesskap da han flyttet ut, er også maten det første han nevner. Også en av de andre beboerne fremhever maten som noe han savner etter å ha flyttet ut.

5.2.5.6 Oppsummering

Det at respondentene som har bodd i Galleriet har laget mat sammen, ser ut til å ha gitt en viss læringseffekt. Dette er etter ombyggingen noe alle ungdommene får mulighet til.

Det er positivt at ungdommene får tilbud om kurs og veiledning utenfor bofellesskapene. Samtidig er det en av ungdommene som oppgir å ha avvist dette, og som dermed - ifølge ham selv - ikke behersker å lage annet enn helt enkel mat. Man kan da spørre seg om han kanskje kunne ha fått denne opplæringen litt tidligere – før han ble gammel nok til å flytte ut.

Den nylig gjennomførte ombyggingen av kjøkkenet vil ha en positiv effekt på ungdommenes læring innen kosthold og matlaging. Eget kjøkken og det at ungdommene selv er ansvarlige for å tilberede flere måltider vil med stor sannsynlighet bidra til dette. En viktig utfordring å fokusere på, kan være å opprettholde den positive rammen rundt måltidene som noen av ungdommene fremhever.

5.2.6 Kaféen og besøk på Sentrum bofellesskap

I samme bygning som Sentrum bofellesskap er det en kafe som drives av HIS. Med jevne mellomrom arrangeres det også ulike arrangementer, eksempelvis seminarer og kommunestyremøter i denne delen av bygningen. Dermed kommer det mennesker på besøk på senteret som ungdommene ikke kjenner. Som allerede beskrevet, er bygningen i dag bygget om, slik at ungdommene nå spiser et annet sted enn der gjestene oppholder seg. I tillegg er inngangene endret; for å komme inn i den private “bodelen” går man nå inn i underetasjen, mens for å komme inn i den offentlige “kafedelen” bruker man inngangen i den øvre delen av bygningen.

Dette ble blant annet gjort for at ungdommene skulle kunne bruke kjøkkenet uten tilsyn, samtidig som man opprettholdt et skille mellom besøksområde og det mer private

boområdet. Denne ombygningen var imidlertid ikke gjennomført da respondentene i denne evalueringen bodde der.

På spørsmål om hva de syntes om at det kom folk utenfra og inn på senteret, er det ingen som oppgir at det var et problem, verken når det gjaldt besøk i kafeen eller når det ble arrangert møter og seminarer. En av ungdommene sier han nesten aldri så andre inne på senteret fordi han alltid var på skolen når de var på besøk.

Flere av de intervjuede ungdommene hadde hatt arbeidspraksis i kafeen mens de bodde på senteret. De som hadde jobbet der, hadde ulike oppgaver. Noen lagde mat, noen serverte, mens andre ryddet opp. Alle oppga at det var en positiv erfaring. En av ungdommene satte særlig pris på det å få møte folk utenfra:

Jo, jeg synes bra. Fordi det kommer masse folk, ikke så mye men, ganske bra folk, og så på en måte det er bra for meg å lære norsk, og snakke sånn, snakke med folk. Gamle folk kommer, og så masse gamle folk jeg kjenner, for jeg jobber der, og så tulle litt, snakke litt.
(EM 3)

En av miljøarbeiderene nevner også det positive møtet med nordmenn i kafeen, men påpeker at det også har vært noen vanskelige situasjoner. Det kan blant annet fort oppstå språklige misforståelser mellom kunder og de som jobber i kafeen, og det er ikke alle besøkende som har forståelse for dette.

Selv om det har vært positivt for ungdommene å ha arbeidspraksis i kafeen, er det uavklart hvordan driften av kafeen blir fremover. Det kreves ressurser for å holde den åpen, og sommeren 2014 har det ikke vært tilstrekkelig med besøk til at man har kunnet tilby ungdommer sommerjobb. Det å ha ungdommer i praksis er også arbeidskrevende.

Et forslag fra en av miljøarbeiderne er å holde åpent enkelte kvelder i uka, slik at det blir en møteplass for ungdommene. Dette kan gjerne kombineres med arrangementer i samarbeid med folk utenfra, hvor for eksempel typisk norsk biffaften nevnes som en mulighet. Gjennom slike arrangementer inviteres folk inn på senteret, og ungdommene får mulighet til å få prøve seg innen kjøkken og servering.

5.2.6.1 Oppsummering

Det er ingen av ungdommene som oppgir at det har vært problematisk at folk utenfra besøker kafeen i Sentrum bofellesskap. Snarere tvert imot - de setter pris på å møte folk utenfra.

For de som har hatt arbeidspraksis i kafeen, har dette fungert som en arena for å møte og snakke med folk utenfra, samtidig som de har fått arbeidstrening. Kafedriften er imidlertid utfordrende å kombinere med den interne kjøkkendriften, noe ombyggingen av kjøkkenet er en konsekvens av.

5.2.7 Husmøter

For å gi informasjon til beboerne ved Sentrum bofellesskap, har det vært vanlig at man har arrangert husmøter. Her deltar beboerne og miljøarbeiderne i bofellesskapet. Det har ikke vært vanlig at alle ansatte har deltatt, og det har også vært vanlig at det har vært frivillig for ungdommene. Møtene har vært lagt opp på en slik måte at både ungdommene og de ansatte skal få ta opp ting som opptar dem:

Vi snakket om hvordan vi føler det i Hamarøy, eller hvordan vi klarte å gå på skolen, eller hvordan vi snakker med hverandre, eller hvordan vi glemmer de vanskelige tingene, eller om skolen, eller om flytting eller sånn. (EM 6)

For noen var husmøtene nyttige. Her fikk de informasjon om praktiske ting som handler om å bo i et hus sammen med andre. Blant annet fikk de lære om brannrutiner, om vasking, røykeforbud på rommet, rydding av rommet og om det å stå opp om morgenen. Erfaringene fra disse møtene er imidlertid ikke udelt positive. Det gjelder både for miljøarbeidere og for ungdommene som bor i bofellesskapet. Flere av ungdommene forteller om mye krangling og klaging. En av dem forteller at han selv blir sint av å høre på dette, og at han derfor ikke ønsket å delta på husmøtene:

Fordi det er mange gutter som spør om masse forskjellige ting. Og jeg liker ikke å spørre om ting. Jeg synes jeg har alt, og jeg er fornøyd. Jeg er ikke noe... jeg ser hva de har i andre land, og jeg synes at jeg har alt jeg trenger. Så jeg liker ikke å spørre dem, og jeg bare så på de andre, ikke sant. Bli pist og sånt. (EM 7)

Blant tingene som ble tatt opp, og som det ble mye krangling om, var maten. Det var også noen som kranglet fordi de ikke ville bo i bofellesskapet, men ville flytte til et annet sted. Det er verdt å merke seg at konfliktene og kranglingen først og fremst var mellom beboere og personalet. Dette er et bilde som bekreftes av miljøarbeiderne:

Vi hadde husmøter før en periode. Men det ble bare til en sånn klagemur. Så vi må ha klare møteagendaer, og hvis du vil ta opp noe, så må du levere inn to dager før. (M2)

Som følge av det høye konfliktnivået under møtene, har det blitt gjort enkelte endringer i måten husmøtene har blitt gjennomført på. En av endringene som har blitt gjort, er at man har gitt ungdommene en frist for å melde inn saker de vil ta opp. Det er med andre ord ikke mulig å ta opp ting i husmøtene som miljøarbeiderne ikke har fått mulighet til å forberede seg på.

En av miljøarbeiderne, som har opplevd husmøtene som veldig slitsomme, mener at man kan ta opp noen av de vanskelige tingene i et annet forum. Å gjøre dette i samarbeid med skolen blir nevnt som en mulighet fordi det er obligatorisk oppmøte - noe det ikke er i husmøtene.

5.2.7.1 Oppsummering

Det er vanskelig å kombinere det at husmøtene skal virke samlende for bofellesskapet, med å ta opp vanskelige forhold. En av miljøarbeiderne som er intervjuet, foreslår derfor at slike ting tas opp et annet forum, gjerne i samarbeid med skolen.

Strengere krav til saksagenda og struktur i husmøtene, sammen med at man nå er færre ungdommer i bofellesskapet enn tidligere, har imidlertid bidratt til å senke konfliktnivået i møtene. Men kanskje kan møtene i enda større grad fungere samlende for ansatte og beboere ved at de kombineres med noe sosialt, for eksempel felles mat?

5.2.8 Konflikter

Ungdommene gir inntrykk av at det har vært lite konflikter mellom beboerne mens de har bodd i Sentrum bofellesskap. Som regel er det konflikter mellom beboere og personalet som nevnes. Disse konfliktene har handlet om ønsker om å flytte fra kommunen, om

grensesetting og om mat. Ingen oppgir det å ha blitt holdt våken om kveldene som et problem.

Noen av ungdommene har opplevd det som ubehagelig når konflikter har utspilt seg på arenaer hvor alle har vært til stede. Blant annet oppgir noen av ungdommene at de opplevde kranglig under husmøtene som ubehagelig. Dette kan ha bidratt til å gjøre husmøtene mindre samlende, og kan også ha fått enkelte til å ikke møte opp. En av ungdommene nevnte også et eksempel på en slik konflikt som utartet seg under et måltid:

Men hvis det er konflikt mellom en gutt og mot personalet, da det er litt vanskelig, fordi de knuser noen ting. For eksempel en kopp eller et glass. Og de, konfliktene, de krangler ikke med oss, de krangler med personalet eller noe. Da det blir rolig. De kranglet spesielt for mat. Ikke sant. Kanskje de likte ikke den mat. Da de snakker, da de kaster og sånn. Det, hvis vi sitter masse folk, da det blir kjedelig, vi sitter masse folk, ikke sant. Ja. (EM 3)

Og det at maten blir kilde til konflikt, bekreftes også av en av miljøarbeiderne, som mener at ungdommene gjerne lar annen frustrasjon komme ut ved å klage på maten:

Maten er det store problemet, bestandig. Det er der konfliktene kommer, bestandig. Det er veldig opp og ned, det er klart de går med masse, kanskje ting inni seg, frustrert over ting, og så går det som regel ut over maten. Sånn er det. Det er maten som blir feil. (M2)

Det har også vært uenigheter omkring tilgangen på mat. Tidligere hadde ikke ungdommene tilgang på mat om kvelden på grunn av rot. Dette er nå endret, gjennom en ombygging av kjøkkenet, slik at ungdommene selv kan hente seg mat ved behov.

Mellom ungdommene er det etter respondentene å dømme få konflikter. En av beboerne i Galleriet nevnte at de hadde hatt en konflikt om opprydding på kjøkkenet. Dette ble løst i samarbeid med de ansatte, hvor man lagde en oversikt over hvem som hadde ansvar for opprydding.

En av miljøarbeiderne forteller at det å være kontaktperson kan være utfordrende fordi man da har en spesiell rolle som grensesetter. Det at ungdommene stadig "prøver seg", og at den som setter grenser blir forsøkt forbigått, kan være frustrerende. Det handler da om hvem som aksepteres som autoritet.

5.2.8.1 Oppsummering

Respondentene i evalueringen - både ungdommer og ansatte - oppgir i liten grad at det har vært mye konflikter mens de har bodd i Sentrum bofellesskap. En av miljøarbeiderne gir imidlertid uttrykk for at det kan være krevende å sette grenser. I avsnittet om grensesetting over (5.2.3), påpekes viktigheten av at de ansatte er koordinerte og konsekvente.

Flere av ungdommene oppgir det også som forstyrrende med konflikter mellom ansatte og de nyinnflyttede som ønsker å reise bort fra Hamarøy, særlig dersom konfliktene utspiller seg på fellesarenaer.

5.2.9 Å flytte ut fra bofellesskapet

Ifølge de ansatte som er intervjuet i denne evalueringen, er ofte ungdommene som bosettes utålmodige. De vil raskt videre til neste fase, og dermed også ut i egen bolig, og med det større mulighet til å styre egen hverdag.

Det har ifølge de ansatte skjedd at det har vært uenighet mellom kontaktperson/team og ungdommen selv i spørsmålet om hvor klar han eller hun har vært for å flytte inn i mer selvstendig bolig. I enkelte tilfeller har man vært nødt til å intensivere miljøarbeidet overfor ungdommer som ikke mestrer alle sider ved det å bo selvstendig.

Kanskje har vedkommende da flyttet ut for tidlig, og har ikke vært i stand til å takle den friheten og mangelen på rammer egen bolig innebærer. Det har ifølge ansatte ved HIS imidlertid ikke skjedd at noen har flyttet tilbake til bofellesskap etter å ha flyttet ut i egen bolig.

5.2.9.1 Ulike opplevelser ved utflytting

Det å bo i Sentrum bofellesskap skal først og fremst være en forberedelse til å flytte i egen leilighet. Det varierer imidlertid hvor lenge ungdommene må bli boende før de er klare for å flytte ut. Vurderingen gjøres ut fra fasebeskrivelsen, og i hvilken grad ungdommene har tilstrekkelig bokompetanse. Hvorvidt ungdommene ønsker å flytte ut varierer, og det er teamet av miljøarbeidere som vurderer om han eller hun er klar for å flytte ut.

Ungdommene som er intervjuet i denne evalueringen, har hatt ulike boligkarrierer etter at de ankom Hamarøy. Dette er et eksempel på en av dem, som viser hvordan boformen blir gradvis mer selvstendig:

Først bodde jeg på HIS (Sentrum bofellesskap). Der fikk jeg mat de første tre-fire månedene. Ja, så flyttet jeg til Galleriet. Der måtte jeg lage mat selv. Så fikk jeg leiligheten fra Hamarøy kommune. Det var for tre år siden. Så flyttet jeg til hybelhuset. (EM 1)

Denne flyttekarrieren er imidlertid ikke representativ for utvalget som er intervjuet. De færreste flytter så mange ganger som denne ungdommen. Blant annet er det uvanlig å flytte fra Sentrum bofellesskap til Galleriet. Slik boligene benyttes i dag, er Galleriet en del av Sentrum bofellesskap.

Det å flytte til egen bolig markerer en tydelig overgang fra å være uselvstendig til å være mer selvstendig. Den samme ungdommen som er nevnt over, beskriver det å få flytte til ny leilighet etter å ha bodd i bofellesskap i Galleriet som en overgang til å bli voksen:

Da jeg ble voksen, 18 år, så fikk jeg leilighet fra Hamarøy kommune. (EM 1)

Han gir tydelig uttrykk for at han opplevde det som veldig positivt å flytte i egen bolig, og presiserer at dette også gjelder det å selv ta ansvar for rydding og renhold. Han forteller også at han ofte måtte vekkes om morgenen mens han bodde i Sentrum bofellesskap, men nå som han har fått egen leilighet, greier han selv å stå opp til riktig tid.

For denne ungdommen var det å flytte inn i egen leilighet en god opplevelse helt fra starten. Det var imidlertid flere av ungdomene som syntes dette var vanskelig, og som hadde lyst til å bli boende i enten Sentrum bofellesskap eller i Galleriet. Begrunnelsene de oppgir, varierer. Noen sier at de gruet seg til å lage mat selv, mens andre var redde for å ikke få hjelp fra HIS etter at de flyttet ut.

En av miljøarbeiderne mener overgangen fra å ha mange rundt seg til enhver tid, til å plutselig skulle være alene, er vanskelig for noen. En av ungdommene som i utgangspunktet ikke hadde lyst til å flytte ut, opplevde det som et sjokk i starten, og

overnattet derfor hos venner istedenfor i sin egen leilighet. Men etter hvert som han ble vant til det, gikk det bedre.

For flere av ungdommene var det viktig å kunne komme tilbake til Sentrum bofellesskap etter skoletid, og noen sier at de var der nesten hver dag den første tiden. Her kunne de være sammen med de som bor der, se på TV eller spille spill. Etter hvert som de ble vant til å bo for seg selv, var de mindre på besøk i Sentrum bofellesskap. I tillegg var det flere av deres venner som også flyttet ut fra bofellesskapet, mens nye flyttet inn. Da ble det ikke like naturlig å oppholde seg der.

Alle ungdommene oppgir at de fikk besøk, eller tilbud om besøk, fra ansatte ved HIS den første tida de bodde i egen leilighet, opptil tre ganger i uka. Bortsett fra en av dem, som avsto tilbud om besøk, gir alle uttrykk for at dette var positivt. En av de som var glad for dette, sier at han ofte fikk besøk:

Hvis jeg sa til dem at jeg hadde det litt kjedelig der, kan dere komme og snakke med meg? Da kom de med en gang. De var snille med meg, ofte. (EM 8)

Når de ansatte kommer på besøk, er det gjerne for å hjelpe til, for å sjekke at alt går bra, og for å hjelpe ungdommene med å lage mat. En av de ansatte har hatt et særskilt ansvar for dette med matlaging, og dette er noe ungdommene gjerne nevner når de blir spurt om hva de gjorde når de ansatte kom på besøk.

5.2.9.2 Ensomhet

Noen av ungdommene har opplevd å være ensomme. Overgangen fra å bo i bofellesskap, hvor man er omgitt av mennesker, til å bo i egen leilighet kan være stor. At ungdommene som har flyttet ut har mulighet til å besøke og oppholde seg på HIS ser ut til å være verdsatt. Det kan også være viktig for å unngå at de opplever å være ensomme. Det er av samme grunn viktig å besøke og følge opp de som flytter ut.

Ellers er det viktig at de enslige mindreårige flyktingene også inkluderes i fritidsaktiviteter som ikke er igangsatt av HIS. En av de som har flyttet ut, sier at han ikke lenger har kontakt med de som er ansatt i bofellesskapet, men at han nå får hjelp fra voksenteamet:

Jeg sa til dem, "jeg har ingen venner som er fra samme land, så det er litt kjedelig. Så hvis det skjer noe her på Hamarøy, så bare si fra". Det var en gang de ringte og sa fra at det var innebandy tournament i Hamarøyhallen. Så jeg gikk opp og drakk en kopp te og spiste kjeks og så på innebandykamp. (EM 1)

Men også mens ungdommene bor i bofellesskap, hvor det er mange mennesker, er det mulig å oppleve ensomhet. En av ungdommene forteller at han følte seg ensom mens han bodde i Sentrum bofellesskap, og at han fortsatt er ensom etter at han flyttet for seg selv. Han mener selv at det er fordi han ikke har noe å gjøre etter skolen at han er ensom. Han har egentlig lyst til å flytte til et annet sted, men sier at han ikke har noe annet alternativ enn å bli værende.

5.2.9.3 Oppsummering

Det varierer hvordan ungdommene opplevde det å flytte ut fra Sentrum bofellesskap. Noen opplevde det som positivt, mens andre syntes det var vanskelig å plutselig være alene.

De fleste oppholdt seg mye i Sentrum bofellesskap på ettermiddager og kvelder etter utflytting.

Alle ungdommene som er intervjuet fikk oppfølging fra HIS etter utflytting - også etter at de var ute av barnevernstiltak. Bortsett fra en av ungdommene, satte alle respondentene i denne evalueringen pris på denne oppfølgingen.

Noen av ungdommene har opplevd å være ensomme, både mens de bodde i bofellesskap og etter at de flyttet ut. Dette er det viktig at man har bevissthet rundt. For de som har flyttet ut, er muligheten til å oppholde seg i Sentrum bofellesskap særlig viktig.

5.3 Bosituasjon etter utflytting fra Sentrum bofellesskap

Bolig og bosituasjon kan ha stor betydning for hvordan man takler andre områder i livet. Dette er tanken bak Husbankens prosjekt "Ikke bare bolig" som Hamarøy internasjonale senter har deltatt i. For unge mennesker er dette særlig viktig, og kanskje har det ekstra stor betydning for enslige mindreårige flyktninger. Det å flytte ut fra HIS og fra Galleriet skjer normalt i fase 3 og 4.

I artikkelen "På terskelen til egen bolig", peker Hans Christian Sandlie (2013) på tre faktorer som kan tenkes å bidra særskilt til at unge blir vanskeligstilt på boligmarkedet. *Økonomisk* påvirker status i boligmarkedet nåtidig og fremtidig situasjon. Særlig det å eie egen bolig - en av pilarene i norsk velverdspolitikk - har stor økonomisk betydning over tid. *Praktisk* fungerer boligen som en ramme for hverdagslivet. Dårlige boforhold vil kunne forplante seg negativt til andre områder i livet, for eksempel ved korte eller usikre leieforhold, dårlig inneklima, eller uheldig nærmiljø. Likedan kan stabile og gode boforhold gi trygghet og overskudd til å mestre andre ting i livet. *Sosialt* kan boligens beliggenhet og utforming ha innvirkning på muligheten for deltakelse og inkludering, for eksempel ved variert bomiljø og muligheter for møteplasser med naboer.

Det har på denne bakgrunnen vært interessant å se på hvordan ungdommene bor, også etter at de flytter ut fra bofellesskap, samt hvilke tanker de gjør seg om de boforholdene de har hatt den tiden de har bodd i kommunen. I hvilken grad og på hvilken måte påvirkes ungdommenes økonomi av deres bosituasjon i Hamarøy? Hvordan fungerer boligen som ramme for hverdagslivet? Og er det forhold ved boligen som påvirker muligheten for deltakelse og inkludering?

5.3.1 Bolig og økonomi

Alle de intervjuede ungdommene som fortsatt bor på Hamarøy, leide bolig gjennom kommunen. Ingen av dem var på intervjuetidspunktet i posisjon til å kjøpe egen bolig, og siden ingen hadde fast arbeid, men gikk på skole eller i introduksjonsprogram, var det mest naturlig å leie, og ikke å eie, egen bolig. Respondentene fikk imidlertid spørsmål om hvordan de betalte husleie og depositum, om hvordan de så på muligheten for å eie egen bolig i framtiden, samt om de sparte til bolig gjennom for eksempel BSU-ordningen.

5.3.1.1 Husleie og depositum

Når ungdommene flytter for seg selv, får de større ansvar for egen bosituasjon. Det er også hensikten at de skal bli mer selvstendige økonomisk. Idet de flytter over i egen leilighet, må de selv betale strøm, Internett, klær og mat. Det er imidlertid ingen som oppgir at de betalte husleie selv i tiden de var under barnevernstiltak. Skatt og husleie blir trukket fra

pengene de får utbetalt hver måned, og for det resterende beløpet skal alle kostnader utover husleie kunne dekkes. For flere av dem gjelder dette fortsatt, selv om de ikke er i barnevernstiltak. En av ungdommene svarer dette på spørsmål om han betaler husleie selv:

Nei, det var HIS som ordnet det (...). Jeg fikk lønn fra Hamarøy kommune. Jeg tror det var 9-10 tusen. Så trekte de husleie av den lønna, så fikk jeg fem tusen på kontoet mitt. (EM 1)

Det er ikke nærmere presisert i fasebeskrivelsene at ungdommene på et gitt tidspunkt skal begynne å betale husleia selv. Men de skal være med på befaring med utleier, og de skal undertegne leiekontrakt. Det at ungdommene skal ha kjennskap til depositum, er også et av de konkrete målene i fase 3.

Det er derfor verdt å merke seg at ingen av ungdommene sier at de betalte depositum for den boligen de leide. Det var heller ingen av dem som visste hva et depositum var. Flere av ungdommene som ble intervjuet, uttrykte overraskelse over at de måtte betale depositum når de senere skulle flytte ut av kommunal bolig. Dette hadde de ikke satt av penger til, noe som kan ha betydning for hva slags bolig de får leid seg når de skal flytte ut fra kommunalt formidlet bolig.

I samtale med faglig ledelse ved HIS, presiseres det at HIS setter av et depositum fra ungdommenes penger. Ungdommene skal ha kjennskap til disse pengene, og at de er knyttet opp til den boligen de leier.

5.3.1.2 Veiledning om bolig

Verdien av veiledning kan i enkelte sammenhenger være like viktig som tildeling av materielle goder (Sandlie 2013). I denne evalueringen har ungdommene fått en del spørsmål som handler om både utdanning, yrkesvalg, bolig og økonomi. På flere av disse spørsmålene har det vært tydelig at ungdommene har behov for veiledning. Valgene som ungdommene tar i denne fasen, får store konsekvenser for framtida.

Det er også viktig at veiledningen tilpasses målgruppa og deres særskilte behov for informasjon. For eksempel gjelder dette sparing gjennom BSU og det å motta og betale renter. En av ungdommene ville ikke ta opp lån fordi det var i strid med hans religion. Dette innebærer at han i så fall risikerer å gå glipp av store økonomiske fordeler sammenlignet med andre ungdommer. Slike forhold bør fanges opp og adresseres før ungdommene forlater kommunen.

Rollemodeller kan også være viktig. En av ungdommene nevner at han ser opp til en kamerat i Bodø som eier egen bedrift, og som har kjøpt egen leilighet. Dette har han fått til ved å jobbe mye. Det kan være virkningsfullt å benytte seg av slike gode eksempler. Kanskje er det noen av de ungdommene som har blitt bosatt i Hamarøy kommune som har gjort seg verdifulle erfaringer, og som kan vise vei?

5.3.1.3 Tanker om å kjøpe egen bolig i fremtiden

To av ungdommene som er intervjuet, hadde tenkt på å kjøpe egen bolig. En av dem hadde allerede flyttet fra Hamarøy, og oppga at han nå sparte til egen bolig, men at han ikke hadde så god økonomi. I likhet med alle de andre respondentene, kjente heller ikke han til verken BSU-ordningen eller noen av Husbankens virkemidler. Dette henger nok sammen med at de enslige mindreårige flyktingene ikke opplever at de har det økonomiske handlingsrommet som er nødvendig for å spare eller for å investere i bolig. Etter å ha fått

informasjon om BSU gjennom intervjuet, så en av ungdommene imidlertid BSU-ordningens forpliktende karakter som en løsning på sin egen impulsivitet når det gjelder økonomi.

En av ungdommene hadde lyst til å reise fra Hamarøy for å studere, men ønsket å komme tilbake etter hvert og kjøpe leiligheten han bodde i på intervjutidspunktet. Dette ble begrunnet med leilighetens standard, beliggenhet og trivsel på stedet. Leiligheten var framleid gjennom Hamarøymodellen. På spørsmål om hvordan han kunne skaffe penger til dette, svarte ungdommen med glimt i øyet at han kunne låne hos en av de ansatte ved HIS, som han mente var ”rik”.

Etterpå la imidlertid respondenten til at han mente kommunen kunne gi lån til bolig, og svarte bekreftende på spørsmål om han kjente til Husbanken. Dette var den eneste av ungdommene som faktisk hadde hørt om Husbankens låneordninger.

5.3.1.4 Oppsummering

De intervjuede ungdommene som fortsatt bor i bolig leid gjennom kommunen, oppgir at de ikke betaler husleien selv, og ingen kjente til hva depositum er. Begge disse tingene kan man være oppmerksom på; det kan vurderes å innføre en gradvis overgang til at de selv forestår innbetaling av husleie, og fasebeskrivelsenes målsetting om at ungdommene skal kjenne til depositumsordningen må følges opp.

Bare to av ungdommene hadde tenkt på å kjøpe egen bolig, og ingen av dem hadde begynt å spare. En av dem kjente til BSU-ordningen. Det var også bare en av respondentene som kjente til at det var mulig å søke om boliglån gjennom kommunen.

5.3.2 Boligen som ramme for hverdagslivet

At boligen utgjør en god ramme for hverdagslivet, innebærer blant annet at den bidrar til trygghet, ro og stabilitet. Dette krever at boligen er av en viss standard, at leieforholdet er stabilt, og at bomiljøet er positivt. Alle boligene som benyttes i bosettingen av enslige mindreårige flyktninger, holder høy standard. Flere av boligene er nylig realisert gjennom Hamarøymodellen¹², og er derfor helt nye.

Ungdommene som bor både i de nye boligene og i de eldre boligene i Hersethfeltet, synes i utgangspunktet ikke å legge stor vekt på boligens standard. Det er heller ikke stilt spørsmål direkte knyttet til dette i intervjuene. To av ungdommene oppgir imidlertid at de trives veldig godt i sin leilighet, og en annen uttrykker stolthet over å ha tatt godt vare på den helt nye leiligheten han flyttet inn i: “Den som bor i hus må passe på det” (EM2). En annen av ungdommene oppgir at leiligheten han flyttet inn i da han forlot Sentrum bofelleskap, var veldig stor. Først følte han usikkerhet knyttet til dette, og følte seg alene. Men det gikk fort over:

Nei, jeg syntes den (leiligheten) var for stor, skjønner du? Det var masse plass, og jeg bare ”shit”. Jeg klarte ikke å sove der de første dagene. Men etter hvert. Jeg tror jeg er den heldigste personen her i Norge. Fordi du har en bra utsikt, ikke sant. Ingen, ikke sant, det er ikke så mange som har sånn sjanse å bo her. Jeg liker den som et tempel, ikke sant, sjønner du? Jeg bor på tempel. Jeg elsker den nå. Skjønner? (EM 7)

---

¹² Se begrepsavklaringer innledningsvis.

Ingen av ungdommene som er intervjuet har førerkort. Samtidig er kollektivtilbudet i kommunen noe begrenset. Det at boligene ligger relativt nært ulike funksjoner er derfor viktig, noe alle boligene som HIS disponerer gjør.

5.3.3 Boligens sosiale funksjon

Bomiljø har innvirkning på hvem man får kontakt med, og hvor godt man trives. Det at man har en god og trygg bosituasjon skal bidra til at de bosatte flyktningene - i en viktig fase i livene deres - har mulighet til å mestre livene sine på en god måte.

Ofte er imidlertid kommunale utleieboliger preget av dårlige bomiljø (NOU 2011:15: 79). Dette skyldes man får en høy andel personer med sosiale, økonomiske eller helsemessige utfordringer. Gjennom Hamarøymodellen har man imidlertid forsøkt å skape blandede bomiljø, hvor boliger for vanskeligstilte og boliger for det ordinære utleiemarkedet gjerne ligger i samme bygning. Dette vil kunne gi et mer stabilt og trygt bomiljø, og for flyktningene vil det være viktig at boligene som leies inn har et variert bomiljø, og at det også er norske personer som bor i nærmiljøet. At hyblene tjener til kontakt med andre, finner vi også eksempler på i intervjumaterialet, og muligheten til å treffe andre personer i nærmiljøet blir verdatt.

To eksempel fra intervjuene kan illustrere dette. På spørsmål om hvorvidt de hadde kontakt med naboene sine, oppga to beboere som bodde sammen på intervjutidspunktet å ha hatt sine norske naboer på besøk. De hadde også blitt invitert på besøk til de samme naboene. Et annet eksempel er en av ungdommene som bodde i en bygning med hybler hvor det bor elever ved Knut Hamsun videregående skole. Han opplevde det som veldig positivt da han flyttet dit:

Ja, det er lettere å bli kjent med folk der jeg bor nå. Fordi der er mange hybler og studenter som går på videregående skole, ikke sant. Ja, så vi treffes i gangen og tar en liten prat; "hei, hvordan går det" og "ka du skal gjøre i andre år?." (EM 1)

Også det å kunne samles hos hverandre er viktig, og en av ungdommene sier han ofte har norske ungdommer på besøk. Da spiller de gjerne TV-spill og ser film.

Boligens beliggenhet er også en del av dens sosiale funksjon. At man bor sentralt, bidrar til at man kan delta i sosiale aktiviteter. På Hamarøy bor alle de enslige mindreårige flyktningene i gangavstand til sentrale funksjoner som skole, helestop, butikk og kommunehus.

5.3.4 Voksenkontakt etter utflytting

Vi har allerede vært inne på at ungdommene har behov for voksenkontakt. Mens ungdommene bor i et av bofellesskapene, får de mye voksenkontakt gjennom omgangen med de ansatte. Oppfølging fra voksne etter at ungdommene har flyttet ut fra Sentrum bofellesskap, vil derfor trolig være viktig for ungdommene. En av de som har flyttet fra Hamarøy, sier blant annet at han savner å snakke med de som jobber på HIS.

Det er verdt å merke seg at ungdommene i liten grad oppgir å ha blitt kjent med mange voksne utenfor HIS. De voksne de kjenner, møter de gjerne gjennom arbeid eller fritidsaktiviteter, men mange av disse er også ansatte ved HIS. Dette gjelder både i og utenfor arbeidstid. Det er ifølge respondentene i denne evalueringen flere av de unge miljøarbeiderne som også har roller som organisatorer og ledere i slike aktiviteter.

Det er ikke etablert fadder-, mentor- eller vertsfamilieordninger i Hamarøy kommune. Det er heller ikke øvrige tiltak rettet mot at ungdommene skal få kontakt med voksne utenfor HIS. Det har imidlertid tidligere vært gjennomført forsøk med fadderordning i samarbeid med KUN Senter for kunnskap og likestilling.

Det kan vurderes hvordan man jobber for å legge til rette for at flere av ungdommene faktisk får kontakt med voksne på stedet, også utenom de som jobber ved HIS. En mulig måte å gjøre dette på, kan være ved å forsøke en lokal fadderordning. Dette kan gjerne gjøres i samarbeid mellom kommunen og frivillige organisasjoner. Et eksempel på dette er Flyktningguiden i Røde Kors. Denne ordningen innebærer at ungdommene får en guide som de møter jevnlig, og som fungerer som et bindeledd til lokalmiljøet slik at integreringen går smidigere (Berg 2011: 11).

5.4 Flytting

5.4.1 Generelt om flyktninger og flytting

Generelt kan det sies at flyktninger flytter mer enn øvrig befolkning, og at graden av mobilitet er avhengig av botid i bosettingskommunen. Flyktninger med inntil tre års botid flytter mindre enn øvrig befolkning, mens de etter tre år flytter mer. Dette henger sammen med det obligatoriske toårige introduksjonsprogrammet som ble innført i 2004. Dette binder flyktningene til kommunen, og sekundærflyttingen blant flyktninger gikk markert ned etter innføring av introduksjonsloven i 2004 (Andreassen 2013). Dette er en trend som ser ut til å bli stadig sterkere.

Også enslige mindreårige flyktninger har en tendens til å flytte mer på seg etter en tid, og de er faktisk mer tilbøyelige til å flytte fra bosettingskommunen enn andre flyktninger. Det kan imidlertid se ut til at introduksjonsloven også spiller en rolle for deres flyttemønstre. Per 1.1.2012 var 57 prosent av de enslige mindreårige flyktningene med fem års botid fortsatt bosatt i bosettingskommunen. Noen av disse har rett (og noen har plikt) til å gjennomføre introduksjonsprogram. Blant enslige mindreårige flyktninger med ni års botid - uten slike rettigheter - er det bare en tredjedel som fortsatt er bosatt i bosettingskommunen (Stabell Wiggen 2014:21).

Kunnskapen om flyttemønstre blant EM er noe begrenset, men vi kan anta at noen av de samme faktorene som spiller inn for andre innvandrere også har betydning for EM. I NIBR-rapporten "Derfor blir vi her - innvandrere i Distrikts-Norge", pekes det på en rekke faktorer som får innvandrere til å bli boende i den kommunen de først kommer til (Søholt m.fl. 2012). De viktigste grunnene oppgis å være tilgangen på arbeid og det å bli sett.

I denne evalueringen har det vært en målsetting også å reflektere perspektivene til noen av de som har valgt å flytte. Hva oppgir de som beveggrunner for å flytte fra kommunen, og er dette i så fall noe som kan og eventuelt bør adresseres i kommunens arbeid? På samme måte kan det være interessant å se nærmere på hva som får ungdommene til å bli i kommunen.

5.4.2 Hvorfor flytter de, og hvordan går det?

To av ungdommene som er intervjuet, hadde allerede flyttet fra Hamarøy kommune da intervjuene ble gjennomført. En av dem flyttet fra Hamarøy fordi Knut Hamsun videregående skole ikke hadde tilbud om hans fagretning. Om flyttingen fra Hamarøy for å

gå på videregående skole forteller han at han ble kjørt av sin kontaktperson til sin nye hjemkommune. Han hadde ikke lyst til å dra fra Hamarøy:

Ja, da jeg kom hit, hun som kjørte meg, jeg sa til henne, jeg må flytte til... jeg kan ikke bo her. Hun sa, nei, nei, nei, du kan bo her, du er en ung kar, det går fint! ”Ok, jeg skal prøve”, men jeg sa til henne at jeg skal komme tilbake igjen. Hun sa: ”velkommen tilbake!” (EM 8)

Han oppgir også at han på forhånd hadde fått hjelp fra HIS, både til å finne skole og til å finne hybel i skolekommunen. På intervjutidspunktet fortalte han at han nå måtte flytte enda en gang for å gå andre året på videregående skole. Han opplevde flytteprosessen som vanskelig, og han hadde verken tilgang på bil eller penger til å betale flytting.

Denne historien vitner om en evne til å ta selvstendige valg, og om et ønske og en evne til å klare seg selv. Om det å komme til et nytt sted hvor han ikke kjenner noen, sier han:

Hvis jeg bor en plass, hvis jeg klarer å bo der i ti dager, jeg kan klare overalt. Så det gir ikke mening å si at ”den plassen er veldig god, den plassen er veldig dårlig”. Jeg greier meg der jeg er. (EM 8)

Samtidig sier dette noe om en av de store utfordringene for disse ungdommene; de rekker å etablere seg, og å oppleve tilhørighet og trygghet i kommunen - og så blir det kanskje slik at de må de flytte, enten på grunn av skole eller arbeid. Denne ungdommen sier at han savnet Hamarøy og Sentrum bofellesskap etter at han flyttet. Og han savner spesielt det sosiale, både med ungdommer og ansatte:

Jeg snakker ikke så mye med folk jeg kjenner. Jeg snakket kjempemye med de som jobbet på HIS (Sentrum bofellesskap), jeg tullet mye, og... det savner jeg. (EM 8)

Det å flytte fra Hamarøy kan være en stor overgang for ungdommene, og det betyr blant annet at de går fra å ha mange mennesker rundt seg hele tiden, til å være alene. Samtidig gir det mulighet for en slik mestringsopplevelse som i eksempelet over, hvor han sier at han kan bo hvor som helst hvis han klarer å bo der i ti dager.

Den andre av de som er intervjuet som har flyttet, oppgir at han reiste fra Hamarøy fordi han håpet det ville bli bedre å bo et sted hvor det var flere mennesker rundt ham. Han flyttet altså ikke først og fremst fordi han skulle gå på skole, men fordi han håpet litt forandring ville gjøre ting bedre. På Hamarøy var det veldig rolig og lite som skjedde. Det ga ham tid til å tenke på fortiden, og det gjorde ham urolig. Det å flytte viste seg imidlertid å være vanskeligere enn han hadde trodd at det skulle bli. Til å begynne med gikk det greit, men etter hvert ble det vanskeligere.

Da han flyttet, søkte han ikke på skolen, men bestemte seg for å jobbe i stedet. Dermed mistet han skoleplassen sin, og det har forsinket ham ganske mye i skoleløpet. På intervjutidspunktet gikk han på skole om ettermiddagene, og jobbet om dagen. Målet var å bestå språkprøve 2 og 3 og begynne på videregående skole.

De ansatte ved HIS ønsket ikke at han skulle dra. De mente at han ikke var klar for å reise enda. Likevel bestemte han seg for å flytte. Han har holdt kontakt med enkelte ansatte ved HIS hele tiden etter at han flyttet. Han savner Hamarøy, og fremhever den tryggheten han hadde der:

Alle folkene som er der (Hamarøy), vi kjenner hverandre. Men ikke her hvor jeg bor nå. Når jeg var der, vi hilser på hverandre. De vet, hvis jeg har gjort noe galt, de bare si til HIS. Det er det. Det er bedre for oss, tror jeg. Men her er jeg bare alene. (EM 6)

Det å bo i en større by innebærer at han ikke blir sett, selv om han har flere mennesker rundt seg. Det å bo på Hamarøy innebærer at folk vet hvem han er, og at folk hilser på hverandre. Dette kan sies å underbygge funnene i rapporten “Derfor blir vi her” - innvandrere i Distrikts-Norge”, som fremhver det å bli sett som en av faktorene som får folk til å bli værende (Søholt m.fl. 2012).

I tillegg til at han nå bor på et større sted, er også hans nye bosituasjon annerledes enn den han hadde hatt på Hamarøy. Han oppgir at han bor hjemme hos noen slektninger, og at han har et eget rom i deres leilighet. De passer på ham og lager mat til ham.

Dette er enda et eksempel på at en ungdom som er i stand til å takle en ny livssituasjon, og som får endene til å møtes. Men han er fortsatt ikke ferdig med grunnskolen. Og nettopp det at han nå hadde gått andre eller tredje året på videregående skole dersom han hadde blitt boende i Hamarøy, gjør at han angret på valget han tok:

Jeg vet ikke hvorfor jeg ikke tenke på.. hvis jeg tenkte på det for to år siden, da hadde det vært bedre. Hvis jeg hadde bodd i Hamarøy nå, da hadde jeg gått første eller andre året på videregående. Her er det ingenting. (EM 6)

Begge respondentene i denne evalueringen som har flyttet, oppgir at de fortsatt har kontakt med ansatte ved HIS og venner som bor i kommunen. De sier at de har mulighet til å ta kontakt når som helst dersom det skulle være noe.

5.4.2.1 Oppsummering

Idet ungdommene flytter fra Hamarøy er de i en veldig sårbar situasjon. De to respondentene som har flyttet fra Hamarøy, viste evne til å klare seg og tilpasse seg en ny situasjon, samtidig som begge sto overfor store utfordringer, både økonomisk og praktisk.

En av dem uttrykte at han angret på at han hadde flyttet, og begrunnet det blant annet med at han nå nærmest måtte begynne forfra igjen med skoleløpet. Valget de tar om å forlate kommunen, kan med andre ord få store konsekvenser. Veiledning og oppfølging i denne fasen er derfor viktig for disse ungdommene.

Behovet for hjelp og oppfølging etter flytting er også betydelig. Her faller imidlertid ungdommene ut av det kommunale apparatet, og de må i stor grad klare seg selv. Likevel oppgir begge respondentene som har flyttet at de fortsatt har kontakt med ansatte ved HIS og venner som fortsatt bor i kommunen.

5.4.3 Hvorfor blir de værende i kommunen?

For flere av ungdommene gjelder det samme som for de norske ungdommene; de må reise fra Hamarøy for å gå på skole eller for å få seg arbeid. Mens noen av ungdommene har lyst til å reise bort, har andre ønske om å bli værende.

En av ungdommene sier at han først ønsket å reise bort. Da han kom til kommunen spurte han flere ganger, men de ansatte ved HIS holdt ham igjen så lenge de hadde mulighet. På spørsmål om han fortsatt har lyst til å flytte, sier han:

Ja, men etterpå, når jeg vært tre ferier reiste der i Oslo, jeg likte ikke, jeg likte bare Hamarøy. Jeg tenkte jeg skal gå først i skolen litt. (EM 5)

Og det at han får ro til å gå på skolen her er noe han legger vekt på:

Du kan ikke gjøre noe annet. Du går bare rett i skola, litt lekse, fotball. Ingen spesielt. (EM 5)

Også flere av de andre nevner det at det er bra å være på Hamarøy for å få ro til å gå på skolen. For en av dem er det at han har deltidsjobb et viktig argument for å ikke reise til et annet sted. En av ungdommene nevner også at folk er snille på Hamarøy, og at det gjør at hun har lyst til å bli værende i kommunen. Hun sier blant annet at hun kunne tenke seg å starte kafe. Et annet argument for å bli værende på Hamarøy, er at det er dyrere å bo i Bodø.

To av ungdommene oppgir at de etter hvert kommer til å flytte bort for å studere ved universitet eller høgskole. Men de ønsker å komme tilbake etter det. En av dem sier, med glimt i øyet, at hun da skal kjøpe den leiligheten hun bor i nå:

Ja, når vi får barn, vi kan flytte hit. Kanskje jeg skal kjøpe samme som jeg bor der. (EM 10)

På spørsmål om hva som er hjemme i Norge, svarer en av dem at hjemlassen er Oppeid, mens fire andre svarer Hamarøy. Det er imidlertid flere som sier at de ikke har en hjemlass i Norge.

Det at både norske ungdommer og andre flyktninger flytter fra kommunen når de har fullført videregående skole, bidrar nok til å svekke tilhørigheten til stedet - på samme måte som at tilknytningen til Sentrum bofellesskap svekkes etter hvert som ungdommene som de bodde sammen med også flytter ut. En viktig forskjell på norske ungdommer og flyktningene i denne sammenhengen, er at norske ungdommer ofte har et hjem og et barnerom å vende tilbake til.

5.4.3.1 Oppsummering

Flere av ungdommene nevner det å få ro til å gå på skolen som en begrunnelse for å bli værende i kommunen. Dette viser betydningen av Knut Hamsun videregående skole for ungdommene. Som vi har sett i avsnittet over om de ungdommene som flytter fra kommunen, er det en vanskelig overgang å flytte til en annen kommune for å gå på skole, både sosialt, praktisk og økonomisk.

Et annet argument som også nevnes er at det er rimeligere å bo i Hamarøy kommune enn andre steder. En av ungdommene oppdaget dette først da han averterte på nettstedet finn.no etter hybel i Bodø kommune.

5.4.4 Mulige innlåsningseffekter

I samtale med ansatte i ledelsen ved HIS, presiseres det at det for Hamarøy kommune ikke i seg selv har vært en målsetting at de bosatte EM skal bli værende i kommunen. Det har vært viktigere å gi gode muligheter til å realisere egne ønsker og ambisjoner - uavhengig av sted. På lik linje med annen ungdom i kommunen, er dette for noen mulig å oppnå på Hamarøy, mens det for andre innebærer at man må reise andre steder.

En innlåsningseffekt handler gjerne om at det offentlige tilbudet blir så gunstig at det enten ikke er attraktivt å klare seg uten et slikt tilbud, eller at det rett og slett blir vanskelig å

ta steget videre til en mer selvstendig tilværelse. For eksempel vil en unormalt lav husleie i en kommunal bolig kunne føre til flyttevegring. Høy standard kombinert med lav husleie kan også skape urealistiske forventninger til boliger i fremtiden. Kanskje kan også en gunstig boligsituasjon påvirke andre valg på en uheldig måte, for eksempel ved at man utsetter eller endrer valg av studier eller yrke.

Det kan være verdt å merke seg at flere av ungdommene oppgir at de ønsker å bli værende på Hamarøy, blant annet på grunn av en gunstig boligsituasjon. Samtidig som dette på mange måter er positivt, bør man også være oppmerksom på hva dette betyr i et større perspektiv for ungdommene. Et eksempel kan være at den gunstige boligsituasjonen i Hamarøy legger en demper på motivasjonen for å ta videre utdanning, eventuelt virker styrende for valg av utdanning.

Tjenestetilbudet kan således bli "for godt". Intervjumaterialet i denne evalueringen gir ikke grunnlag for å hevde at dette skjer på Hamarøy, men muligheten for at man skaper innlåsningseffekter er noe man bør være seg bevisst. Dette er kanskje enda mer aktuelt etter at det i de senere årene er realisert et stort antall nye sentrumsnære boliger med høy standard som er øremerket de enslige mindreårige flyktningene. Det er derfor viktig at det er tydelig hva som er tidsrammen for leieforholdet, og at ungdommene forberedes underveis på overgangen til neste bolig.

5.4.4.1 Oppsummering

Det er vanskelig å avgjøre når det er riktig for ungdommene å reise fra Hamarøy, ikke bare for ansatte ved HIS, NAV og skole, men også for ungdommene selv. Det at ungdommene får god veiledning, og at de vet hva de går til når de flytter - både praktisk, men også med hensyn til rettigheter - er særdeles viktig. Selv om det er vanskelig å flytte og etablere seg på nytt et annet sted, er det for mange av ungdommene et riktig valg. Derfor er det viktig å ikke skape innlåsningseffekter som forhindrer at ungdommene flytter når de er klare for det.

5.5 Skole

Skolen er kanskje den viktigste samarbeidsparten for Hamarøy internasjonale senter i bosettingsarbeidet. Fra ungdommene ankommer kommunen til de går ut av tiltak, går de på skolen. Ungdommene går enten i egne klasser for fremmedspråklige elever, eller i ordinære skoleklasser. Dette avhenger først og fremst av norskferdigheter. De yngste ungdommene plasseres i norske aldersadekvate klasser.

Skolen forsøker også å følge den samme gradvise læringen som det HIS legger opp til i sine fasebeskrivelser. Dette innebærer at læringsmål og vurderinger av hvilke ferdigheter som skal tilegnes, koordineres mellom HIS og skolen.

5.5.1 Fokus på tidlig oppstart

Det legges vekt på så tidlig oppstart på skole som mulig etter ankomst, og i fasebeskrivelsene er det en målsetting at oppstart skal skje senest to uker etter ankomst. Det er ofte da motivasjonen er størst for å lære nye ting. Dette er også noe som understrekes i rapporten fra Direktebosettingsprosjektet (Berg 2013). Oppfølging med hensyn til oppmøte på skole og deltakelse i sosiale aktiviteter gjøres gjennom alle fasene, men graden av forventninger øker etter hvert som ungdommene blir mer selvstendige.

Av ungdommene som er intervjuet i denne evalueringen, er det ingen som oppgir å ha måttet vente lenge på å starte med skolen. Flere fikk tilbud innen en uke, og de fleste innen to uker. Alle begynte i egen klasse for fremmedspråklige elever. Av de ti som er intervjuet, er det bare en som har gått over til vanlig klasse i grunnskolen. fem går fortsatt i grunnskolen, mens de andre fem går på videregående skole, eller de skal begynne høsten 2014.

Noen av ungdommene oppgir å ha hatt problemer med motivasjonen den første tiden, og noen sliter fortsatt med å finne motivasjon. En av elevene ble merkbart nedstemt da det ble stilt spørsmål om skolen, og det var tydelig at skolen var et vanskelig tema for ham. Samtidig oppga han at det var en positiv ting å bli kjent med de som gikk på skolen.

De som oppgir skolen som noe vanskelig, sier også at de har hatt mye fravær. De har da fått trekk i motivasjonspenger, samt inndratt PC, noe de sier at har bidratt til at de har deltatt i skolen. De har også hatt mange samtaler med kontaktpersoner ved HIS i slike perioder.

5.5.2 Norsk eller fremmedspråklig skoleklasse?

Ungdommene ble spurt om de helst ville gå i vanlig norsk klasse eller i en egen klasse for fremmedspråklige elever. Samtlige svarte at de ønsket å gå i en vanlig skoleklasse. En av dem sier at han ikke har kontakt med noen norske elever på skolen, bare med utenlandske elever. På spørsmål om han kunne tenke seg å gå i en norsk klasse, svarer han:

Kanskje hvis vi går der, jeg synes det blir bedre, vi lærer norsk bare fort. Men når vi er utlandsk skole alle sammen, de skjønner heller ikke norsk. Men vi snakker med hverandre uansett på norsk. (EM 5)

Den ene av ungdommene som har gått i en vanlig norsk klasse, sier at det var litt vanskelig, blant annet fordi elevene pratet fort, men at det gikk greit etter hvert. Dette til tross for at elevene var tre-fire år yngre enn ham. Han hadde også mye kontakt med både klassekamerater og andre norske ungdommer på fritida.

Som arena for sosialisering mellom ungdom er skolen svært viktig. Siden bare en av de enslige mindreårige flyktningene har gått på ungdomsskolen sammen med norske elever, er det ingen som oppgir å ha hatt mye kontakt med norske ungdommer på skolen.

5.5.3 Leksehjelp

Leksehjelp er et tiltak som er spesifisert i kontraktene mellom HIS og ungdommene. Det nevnes også som et viktig virkemiddel i brosjyren til prosjektet "Ikke bare bolig".¹³ Tidligere var leksehjelpen organisert ved Sentrum bofelleskap, mens det nå tilbys på skolen. Det er HIS som står for leksehjelpen. Flere av ungdommene oppgir å ha benyttet seg av leksehjelpen som blir tilbudt, men at de nå ordner det meste selv, enten ved å bruke Internett, eller ved at de får hjelp fra venner. En av ungdommene påpeker at han hadde behov for leksehjelp i matematikk, men at dette ikke ble tilbudt. To av miljøarbeiderne sier også at de stadig vekk hjelper beboerne med leksene, men da uten at det er organisert. De er også påpasselige med å sette grenser for hvor mye de hjelper, og når de hjelper til, slik at ungdommene ikke blir for avhengige av å spørre om hjelp.

---

¹³ http://www.c-mer.no/web_publicasjon/Husbanken/ikke_bare_BOLIG_032014/

5.5.4 Videregående skole

Siden mange av ungdommene går i skole med fremmedspråklige elever fram til de er ferdige med grunnskolen, er det en stor overgang å begynne på videregående skole. For de fleste er dette den første tiden de går på skole med norske ungdommer. Dette er noe de ser fram til, selv om de ofte er en del eldre enn de norske elevene. De mener også at de lærer språket bedre av å gå i en norsk klasse. Samtidig forteller en av dem at det var vanskelig til å begynne med, siden dette var første gang han gikk i klasse med de norske ungdommene:

Det var en tøff start da jeg begynte på videregående. Der er noen innvandrere, men de fleste er norske. Det var en vanskelig start, men det gikk bra etter hvert. Det gikk bedre etter hvert. Jeg ble kjent med de norske ungdommene, da fikk jeg mange norske venner og venninner. (EM 1)

Overgangen fra ungdomsskole til videregående skole innebærer også for de fleste at de må skifte bolig. Når de enslige mindreårige flyktingene begynner på videregående skolen, får de ikke lenger den samme økonomiske støtten, men må finansiere skolegangen med stipend og lån, slik norske ungdommer gjør.¹⁴ Dermed må de også flytte fra leilighet til hybel, siden det er rimeligere.

Som nevnt er det fem av ungdommene som er intervjuet i denne evalueringen som på intervjutidspunktet skulle gå på videregående skole. Samtlige av disse har valgt en yrkesfaglig retning, hvor noen skal gå helsefag, noen elektro, mens andre skal gå mekaniske fag. En av ungdommene har gått første året på videregående gjennom LOSA¹⁵. Årsakene til at de velger yrkesfag er trolig sammensatt, men det at det er mindre teoritungt er sannsynligvis en viktig forklaring. På spørsmål om hvorfor de velger yrkesfag, oppgir de flere ulike grunner, blant annet interesse og yrkesmuligheter. En av ungdommene oppgir at han har valgt det samme som sin far i hjemlandet. Det kan for øvrig virke som at forskjellen i kjennskapet til de ulike studieretningene varierer noe.

For noen av ungdommene påvirker trolig også tilbudet ved Knut Hamsun videregående skole hva de velger. Det å slippe å flytte fra et miljø de kjenner, kan være viktig. En av dem skulle gå en linje som ble tilbudt både i Bodø og på Hamarøy. Han vurderte først å søke seg til Bodø fordi han hadde lyst til å bo på et litt større sted. Etter et besøk i Bodø ombestemte han seg:

(..) jeg har vært i Bodø i fire dager og har sett hvordan Bodø er, og jeg likte ikke det. Masse folk, masse sånn, jeg vet ikke. Og det koster masse penger, ikke sant. Jeg sier ”nei”, det var litt annerledes, ikke sant. (EM 7)

I stedet valgte han å gå på Knut Hamsun videregående skole. En viktig årsak er, slik sitatet viser, økonomi. Han hadde også fått tilbud om deltidsarbeid ved siden av skolen, noe han nødvendig ville takke nei til. I tillegg var det vanskelig å finne hybel i Bodø, mens dette ikke var noe problem på Hamarøy.

Det å reise fra Hamarøy for å gå på skole, er et viktig valg som får stor betydning for ungdommene. Samtidig som noen av ungdommene gjerne ønsker å fortsette å gå på skole

¹⁴ Flyktingene får imidlertid hele utbetalingen fra Lånekassen som stipend, mens norske ungdommer får deler av pengene som lån.

¹⁵ Forklaring til hva LOSA er.

på Hamarøy, er det også flere av ungdommene som ser for seg at de i nær fremtid blir nødt til å flytte for å gå videre i ønsket utdanningsløp. En av dem hadde allerede flyttet på grunn av dette.

Det er viktig å huske at overgangen fra grunnskole til videregående skole faktisk representerer en mulighet for ungdommene til å flytte. For noen av dem er dette med på å påvirke valg av studieretning. En av respondentene som skulle begynne på videregående skole sitt neste skoleår, fortalte at han kom til å søke på noe som ikke ble tilbudt på Hamarøy, slik at han kunne flytte.

Det er ikke grunnlag i datamaterialet for denne evalueringen til å si noe generelt om hvordan det slår ut for ungdommene å reise bort for å gå på videregående. Men ut fra historiene til de to av de som er intervjuet som faktisk har flyttet, er det ingen tvil om at livet alene utenfor Hamarøy kan være vanskelig. Å formidle dette til de ungdommene som vurderer å dra, er nok en utfordrende oppgave. Likevel er det viktig at de som velger å flytte, har et realistisk bilde av hva som venter dem.

Det er heller ikke grunnlag i intervjumaterialet for å rette kritikk mot verken HIS eller Knut Hamsun videregående skole på dette punktet. Men det kan understrekes at informasjon til noen av disse ungdommene om skoletilbud bør gis tidlig, og kanskje også mer tilpasset enn for øvrige ungdommer. Trolig er det også en del av dem som er "på vippen" når de skal velge, og en opplevelse av å være ønsket som elev og innbygger kan tenkes å kunne påvirke til å ville bli. Samtidig må man passe seg for å påvirke ungdommene til å velge noe annet enn det de helst ønsker å studere. Blant annet må man være på vakt for de innlåsningseffektene en gunstig bosituasjon kan ha (se avsnitt 5.4.4).

5.5.5 Oppsummering

Det er viktig å ha fokus på å skape treffpunkter mellom norske ungdommer og flyktninger. Dette har betydning for språklæring og sosialisering med norske ungdommer. Mange av de enslige mindreårige flyktningene går i egne klasser for fremmedspråklige fram til de begynner i videregående skole. Det er først på videregående at de begynner i skoleklasser med norske elever. Dette er en viktig sosialiseringsarena, og flere av ungdommene som er intervjuet, oppgir at de ønsker en raskere overgang til norske klasser.

Overgangen fra ungdomsskole til videregående representerer et viktig veivalg for de enslige mindreårige flyktningene. For noen av dem vil det være riktig å bli værende i Hamarøy, mens det for andre kan være riktig å reise bort. De to respondentene i denne undersøkelsen som har reist bort, har møtt en vanskelig hverdag. God veiledning om muligheter og utfordringer synes å være veldig viktig i denne fasen.

Det kan også legges til at et så bredt og tilpasset tilbud ved Knut Hamsun videregående skole som mulig, vil være gunstig for mange av flyktningene. Dette vil gjøre det mulig for dem å fortsette å bygge på det nettverket og den tryggheten de opplever i kommunen, både sosialt, på skolen og i tilknytning til bosituasjon.

5.6 Arbeid

5.6.1 Bakgrunn

Tilknytning til arbeidsmarkedet er for de fleste flyktninger avgjørende for å sikre en god integrering. I tillegg til å ha stor økonomisk betydning, er det gjerne i arbeidslivet man

lærer språk, og om kultur og samfunn. En god tilknytning til arbeidslivet bidrar også til bedre psykisk helse.

For enslige mindreårige flyktninger er det kanskje først og fremst gjennom utdanning og skolegang at man får disse positive virkningene. For enkelte vil en tidlig overgang fra skole til arbeid være både gunstig og mulig, mens andre vil ønske å studere i flere år etter bosetting. For mange vil deltidsarbeid være en viktig erfaring.

Når IMDi vurderer resultater fra introduksjonsordningen for nyankomne flyktninger, teller både andelen som går over til videre utdanning og andelen som går over til arbeid som positiv måloppnåelse. Dette speiler at innsatsen i kvalifiseringen skal reflektere de behovene og ambisjonene den enkelte flyktning har.

SSB (Stabell Wiggen 2014) har undersøkt det de kaller *aktivitetsraten* blant enslige mindreårige flyktninger i alderen 18-29 år i 2011. Som aktivitet regnes sysselsetting på deltid, heltid eller som selvstendig næringsdrivende, utdanning, førstegangstjeneste eller deltakelse i introduksjonsprogram. Undersøkelsen viser at 71 prosent av de enslige mindreårige flyktningene på landsbasis var i aktivitet i 2011. For samme aldersgruppe i befolkningen for øvrig er dette tallet 86 prosent. Enslig mindreårige flyktninger har altså en betydelig høyere risiko for å være "inaktive" enn norske ungdommer.

Selv om det ikke vil være mulig å foreta en kvantitativ sammenligning mellom ungdommene som er bosatt på Hamarøy og SSBs oversikt over hele gruppen, har det vært naturlig å se etter noen av de samme faktorene som SSB legger til grunn i sin undersøkelse. Dermed kan vi få inntrykk av om det noen av disse tendensene som går igjen, også blant de enslige mindreårige flyktningene som er bosatt i Hamarøy. Det er også viktig å være seg bevisst at dette er en gruppe som har en noe større risiko for å falle ut fra arbeidsliv enn andre grupper i samfunnet.

5.6.1.1 Om betydningen av å ha arbeid

Det å ha arbeid betyr mye for ungdommene, både med tanke på trivsel, læring og ikke minst det å ha penger. De synes gjerne det er kjedelig uten jobb, og uten penger får de heller ikke råd til å reise. En av dem beskriver det å være uten sommerjobb slik:

Veldig kjedelig. Det er sommer, så kanskje jeg gleder seg uten jobb, okei, men etter to dager, så, herregud så kjedelig å være hjemme. Når jeg jobber og tjener penger, jeg kan reise, det er små plass, ikke sant. Jeg bør ikke være hele tida her. (EM 3)

En annen av ungdommene som ikke har jobb, mener at det er derfor han er trist og deprimert. De periodene ungdommene har uten skole eller sommerjobb, blir med andre ord fort kilde til kjedsomhet og frustrasjon, slik flere av ungdommene har gitt uttrykk for. Dette bildet bekreftes av en av miljøarbeiderene:

Jeg tror det er veldig viktig, dette med sommerjobb og... du ser jo, noen har jo fått sommerjobb her, det er jo kjempebra. Men de som ikke har, de er jo ikke ute i lag med - de er jo ikke på stranda i lag med norske ungdommer, de sitter jo alene her. Vi prøver jo å ta de med ut, men det er så opp og ned på hva de har lyst til . Så akkurat dette med integreringa, det tror jeg man kunne ha blitt bedre på. (M2)

Det varierer mye hvor mye arbeidserfaring ungdommene har før de kommer til Norge. Noen av dem er vant til å jobbe, mens andre er helt uten arbeidserfaring. Overgangen til å

jobbe kan for noen by på utfordringer. En av dem forteller at han ble litt overrasket til å begynne med, men at det gikk bedre etter hvert:

Det blir litt vanskelig, for jeg har ikke jobbet noe i mitt hjemland. Jeg er ikke vant med det. Så blir det etter hvert litt bedre. Første gangen ville jeg ikke jobbe. Andre dager, tredje dager blir det bedre. (EM 6)

Arbeid er med andre ord viktig for både integrering, det å ha penger, og det å oppleve egenverd. Men også rent praktisk, for å lære å jobbe, kan det være av stor betydning å få prøve seg i arbeidslivet gjennom språk- og arbeidspraksis.

5.6.2 Tilrettelegging for arbeid gjennom HIS: Liberoprojektet

Hamarøy kommune og HIS har en rekke tiltak for at de enslige mindreårige flyktingene skal få mulighet til å opparbeide seg arbeidserfaring. Gjennom bolystprosjektet "En libero på laget til Æventyrlandet" har Hamarøy internasjonale senter i en avgrenset periode formidlet språk- og arbeidspraksis for flyktingene. I tillegg har man tilbudt arbeidstrening i egen organisasjon, både gjennom vedlikehold av bygningsmasse, grøntarealer, i egen kafé, samt med vasking av fellesarealer.

Gjennom prosjektet har både store og små bedrifter innen en rekke ulike næringer vært villige til å ta imot ungdommene. Bedriftene har ikke mottatt kompensasjon, samtidig som ungdommene ikke mottar lønn. Flere av arbeidsgiverne signaliserte imidlertid i prosjektperioden at kompensasjon var noe de regnet som nødvendig for å fortsette å ta imot ungdommer i språk- og arbeidspraksis. Begrunnelsen for dette var at det krever tid og ressurser å følge opp ungdommene.

Samtidig betyr også fraværet av lønn at motivasjonen for å delta gjerne avtar underveis i praksisperioden. Etter hvert som ungdommene behersker arbeidet, og føler at de bidrar på samme måte som ordinært ansatte, ønsker de å få betalt for det arbeidet de gjør. På grunn av dette er det viktig å avstemme forventninger før ungdommene begynner i praksis. Det kan være utfordrende å motivere ungdommene til å delta uten lønn. Det finnes dessverre ingen ordning med gradvis overgang til betalt arbeid. Som en av de ansatte som har jobbet med å formidle praksisplasser påpeker, kan det også for HIS være en tidkrevende jobb å følge opp ungdommene som er i praksis. Blant annet kan det kreve mye tid å rekruttere bedrifter/arbeidsplasser.

I noen tilfeller har det hendt at ungdommene har fått ordinært deltidsarbeid og lærlingplass etter endt praksis. Men vanligvis avsluttes imidlertid praksisperioden uten overgang til ordinært arbeid. Læringseffekten vurderes likevel som betydelig, samtidig som ungdommene får en referanse fra arbeidslivet.

5.6.3 Deltidsarbeid og sommerjobb i Hamarøy

Alle ungdommene som er intervjuet, har hatt sommer- eller deltidsjobb i Hamarøy tidligere. Åtte av dem bor fortsatt på Hamarøy. Av disse er det tre som ikke har fått jobb den siste sommeren, mens fem har hatt arbeid. Alle har søkt på flere jobber, og de som ikke har fått jobb, gir uttrykk for at det både er "kjedelig" og "trist".

De to som har flyttet fra kommunen, har begge arbeid. En av dem var akkurat ferdig med sin sommerjobb - et tre ukers maleoppdrag med privat oppdragsgiver - mens den andre

hadde deltidsjobb som renholdsmedarbeider. Samlet er arbeidserfaringen til de intervjuede ungdommene som følger:

- arbeid i kafe
- arbeid i butikk
- maling
- skogrydding
- gressklipping
- arbeidspraksis på sykehjem
- vasking
- blomsterbutikk
- tømmerbedrift
- bruktbokhandel

Flere av jobbene ungdommene har hatt, har vært i regi av enten HIS, Hamarøy Vekst AS eller arbeidspraksis. Hamarøy Vekst AS har de siste årene tilbudt norske ungdommer og enslige mindreårige flyktninger arbeid, både i kafé, med gressklipping, vasking, maling og i butikk. Hamarøy internasjonale senter har også organisert sommerarbeid, hvor de som har vært ansatt som praktisk personale har vært arbeidsledere. Dette arbeidet har både vært knyttet til senterets egen bygningsmasse og i forbindelse med oppdrag utenfra. I tillegg har det vært jobbet opp mot lokalt næringsliv for å skaffe til veie språk- og arbeidspraksisplasser.

I tillegg til å selv administrere arbeidsplasser for ungdommene, har HIS også formidlet deltids- og sommerarbeid for ungdommene. Sommeren 2014 ble dette imidlertid ikke gjort, fordi det ble vurdert som for ressurskrevende. Det at noen av ungdommene ikke har fått sommerjobb, kan trolig forklares på bakgrunn av dette. Dersom HIS formidler jobbene, kan man også tenke seg at jobbene fordeles litt annerledes mellom ungdommene, enn om arbeidsgiverne selv får "velge" fritt. Kanskje er det slik at noen av ungdommene får flere jobber, mens andre står helt uten.

Når det fordeles jobber som er finansiert av ungjobbmidler, er det ofte en målsetting at så mange som mulig får arbeid. Dette er ikke nødvendigvis fordelaktig for arbeidsgivere, da dette innebærer at flere ungdommer må få opplæring, samtidig som ungdommene kan jobbe uten arbeidsledere i kortere tidsrom.

Det at så mange av ungdommene velger yrkesfaglig retning er viktig å ta hensyn til. Det kommer derfor til å bli viktig å etablere nok lærlingplasser. All ungdom som ikke får lærlingplass er i utgangspunktet veldig sårbare for å havne utenfor arbeidslivet på varig basis, slik det er beskrevet over. Ungdom med innvandrerbakgrunn - enslige mindreårige spesielt - er i tillegg ekstra sårbare for dette.

5.6.3.1 Oppsummering

Enslige mindreårige flyktninger har generelt større risiko for å falle utenfor arbeidslivet enn andre grupper i befolkningen. De fleste av ungdommene som er intervjuet i denne evalueringen, har hatt enten språk-, arbeidspraksis eller deltidsarbeid. Samtlige er imidlertid fortsatt i skolegang eller introduksjonsprogram, og det er derfor vanskelig å si om de vil klare seg bedre eller dårligere enn det som er vanlig for denne gruppen. Vi har

imidlertid ingen grunn til å anta at ungdommene som er bosatt på Hamarøy ikke møter de samme utfordringene som enslige mindreårige flyktninger andre steder i landet.

Det å ha arbeid gir mange positive effekter, både sosialt og økonomisk. Det å være inaktiv oppleves motsatt som negativt av ungdommene selv. De har derfor sterkt ønske om å jobbe, både om sommeren og ved siden av skolen.

Dette har HIS jobbet for, både gjennom "liberoprojektet", ved arbeidspraksis i kafé og ved praktisk arbeid ved Sentrum bofellesskap. Også gjennom ungjobb har kommunen sørget for at mange av de enslige mindreårige flyktningene har fått mulighet til å prøve seg i arbeidslivet. Dette arbeidet er det svært viktig at man fortsetter å prioritere. Også fokus på å få etablert lærlingplasser vil være viktig for denne gruppa.

En utfordring som bør nevnes, er at antallet flyktninger nå øker gjennom avtalen Hamarøy kommune har inngått med Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Dette innebærer bosetting av 8 voksne flyktninger og 8 enslige mindreårige flyktninger årlig. De voksne flyktningene skal delta i introduksjonsprogram, hvor språk- og arbeidspraksis inngår. Dette betyr at en økt innsats bør settes inn for å imøtekomme det totale behovet. En mulig konsekvens dersom dette ikke skjer, er at de enslige mindreårige flyktningene "konkurrerer" med de voksne flyktningene om slike praksisplasser.

5.7 Fritid, nettverk og integrering

Det å ha en meningsfylt fritid er svært viktig for ungdom. Sosialisering med jevnaldrende kan også være viktig i en alder hvor det å få bekreftelse fra personer utenfor familien har stor betydning.

NIBR-rapporten "Derfor blir vi her", som allerede er omtalt, nevner spesifikt verdsetting som en viktig faktor som får innvandrere til å bli værende i en kommune. De definerer dette som "å bli sett, og å bli opplevd som individer som skiller seg fra andre individer" (Søholt 2012:212).

For enslige mindreårige flyktninger er dette trolig sammensatt, og behovet for trygghet og stabilitet går kanskje i noen tilfeller foran behovet for slik anerkjennelse. Det kan også være vanskelig å vurdere om de enslige mindreårige flyktningene føler seg *verdsatt* i lokalsamfunnet.

Likevel kan ulike former for deltakelse, og opplevelser knyttet til dette, tjene som indikatorer på om ungdommene føler at de er en del av et miljø eller et fellesskap. Det er derfor vurdert som hensiktsmessig å stille dem spørsmål om deres fritid og sosiale aktiviteter. Spørsmålene har vært forstøkt stilt på en slik måte at man kan se det i sammenheng med metodikken ved HIS.

5.7.1 Idrett og fritidsaktiviteter

På spørsmål om hva de gjør på fritida, nevner ungdommene at de driver med en rekke ulike aktiviteter. Fotball og ulike former for turgåing eller friluftsliv er de aktivitetene klart flest oppgir at holder på med.

I vinterhalvåret disponerer Hamarøy internasjonale senter Hamarøyhallen to ganger i uka, hvor ungdommene får bruke hallen til ulike aktiviteter. Samtlige av ungdommene sier at de

jevnlig har benyttet seg av dette treningstilbudet. De oppgir at de som regel spiller fotball, men aktiviteter som cricket, badminton, klatring og styrketrening nevnes også.

I tillegg til treningen i Hamarøyhallen, tar miljøarbeiderne med seg ungdommene på ulike aktiviteter, som for eksempel fotball, turgåing og klatring utendørs. Det hender også at ansatte ved HIS sender ut informasjon til både nåværende og tidligere beboere om kommende aktiviteter. Da benyttes facebook og sms for å gi beskjed.

Ungdommene setter pris på at HIS organiserer leie av Hamarøyhallen og at de tar initiativ til å samles gjennom ulike aktiviteter. To av ungdommene oppgir at de har blitt mindre aktive etter at de flyttet ut fra bofellesskapet. Dette er fordi ingen passer på, eller maser på dem om å være med på ting, selv om de ofte får beskjed om ulike aktiviteter. En av miljøarbeiderne sier at det stort sett er de ansatte ved HIS som tar initiativ til de ulike aktivitetene, og at det sjelden er ungdommene selv som setter i gang. Dette bekreftes av ungdommene selv.

En av ungdommene mener at tilbudet godt kunne ha vært bedre organisert. Blant annet savner han et fotballag. Ifølge en av miljøarbeiderne er savnet av et fotballag noe som gjelder flere av ungdommene. Her bidrar både kommunens geografi, mangel på trenere og stor gjennomstrømming av spillere, til å gjøre det vanskelig å holde ved like et lag. Tidligere forsøk på å etablere et fotballag har strandet på mangel på trener, samt at det i tillegg har vært vanskelig å få de norske ungdommene til å delta:

Vi måtte jo finne en trener som kunne det, for å få dem - som de ungdommene hadde respekt for også. Men vi fant ikke noen trener, og i tillegg, vi reklamerte både i avisen og i sosiale medier hvor vi prøvde å få lokale ungdommer til å være med. Vi fikk det et par-tre ganger hvor de kom med, alle. Men etter hvert så slutte de å komme, de norske ungdommene. Jeg vet ikke om det er på grunn av språket og at det kanskje oppsto misforståelser. (M 3)

Tidligere har flere av ungdommene selv organisert cricquetteninger. Dette har særlig vært populært blant de fra Sri Lanka og Afghanistan, og en av miljøarbeiderne sier at dette fortsatt er noe noen av ungdommene spør etter. Bortsett fra dette oppgir ingen av ungdommene at de har deltatt i organiseringen av idrettstilbudet.

Det er også verdt å merke seg at ingen av ungdommene oppgir at de benytter seg av kulturskolens tilbud. Det er imidlertid ikke stilt direkte spørsmål om dette i intervjuene, og det kan tenkes at respondentene ikke har forbundet dette med fritidsaktiviteter. På spørsmål om ungdommene som i dag bor på HIS deltar i kulturskolen, oppgis det fra HIS at alle ungdommene får tilbud om deltakelse. Videre oppgis det at det er flere av ungdommene som deltar i kulturskolen nå enn tidligere.

5.7.2 Kontakt med norske ungdommer

I en rapport om bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige flyktninger, vurderer Econ (2007:5) at kommunene i liten grad jobber "(...) systematisk med å legge til rette for at de enslige mindreårige skal få etniske norske jevnaldrende venner". Dette inntrykket ser også ut til å gjelde for arbeidet i Hamarøy kommune.

Det er også verdt å merke seg at fasebeskrivelsene ikke nevner kontakt med norske ungdommer. Dette betyr ikke at mange av tiltakene som iverksettes ikke bidrar til at ungdommene får økt kontakt med norske ungdommer. Men det kunne trolig ha vært et

enda sterkere fokus på dette. Når det er sagt, bør det også presiseres at det ikke bare er en oppgave for HIS å skape møteplasser mellom norsk og innvandret ungdom. Dette er noe også andre enheter i kommunen, heriblant skolen og foreldregrupper, samt frivillige, bør kunne bidra til. Utfordringen for HIS som kommunal enhet blir å finne ulike måter å legge til rette for og underbygge slikt engasjement.

Det varierer hvor mye kontakt de intervjuede flyktningene har med norske ungdommer. Noen oppgir å ha mange norske venner, mens andre gir inntrykk av at de aldri snakker med norsk ungdom. Følgende dialog mellom intervjuer og en av flyktningene, viser hvordan han opplevde dette mens han bodde på Hamarøy:

- Har du noe kontakt med norske ungdommer?
- Nei, jeg hadde ikke mye kontakt med norske ungdommer der.
- Hvorfor ikke?
- Fordi jeg gikk på skole med ikke norske ungdommer. Jeg vet ikke hvordan jeg skal snakke med norske ungdommer. Så jeg var på gulskola¹⁶ hele tida.
- Så i friminutt og slikt, så var du bare sammen med de andre flyktningene?
- Ja, det var kjempedumt. Så etterpå lærte vi ikke så mye norsk. Det er lurt å være sammen med de norske elevene for å lære norsk. (EM 8)

En annen av ungdommene som oppgir at han ikke treffer norske ungdommer så ofte, sier at han likevel kjenner de ungdommene som spiller fotball og de som jobber ved HIS. Når han blir spurt om det er vanskelig å bli kjent med de norske ungdommene, sier han at det er behov for en møteplass:

- Nei, det er... nesten ja. Fordi vi kan ikke se noen plass. Vi kan ikke møte. Egentlig bare veien når du går, du sier bare "hei hei", ikke noe annet. Hvis vi kommer fotballbane, vi spiller sammen. Men bare det. (EM 5)

Ut over fotball og unge ansatte ved HIS, møter han sjelden norske ungdommer. Dette er også noe som kan sies å gå igjen; flyktningene treffer gjerne de lokale ungdommene på åpne arenaer, for eksempel på fotballbane, på treninger i Hamarøyhallen, eller i oppgangen der de bor. Men de har sjelden besøk av hverandre, og omgås ikke uten at det er organisert. En av ungdommene svarer følgende på spørsmål om det er vanskelig å bli kjent med de norske ungdommene:

- Nei, man kan ikke si det sånn. Jeg vet ikke om det er vanskelig. Fordi vi har ikke møtt dem. Når vi møter dem, så sier de bare "hei hei". Vi snakker ikke. (EM 9 og 10)

Av de ti ungdommene som ble intervjuet, er det bare en som oppgir å ofte ha besøk hjemme fra norske ungdommer. Han er også den eneste som har gått i ungdomsskolen sammen med norske elever. Flere av ungdommene oppgir at de har brukt å oppholde seg mye i Sentrum bofellesskap etter at de har flyttet ut derfra. Men på spørsmål om det ofte var norske ungdommer som kom på besøk der, svarer flere at det bare var ansatte som var norske. Dette bekreftes også av en av miljøarbeiderne, som sier at ungdommer som har flyttet ut ofte kommer på besøk, og da gjerne oppholder seg i TV-stua og i aktivitetsrommet ved Sentrum bofellesskap. Men det er sjelden norske ungdommer som kommer innom.

---

¹⁶ "Gulskola" er et skolebygg som ligger i samme område som Hamarøy Sentralskole, men hvor det bare er fremmedspråklige elever. Se for øvrig del 5.5.2 om inndelingen i ulike skoleklasser.

Dette viser at det er betydelige utfordringer når det gjelder å få norske ungdommer og de enslige mindreårige flyktingene til å omgås hverandre i større grad. To av ungdommene nevner at det trengs en møteplass hvor alle kan møtes.

Det trenger imidlertid ikke å bety at det er vanskeligere å bli kjent med jevnaldrende norske ungdommer på Hamarøy enn andre steder. De to respondentene som har flyttet fra Hamarøy har ikke kontakt med norske ungdommer i det hele tatt der de bor nå. En av dem går nå på kveldsskole sammen med andre fremmedspråklige, og jobber om dagen. Han syntes det var enklere å bli kjent med norske ungdommer på Hamarøy. Den andre av de som har flyttet fra Hamarøy, går sammen med norske elever på videregående skole. Han sier at han lærer mer norsk nå, men har ikke mye kontakt med norske ungdommer utenom skolen.

5.7.2.1 Oppsummering

Det er nødvendig å ha fokus på at flyktingene og norske ungdommer skal møtes. Noen av respondentene nevner spesifikt at det er behov for en møteplass i bygda. Det har også vært vanskelig å etablere et fotballag som er felles for flyktingene og norske ungdommer. Dette bør man fortsette å jobbe med, selv om det ikke har lyktes hittil. Det bør vurderes å gjøre ungdommene selv ansvarlige for dette.

I tillegg er skolen en viktig integreringsarena. Det at ungdommene går på ulike skoler, gjør det ekstra vanskelig å møte norske ungdommer. Ut fra et integreringsperspektiv bør ungdommene i så stor grad som mulig gå i norske klasser.

To av respondentene oppgir at det er behov for en møteplass for ungdommene. Det er nærliggende å tenke at en ungdomsklubb eller tilsvarende tilbud vil kunne bidra med dette. Men også aktiviteter som er åpne for både norske ungdommer og flyktingene vil kunne fungere som møteplasser.

5.8 Økonomi

5.8.1 Bakgrunn

Å være i stand til å håndtere og styre egen økonomi, er en svært viktig del av det å mestre eget liv. Og for all ungdom er det å prioritere langsiktig og å bruke budsjett i egen økonomiplanlegging, noe som må læres. Norske ungdommer får ofte økonomisk bistand fra foreldrene sine etter at de flytter hjemmefra, og dette gjelder i større grad i dag enn tidligere. Den viktigste hjelpen ungdommene får hjemmefra er økonomisk bistand i løpet av studietiden og hjelp til etablering i egen bolig (Hellevik 2006).

Samtidig som foreldre er viktige bidragsyttere, spiller også det offentlige en viktig rolle i etableringsfasen. Dette skjer gjennom offentlige ordninger som stipend og studielån, ulike former for stønad, husbankens låneordninger og sparing i BSU. I motsetning til de fleste andre ungdommer, har ikke enslige mindreårige flyktinger foreldre som kan hjelpe dem økonomisk i denne livsfasen. Det er derfor nærliggende å anta at enslige mindreårige flyktinger er enda mer avhengig av slike offentlige støtteordninger enn annen ungdom. Det at ungdommene har med seg en god ballast når det gjelder økonomiforståelse fra tiden i bofellesskap, er derfor særlig viktig.

I fasebeskrivelsene for HIS legges det opp til at ungdommene gradvis skal lære seg å bli økonomisk ansvarlige. I fase 2 skal de lære å budsjettere innkjøp av klær og

hygieneartikler, samt å bruke nettbank og få skattekort. I fase 3 beskrives det at de selv skal kunne handle mat, inngå husleiekontrakt og kjenne til depositumsordninger. I fase 4 skal de i stor grad mestre planlegging av egen økonomi, da dette er siste fase før utskrivning av tiltak.

5.8.2 Økonomiforståelse, sparing og forbruk

5.8.2.1 Økonomiforståelse

Vi har allerede vært inne på at ungdommene ikke betaler husleie selv. De betaler imidlertid regninger knyttet til strøm, internett og mobiltelefon. Dette er noe de får veiledning til fra ansatte ved HIS. På denne måten får de oversikt over hva ting koster, og de blir vant til å forholde seg til betalingsfrister.

Det varierer naturligvis hvor god økonomiforståelse ungdommene har, men det generelle inntrykket er at de har forholdsvis god oversikt og at de greier å ha kontroll over egen økonomi. En av dem innrømmer imidlertid at han ikke er spesielt flink med penger, og at han ofte må låne fra venner for å få ting til å gå rundt. En annen av ungdommene sier at han bruker å ringe for å rådføre seg med en av de andre flyktningene på Hamarøy før han bruker penger på "store ting".

Noen av ungdommene syntes det var litt vanskelig å disponere pengene til å begynne med etter at de flyttet i egen leilighet. De endte opp med å kjøpe mye dyr mat, og ble dermed fri for penger for tidlig. Etter dette tok de kontakt med deres kontaktperson som hjalp dem med innkjøp. Da lærte de seg å se på hva ting kostet, og prøvde å kjøpe ting som var på tilbud.

Noen av ungdommene får utbetalt penger ukentlig, mens andre får utbetaling månedlig. Dette vurderes ifølge en av miljøarbeiderne ut fra hvor flinke de er til å styre egen økonomi. En av miljøarbeiderne forteller at de kontinuerlig vurderer om ungdommene er flinke med økonomien. Ser man at de har problemer, prøver man å hjelpe:

Hvis noen sliter, og ikke helt forstår hvordan de skal bruke pengene, så prøver vi å legge budsjett, ukebudsjett eller månedsbudsjett, slik at de kan se hvor mye penger det er til mat for eksempel. (M3)

På spørsmål om de noen gang har opplevd at regninger har gått til inkasso, er det ingen som svarer bekreftende. Flere har imidlertid betalt regninger for sent, men uten at det har ført til store gebyrer. En av dem sier at han flere ganger har brukt opp pengene som skulle ha vært brukt til å betale regninger. Da har han kontaktet ansatte ved HIS, og har fått bistand til å ordne opp, både i form av økonomisk hjelp og veiledning.

Dersom det er en krisesituasjon, har det hendt at ungdommene har fått låne varer fra kjøkkenet i Sentrum bofellesskap:

Nei, i nødsituasjon, kan vi ordne det slik at de kan låne varer fra HIS. Da må de betale tilbake. Men noen ordner som regel selv mellom hverandre, slik at de låner fra hverandre. Men de kan jo ikke sulte i hjel, så vi prøver å finne en løsning på det. For eksempel at de rett og slett kan få et forskudd, eller. Hvis det ikke går, kan de ta varer som de betaler tilbake senere. (M3)

Ungdommene har med andre ord en form for sikkerhet om at de ikke kommer til å sulte når de flytter ut. Selv om de ikke har foreldre å ringe hjem til, kan de som regel få bistand fra HIS. Dette gjelder imidlertid ikke de som har flyttet fra kommunen.

5.8.2.2 Husleie og depositum

To av de som er intervjuet som fortsatt bodde på Hamarøy, hadde på intervjutidspunktet konkrete planer om å flytte, og de oppga at det ville være mest aktuelt å bo på hybel. Ingen av dem hadde imidlertid hatt mulighet til å betale depositum tilsvarende to-tre ganger en vanlig hybelhusleie. De kjente som nevnt ikke til denne problemstillingen. Men en av dem var klar over fordelene ved å ha referanse når han skulle få seg hybel. Som en løsning oppgir begge at de kjenner noen de kan bo hos i en periode, frem til de får ordnet seg noe eget.

To av ungdommene som er intervjuet, har allerede flyttet fra Hamarøy kommune. De var begge i en overgangsfase på intervjutidspunktet; en av dem hadde et rom hos familiemedlemmer, og oppga at han betalte litt husleie av og til; den andre var i ferd med å flytte til et nytt sted for å gå på skole, og hadde etablert en dialog med en fremtidig utleier på studiestedet. Han hadde ikke sparepenger, og var derfor usikker på hvordan han skulle få i orden både flytting og depositum.

Dette viser at de enslige mindreårige flyktingene kan være utsatt når det gjelder bosituasjon etter at de forlater det kommunale tilbudet. Det at de er godt forberedt, både når det gjelder kunnskap om ulike forhold knyttet til det å leie bolig, som for eksempel depositum, er derfor åpenbart av stor betydning.

5.8.2.3 Sparing og forbruk

Det er ingen av ungdommene som oppgir å spare langsiktig, for eksempel til bolig gjennom BSU. Dette kan blant annet ha sammenheng med at de ikke har så mye penger å spare. Men siden vi vet at denne gruppen ikke får den samme støtten senere i livet som mange andre ungdommer får, burde kanskje fokuset på sparing ha vært enda større enn det er.

Stort sett mener ungdommene at de har det bra økonomisk, og at de har det de trenger. De fleste sier at de likevel ikke greier å spare noe særlig med penger, men da skylder de gjerne på eget forbruk, og ikke på at de får for lite. Noen av ungdommene sier de har vanskelig økonomi. En av dem som ikke lenger bor på Hamarøy har for eksempel utbetalt 5500 kroner i måneden i stipend og lån, og av dette må han betale 3400 kroner i husleie. Han har ikke jobb ved siden av skolen, og har heller ikke oppsparte midler fra tidligere.

En av miljøarbeiderne hevder også at noen av ungdommene bruker penger de tjener på å forsørge familie i hjemlandet. Man kan heller ikke se bort fra at noen også betaler gjeld etter flukt fra hjemlandet.

Ingen av ungdommene oppgir at de sparer penger. Men av pengene ungdommene får mens de er mindreårige settes noe av på en egen sparekonto. Denne får de først råderett over når de blir 18 år og myndige. En av ungdommene som ble intervjuet brukte opp disse pengene på forbruk (klær, reise, TV-spill og lignende) da han ble myndig.

Utenom nødvendige ting som husleie, Internett, mat og strøm, oppgir de i hovedsak at de bruker penger på reiser, klær, PC og mobiltelefon. Kategorien "klær" havner nok et sted mellom nødvendig og ikke nødvendig forbruk. Noen av dem sparer også litt penger, da

gjærne til feriereiser, noe ungdommene ser ut til å prioritere høyt. Det å besøke venner som bor andre steder i Norge er noe flere av dem nevner som viktig. I tillegg er det noen som sparer til bil og førerkort.

5.8.3 Oppsummering

Å ha orden på personlig økonomi er spesielt viktig for de enslige mindreårige flyktningene, da de ikke har foreldre eller andre som kan bistå dersom de får problemer. Offentlige støtteordninger er i stor grad ment som sikkerhetsnett, og vil ikke kunne utjevne de systematiske forskjellene som eksisterer mellom flertallet av norske ungdommer og de enslige mindreårige flyktningene. Blant ungdommene som er intervjuet i denne undersøkelsen, er det store variasjoner når det gjelder både kunnskap om økonomi og egen planlegging.

Det er viktig at ungdommene får god veiledning i økonomi. For ungdommene som har fått satt til side sparepenger mens de har vært i barnevernstiltak, er det viktig at dette skjer før de mottar pengene. Blant annet bør kjennskap til BSU, behov for depositum når man skal flytte fra Hamarøy, samt kunnskap om kostnader ved evt. boligkjøp, være en del av utgiftene. Noe av dette er målsetninger for fase3 og 4, men alle bortsett fra en av ungdommene som er intervjuet, mangler slik kunnskap.

Flere av ungdommene nevnte at det å ha førerkort både ville være praktisk når man bor på Hamarøy av sosiale årsaker, og at det ville gjøre det enklere å få arbeid. Kan noen av pengene som settes til siden brukes til kjøreopplæring før de blir 18? Kanskje er dette vanskelig å prioritere når de selv får pengene?

5.9 Organisering/de ansattes perspektiver

Hamarøy internasjonale senter er organisert som en egen kommunal enhet. Det er en enhet som er i stadig endring, og siden oppstarten i 2010, har organisasjonen blitt større og mer differensiert. Blant annet har det blitt etablert et nytt bofellesskap i Hersethfeltet som er organisert som et eget team. Kaféen har vært igjennom omfattende endringer, og det har i løpet av 2014 blitt etablert et eget voksenteam som har ansvar for bosettingen av voksne flyktninger.

I denne evalueringen har oppmerksomheten i hovedsak vært rettet mot Sentrum bofellesskap, og den metodikken som har vært utviklet her. Men det er viktig å understreke at disse perspektivene også vil ha relevans for dagens organisasjon - både for Hersethskogen bofellesskap og for voksenteamet. I dette underkapitlet presenteres noen av de ansattes perspektiver. Gjennom tre intervjuer fremgår enkelte fellesnevner som det kan være verdt å ta med seg i det videre arbeidet.

5.9.1 Viktige oppgaver og viktige egenskaper for miljøarbeidere

De tre miljøarbeidere som er intervjuet i forbindelse med denne evalueringen, ble blant annet spurt om hva de vurderte som sine viktigste oppgaver som miljøarbeidere, samt hva de vurderte som deres viktigste egenskaper i jobben. Selv om svarene var ulikt formulert, mente alle tre at det viktigste er å forberede ungdommene på livet i det norske samfunnet. Dette formulerer de slik:

Den store paraplyen, det er jo å få dem til å fungere i det norske samfunnet hvis de skal være her. Og da går det på kultur, regler, skrevne og uskrevne. (M1)

Men jeg føler jo at det viktigste er den dialogen man... når man har tid til å prate med de og sette seg ned. (M2)

At de kommer seg inn i samfunnet selv. (M3)

Alle tre ser altså sin egen rolle som tilretteleggere for at ungdommene kan bli selvstendige mennesker som greier seg selv. På spørsmål om hva som er de viktigste egenskapene de har som miljøarbeidere, nevner alle tre også egenskaper som bidrar til ungdommenes utvikling. En av dem vektlegger det å være bestemt og snill, og at det er viktig med en balansegang mellom disse, mens en annen ser på oppdragerrollen som det sentrale. En av dem vektlegger det å bidra til egen mestring:

Det viktigste er at jeg får de til, at de kan mestre sitt eget liv. (M3)

De ansatte som er intervjuet nevner alle på ulike måter det at ungdommene skal kunne fungere og mestre egne liv, som det viktigste ved den jobben de gjør. Dette viser at målsettingen for arbeidet ved HIS er godt forankret blant personalet (se punkt 4.1).

5.9.2 Kommunikasjon mellom ansatte

Alle tre miljøarbeiderne kommer i løpet av intervjuene inn på at kommunikasjonen mellom de ansatte i organisasjonen er veldig viktig. Dette gjelder spesielt når det kommer til grensesetting. Ungdommene vil ofte "prøve seg", og vil fort finne ut av det dersom de ansatte praktiserer regelverket ulikt. To av de ansatte hadde konkrete eksempler på at dette skapte frustrasjon. I begge tilfellene hadde beboere først bedt dem om tillatelse, men fått nei til svar. Deretter hadde ungdommene spurt andre ansatte, og fått tillatelse. Dette var situasjoner som siden hadde blitt tatt opp i teammøter, og hadde blitt avklart. Hvorvidt dette er vanlig eller enkeltstående hendelser, fremgår ikke av intervjuene. Det ga like fullt opphav til frustrasjon hos de ansatte.

Også mindre forhold som leggetid og ulikheter i hvor strenge de ansatte er, nevnes som noe som kan være frustrerende. Dette er ikke nødvendigvis et utbredt problem, men at det er kilde til frustrasjon blant de ansatte når det skjer, er det liten tvil om. Det er også nærliggende å anta at også ungdommene vil være tjent med klare og samkjørte rutiner for grensesetting. Det er uheldig dersom noen ansatte stadig "føler at man blir den store stygge ulven i mange sammenhenger", slik en av dem uttrykker det. Som i vanlige familier, er det viktig at de voksne fremstår med felles retningslinjer og grenser.

Slike situasjoner kan trolig ikke unngås fullstendig. Men det er viktig at man har gode rutiner for denne typen hendelser. Det er ikke grunnlag i intervjumaterialet for å si noe sikkert om hva som fungerer godt, og hva som eventuelt ikke fungerer. Men det kan sies noe om hva som *bør* fungere godt. Under nevnes noen av de forhold som ansatte ved HIS bør være særlig oppmerksom på:

- Alle må bidra til gode rutiner for loggføring mellom vakter, og rutiner for at man sjekker loggene før man foretar seg ting - for eksempel godkjenning av sykefravær.
- Beslutninger som tas og som fremgår av møtereferater skal i henhold til rutinene ved HIS, leses av alle ansatte - især de som ikke har deltatt i teammøtene. Dette må følges opp.

- Man å være tydelig på hvem som tar ulike avgjørelser overfor beboerne, og hvem som eventuelt må rådspørres når beslutninger tas. Når en beslutning så er tatt, må dette kommuniseres til alle involverte.

I desember 2014 ble Visma innført som nytt loggføringsystem. Dette fører til en langt bedre dokumentering av hendelser enn tidligere, og informasjonsflyten mellom ansatte styrkes.

5.9.3 Fasebeskrivelsene i bruk

Ingen av miljøarbeiderne som er intervjuet brukte fasebeskrivelsene konkret. Dette kan ha sammenheng med at ingen av dem var kontaktperson for noen av ungdommene på intervjutidspunktet, og at de derfor ikke hadde særskilt ansvar for dette. Likevel kan det se ut til at det er uklart for de ansatte hvordan sammenhengen mellom fasebeskrivelse og tiltaksplan er. Det kan derfor antydes at det er nødvendig med en gjennomgang av hvordan fasebeskrivelsene og tiltaksplanene følges opp i praksis. Dette bør gjøres i samarbeid med de ansatte.

Det opplyses fra ledelsen ved HIS at det per februar 2015 jobbes med å implementere fasebeskrivelsene sterkere i miljøarbeidet.

5.9.4 Oppsummering

De ansattes oppfatninger av deres rolle og hva som er viktig i arbeidet ved HIS, samsvarer godt med enhetens visjoner og målsetninger. Dette handler i stor grad om å forberede ungdommene til et selvstendig liv i det norske samfunn.

Betydningen av god kommunikasjon mellom de ansatte - både horisontalt og vertikalt i organisasjonen - er noe de intervjuede respondentene vektlegger. Særlig kommer dette til uttrykk i spørsmål omkring grensesetting. Nye systemer for loggføring kan bidra til å styrke kommunikasjonen.

Miljøarbeiderne som er intervjuet i denne evalueringen brukte fasebeskrivelsene, og de ga uttrykk for at de ikke brukte de individuelle planene i arbeidet. Det kan derfor se ut som at det er behov for å styrke forankringen av fasebeskrivelsene og de individuelle planene blant miljøarbeiderne.

6 KONKLUSJONER OG ANBEFALINGER

6.1 En organisasjon i stadig endring

6.1.1 Rammesvilkår og endringer

Rammene rundt bosettingen av enslige mindreårige flyktninger endrer seg stadig, både utenfor og innenfor kommunen. For eksempel gjelder dette endringer i de økonomiske premissene for arbeidet, sammensetningen av enslige mindreårige flyktninger, samt bygningsmassen som er tilgjengelig. Siden oppstarten av HIS har derfor metodikken og organiseringen av bosettingsarbeidet vært i kontinuerlig utvikling. Eksempler på endringer som er gjennomført er:

- Fasebeskrivelsene ble først utarbeidet tidlig i etableringen av senteret i 2010, og deretter revidert i samme periode som denne evalueringen ble gjennomført. Blant annet legges det nå opp til større rom for skjønn i vurderingen av overgangen mellom fasene enn tidligere.
- Boligmassen som benyttes i dag, er i større grad enn tidligere tilpasset en mer variert sammensetning av flyktingene, spesielt når det gjelder alder.
- Ved at kommunen disponerer en variert boligmasse, vil utflytting fra bofellesskap til egen leilighet kunne være mer tilpasset den enkelte, både når det gjelder tidspunkt for utflytting og hva slags bolig som egner seg.
- Teamorganiseringen har endret seg flere ganger. På grunn av endringer i sammensetningen av de enslige mindreårige flyktingene, samt at man har begynt å bosette voksne flyktninger, har det blitt opprettet tre team - Hersethskogen bofellesskap, Sentrum bofellesskap og Voksenteam.
- Ordningen med kontaktpersoner har vært endret flere ganger. I dag mener man at en fast kontaktperson for hver av ungdommene er den optimale løsningen.

Fra arbeidet med denne evalueringen ble påbegynt, til dens ferdigstilling, har det gått om lag 12 måneder. Dette betyr at flere av de forholdene som bemerkes i denne evalueringen allerede kan være adressert uten at de er fanget opp her. Det kan også hende at organisatoriske forandringer også endrer premissene for bosettingsarbeidet, slik at funn og forslag i evalueringen ikke kan overføres direkte til dagens organisasjon.

6.2 Sentrale punkter i evalueringen

Under presenteres de mest sentrale funnene i evalueringen. Fremstillingen kan leses som en oppsummering av kapittel 5. I tilknytning til enkelte av forholdene som er omtalt, gis det også innspill til endringer og særskilte ting man bør ha fokus på.

6.2.1 Tidsbruken i bosettingsarbeidet

Ut fra oppgitt ventetid blant respondentene i denne evalueringen, jobbes det tilsynelatende raskt i bosettingsarbeidet i Hamarøy kommune. Dette betyr at ungdommene får en rask overflytting fra mottak til kommune etter at forespørsel fra IMDi er mottatt. Dette bør man fortsette å etterstrebe, da en rask bosetting har flere fordeler; blant annet gjelder dette ungdommenes motivasjon for å flytte til kommunen og for å påbegynne skolegang.

6.2.2 Kjennskap til Hamarøy før ankomst

Ved første møte med de enslige mindreårige flyktningene i mottaket, er man ved HIS opptatt av å fortelle om Hamarøy kommune og det tilbudet som venter ungdommene her. Dette er viktig for å unngå negative overraskelser når de ankommer kommunen. Nesten alle respondentene i undersøkelsen ble møtt i mottaket og fikk slik informasjon før ankomst. Likevel ble flere av dem overrasket da de ankom kommunen. Blant tingene som overrasket spesielt, var stedets størrelse og mangelen på butikker. Dette bør man ta med i betraktningen når man vurderer hva slags informasjon man møter ungdommene med.

6.2.3 Den første tiden i kommunen er gjerne vanskelig

Flere av ungdommene ga uttrykk for at den første tiden etter ankomst var vanskelig, men at det gikk bedre etter hvert. Noen sier også at de skapte konflikter eller kranglet med personalet i denne tiden. Ungdommene som er intervjuet, oppgir i stor grad at det ble brukt tolkesamtaler den første tiden de oppholdt seg ved Sentrum bofellesskap, gjerne i tilknytning til slike konflikter. Dette er åpenbart viktig for å unngå misforståelser, og for at ungdommene ikke ønsker å flytte fra kommunen.

At ungdommene reagerer ulikt den første tiden, er også noe som det er viktig å være seg bevisst. Blant respondentene var det noen som oppga at de trengte tid for seg selv i denne fasen, mens andre satte pris på å bli oppsøkt av miljøarbeidere.

Det vil også være viktig at de blir møtt av medbeboere i bofellesskapet på en inkluderende måte. Det oppgis av en av miljøarbeiderne som er intervjuet, at man gjerne markerer at noen nye har ankommet bofellesskapet med en hjemmekveld med god mat. Flere av ungdommene som er intervjuet oppgir at maten er et viktig sosialt samlingspunkt, og dette er derfor noe man bør fortsette med.

6.2.4 Kontaktperson

Ordningen med kontaktperson har variert siden oppstarten av HIS. Det er på bakgrunn av intervjumaterialet i evalueringen vanskelig å si hva som er den optimale organiseringen av ordningen. Noen oppga at de hadde nær kontakt med sin kontaktperson, mens andre ikke kjente til at de hadde hatt kontaktperson.

Den første tiden har imidlertid ungdommene stort behov for kontakt med voksne, og muligheten for å snakke med noen de har tillit til. Det er ikke gitt at oppnevnte kontaktperson er den ungdommen ønsker å ha slik kontakt med. En velfungerende ordning med fast kontaktperson vil trolig være en treffsikker løsning for de fleste av dem, men det synes samtidig å være viktig at ordningen er noe fleksibel.

For at ordningen skal fungere godt, er det videre viktig at den er organisatorisk godt forankret, og at de ulike rollene avklares. Blant annet nevner en av miljøarbeiderne kontaktpersonens rolle som grensesetter som viktig å ha avklart.

6.2.5 Grensesetting

Ungdommene som er intervjuet og som bodde i Sentrum bofellesskap, var i stor grad enige i at grensene som ble satt var akseptable og fornuftige. Dette til tross for at de gjerne brøt reglene selv mens de bodde der. Blant sanksjonene som ble benyttet, var trekk i motivasjonspenger og inndragning av PC.¹⁷ De ungdommene dette gjaldt, sier at de

---

¹⁷ Som nevnt i avsnitt 5.2.3 praktiseres ikke lenger inndragning av PC.

aksepterte disse sanksjonene. En av dem oppga også at det hadde en positiv effekt på hans oppmøte på skolen.

Ungdommene underskriver en samarbeidskontrakt med HIS ved innflytting i bofellesskap. Ingen av ungdommene husket imidlertid hva denne inneholdt. Likevel later det til at de har kjent til reglene i bofellesskapet, og flere av dem har opplevd trekk i motivasjonspenger som følge av brudd på disse.

Det er viktig at de ansatte er konsekvente i grensesettingen. Alle miljøarbeiderne oppgir at ungdommene gjerne "prøver seg", og at det kan skape frustrasjon blant de ansatte dersom ikke alle setter de samme grensene. Kommunikasjon gjennom logg og i møter om dette ser ut til å være særlig viktig.

6.2.6 Kultur- og systemforståelse

Kulturforskjeller gir enkelte utfordringer i bosettingsarbeidet. Disse dreier seg om systemforståelse, rasisme, forståelse for kjønnsroller og hvordan man forholder seg til formelle og uformelle regler. Selv om ungdommene i liten grad oppgir kulturelle motsetninger som et problem, er det nærliggende å anta at en del av de vanskelighetene de opplever i møte med blant annet bofellesskap, skole og arbeidsliv kan forklares på bakgrunn av kultur.

Det oppgis at HIS kontinuerlig jobber med disse utfordringene, blant annet gjennom temadager, hvor man tar opp forhold som skaper problemer for ungdommene.

6.2.7 Kosthold og matlaging

De enslige mindreårige flykningene som er intervjuet, har fått noe opplæring i matlaging. Omfanget varierer imidlertid noe, og noen få av ungdommene oppgir at de ikke kan lage mat.

I 2014 ble kjøkkenet i Sentrum bofellesskap bygget om. Det antas at dette vil virke positivt på ungdommenes læring innen kosthold og matlaging. Samtidig oppgir flere av ungdommene at måltidene under den gamle ordningen var samlende og positive for miljøet. Dette er det viktig å fokusere på, også etter ombyggingen.

Flere av respondentene i evalueringen oppgir at de ble oppsøkt av ansatte ved HIS etter utflytting i egen bolig. De fikk da veiledning i matlaging. En av respondentene ønsket ikke slik hjelp, men oppga samtidig at han fortsatt ikke kunne lage mat. Man kan derfor sette spørsmålsteget ved den opplæringen som ble gitt mens han bodde i bofellesskapet.

6.2.8 Kafeen og besøk på HIS/Sentrum bofellesskap

Det er ingen av ungdommene som oppgir at det har vært problematisk at folk utenfra besøker HIS. Snarere tvert imot - de setter pris på å møte folk utenfra. De av respondentene som har hatt arbeidspraksis i kafeen, fremhever dette som veldig positivt, både med tanke på arbeidserfaring og det at de fikk møte mennesker utenfra.

6.2.9 Husmøter

Husmøtene benyttes til å ta opp aktuelle ting med beboerne, gjerne forhold som handler om regler og oppmøte på skolen. Flere av beboerne opplevde disse møtene som lite hyggelige på grunn av konflikter mellom beboere og ansatte. Fra miljøarbeiderne som er intervjuet, oppgis det imidlertid at strengere krav til saksagenda og struktur i husmøtene,

sammen med at man nå er færre ungdommer i bofellesskapet enn tidligere, har bidratt til å senke konfliktnivået i møtene.

Endringer kan vurderes for å gjøre husmøtene til en mer samlende og positiv erfaring for ansatte og beboerne. En av miljøarbeiderne som er intervjuet, foreslår at potensielt konfliktfylte ting tas opp i et annet forum, gjerne i samarbeid med skolen.

6.2.10 Konflikter

Intervjuene med ansatte og flyktninger vitner om et generelt lavt konfliktnivå. En av miljøarbeiderne gir imidlertid uttrykk for at det kan være krevende å sette grenser. Igjen påpekes viktigheten av at de ansatte er koordinerte og konsekvente.

Konflikter mellom ansatte og nyinnflyttende som ønsker å reise bort fra Hamarøy, kan være en belastning for ungdommene. Dette gjelder spesielt dersom konfliktene utspiller seg på fellesarenaer, som for eksempel i husmøtene.

6.2.11 Utflytting fra bofellesskap

Alle ungdommene som er intervjuet, hadde fått oppfølging etter utflytting. Blant annet fikk de besøk, og de fikk veiledning i å lage mat. Noen av ungdommene oppga imidlertid at de hadde vært ensomme etter utflytting. Det å kunne komme tilbake i Sentrum bofellesskap, og oppholde seg der om ettermiddager og kvelder, var derfor viktig for flere av dem.

6.2.12 Bolig og økonomi

Ingen av ungdommene betalte husleie selv etter at de flyttet ut fra Sentrum bofellesskap. Man bør vurdere om dette er hensiktsmessig ut fra at ungdommene skal lære seg å styre egen økonomi, og dermed bør kjenne til hva det faktisk koster å bo. De av ungdommene som var i ferd med å flytte fra kommunen, hadde lite kjennskap til kostnader og regler ved leieforhold. De hadde heller ikke kjennskap til hva et depositum var eller boligsparing for ungdom (BSU). Dette setter dem i en sårbar situasjon ved flytting.

6.2.13 Bokvalitet etter utflytting

Alle ungdommene var godt fornøyde med både standard og beliggenhet på boligen de hadde på intervjutidspunktet. Det kan bemerkes at flere av dem bodde i helt nye leiligheter. En av dem kalte leiligheten sin for sitt "tempel", mens en annen uttrykte ønske om å kjøpe leiligheten hun bodde i.

Bomiljø og naboskap kan være viktig for å få kontakt med nordmenn. De respondentene som bodde i leilighetsbygg med både norske leietakere og flyktninger, oppga å ha noe kontakt med sine naboer, blant annet ved at de besøkte hverandre og at de gjerne snakket sammen når de møttes i gangen.

6.2.14 Voksenkontakt

Det er ikke iverksatt konkrete tiltak rettet mot at ungdommene skal få kontakt med voksne utenfor HIS. På spørsmål om de kjenner mange voksne, sier ungdommene stort sett at de har lite kontakt med andre enn de som jobber ved HIS eller ved skolen. Det kan vurderes å ha et sterkere fokus på dette. Det å ha et nettverk rundt seg som også inkluderer voksne personer vil kunne være en styrke for de enslige mindreårige flyktningene. Et mulig tiltak kan være å etablere fadderordning. Det kan også vurderes å endre vergeordningen, slik at vergeansvaret fordeles på flere personer enn i dag.

6.2.15 Flytting

Valget om å bli på Hamarøy eller å flytte til et annet sted, er svært viktig for de enslige mindreårige flyktningene. Spesielt ungdommene som flytter fra Hamarøy, er i en sårbar fase. Dette gjaldt to av respondentene, som begge viste stor evne til å klare seg til tross for deres vanskelige situasjon, både økonomisk og praktisk.

God veiledning i den fasen hvor de skal velge om de skal bli eller forlate Hamarøy kommune er svært viktig, slik at ungdommene vet hva de går til dersom de flytter. Dette gjelder både med tanke på skoletilbud og de praktiske og økonomiske konsekvensene av å flytte.

Samtidig som mange av flyktningene trolig vil ha godt av å bli værende i kommunen, også etter at de er ute av barnevernstiltak, er det viktig at man ikke skaper utilsiktede innlåsingeffekter. Dette kan blant annet handle om at husleien blir betydelig lavere enn andre steder (spesielt i de større byene), eller at ungdommene ikke innehar tilstrekkelig kompetanse eller midler til å finne egen bolig andre steder.

6.2.16 Skole

Fasebeskrivelsene ved HIS samordnes med Hamarøy sentralskole. HIS har også jevnlig møter med skolen for å følge opp progresjonen til den enkelte ungdom. En viktig forutsetning for å ta vare på skolemotivasjonen til de ungdommene som kommer til kommunen, er hurtig oppstart etter ankomst. Alle respondentene oppgir å ha fått begynne på skole innen kort tid etter at de flyttet til kommunen.

Skolen er en viktig sosialiseringsarena, hvor de enslige mindreårige flyktningene kan bli kjent med norske ungdommer. De fleste av de flyktningene som er intervjuet i denne evalueringen, gikk imidlertid i egne skoleklasser for fremmedspråklige. Skolebygget for disse klassene ligger også adskilt fra den ordinære skolen. Flere av respondentene traff derfor ikke norske ungdommer mens de gikk på ungdomsskolen. Først etter at de begynte på videregående skole, begynte de i klasser med norske elever. Flere av ungdommene ønsker raskere overgang til norske klasser. To av dem mente progresjonen deres på skolen var dårligere på Hamarøy enn den ville vært andre steder.

Overgangen fra ungdomsskole til videregående skole representerer et viktig veivalg for de enslige mindreårige flyktningene. Veiledning vil kunne være veldig viktig i denne overgangsfasen.

Det kan også legges til at et så bredt og tilpasset tilbud ved Knut Hamsun videregående skole som mulig, vil være gunstig for mange av flyktningene. Dette vil gjøre det mulig for dem å fortsette å bygge på det nettverket og den tryggheten de opplever i kommunen, både sosialt, på skolen og i tilknytning til bosituasjon.

For de av ungdommene som tar yrkesfaglig utdanning ved den videregående skolen, vil tilgangen på lærlingsplasser være svært viktig.

6.2.17 Arbeid

Enslige mindreårige flyktninger har større risiko for å falle utenfor arbeidslivet enn andre grupper i befolkningen. Arbeidspraksis er derfor særlig viktig for denne gruppen. De fleste av de enslige mindreårige flyktningene som er intervjuet, hadde fått tilbud om enten

språkpraksis, arbeidspraksis eller deltidsarbeid. I stor grad var dette formidlet gjennom HIS og den kommunale ungjobbordningen.

Ungdommene satte stor pris på å jobbe, både om sommeren og ved siden av skolen. Flere av dem hadde også jobbet sammen med miljøarbeidere som var ansatt ved HIS. Sommeren 2014 var det imidlertid flere av ungdommene som sto uten arbeid. Dette skyldtes blant annet at man dette året ikke hadde tilbud om arbeid gjennom HIS. Det oppgis å være tid- og ressurskrevende å skaffe praksisplasser eksternt, samtidig som det for HIS kreves betydelige ressurser å kunne tilby arbeidspraksis i egen virksomhet.

Det er imidlertid liten tvil om at man må fortsette å se etter løsninger på dette området. Når kommunen nå også skal bosette et stort antall voksne flyktninger, vil behovet for ulike typer praksisplasser trolig øke ytterligere.

6.2.18 Idrett og fritidsaktiviteter

Treningstilbudet i Hamarøyhallen er noe alle respondentene oppgir at de benytter seg av. I tillegg spiller de fotball, de går tur, og noen av dem har tidligere organisert egne aktiviteter (cricket). Aktivitetsrommet ved Sentrum bofellesskap er også mye brukt.

Det er i stor grad HIS som har regien for aktivitetene som nevnes. Det er derfor nærliggende å spørre om det kunne være mulig at ungdommene selv tar ansvar for å organisere fritidsaktivitetene. Kanskje kan dette også knyttes opp til at de utvikler organisatorisk kompetanse, gjennom kurs og opplæring?

6.2.19 Kontakt med norske ungdommer

Ungdommene som er intervjuet har, med ett unntak, i liten grad kontakt med norske ungdommer. Noen av dem nevner spesifikt at det er behov for en møteplass, hvor norske ungdommer og flyktningene kan møtes.

I tillegg er skolen en viktig integreringsarena. Det at ungdommene går på ulike skoler, gjør det ekstra vanskelig å møte norske ungdommer. Ut fra et integreringsperspektiv bør ungdommene i så stor grad som mulig gå i norske skoleklasser.

6.2.20 Økonomi

Å ha kontroll med egen økonomi er en viktig forutsetning for å klare seg på egen hånd. Det er også flere punkter som omhandler dette i fasebeskrivelsene. Miljøarbeiderne oppgir at de ofte hjelper ungdommene med å betale regninger, og at ungdommene får utbetalt penger etter vurdering av hva de mestrer.

Det er imidlertid store variasjoner i økonomiforståelse og evne til å planlegge egen økonomi blant de ungdommene som er intervjuet. Mens noen oppgir å ha god styring med egne penger og eget forbruk, sier andre at de har problemer med at de har for lite penger grunnet høyt forbruk.

Ingen av respondentene oppgir at de sparer langsiktig. Dette kan skyldes at de ikke har mye penger de kan legge til siden, men det er likevel bemerkelsesverdig, sett i lys av hvor viktig det kan være for denne gruppen å ha oppsparte midler som "buffer" når de skal klare seg selv. Verken boligsparing for ungdom (BSU) eller depositum var kjente begreper for noen av ungdommene.

Det kan bemerkes at flere av de som er intervjuet ikke betaler sin egen husleie, selv etter at de har flyttet fra HIS. Pengene trekkes fra beløpet de får utbetalt hver måned. Det anbefales at man vurderer om dette kan gjøres på en måte som i større grad enn i dag gir ungdommene forståelse for hva et leieforhold innebærer.

6.3 Videre bruk av evalueringen

Utvalget av respondenter i denne evalueringen er begrenset til å gjelde ungdommer som har flyttet ut fra Sentrum bofellesskap. Ungdommer som bor der i dag er ikke intervjuet. Antallet ungdommer og miljøarbeidere som er intervjuet, er også noe begrenset. Derfor er det viktig å ta høyde for at funnene i evalueringen ikke kan generaliseres. De forholdene som er beskrevet, er trolig også godt kjent for de fleste av dem som jobber med enslige mindreårige flyktninger i kommunen - og kanskje også for dem som jobber med voksne flyktninger.

HIS som organisasjon er dessuten i stadig utvikling, blant annet som følge av endringer i rammebetingelsene for bosettingsarbeidet. I løpet av arbeidet med evalueringen har det derfor skjedd flere endringer i organisasjon og dens arbeidsformer som det ikke har vært mulig å ta med i rapporten.

Likevel kan evalueringen tjene som et nyttig utgangspunkt når man utarbeider og videreutvikler metodikk på området. Som nevnt er HIS en organisasjon som utvikler seg, og som stadig tilpasser seg endrede rammebetingelser. I arbeidet med å videreutvikle seg som kunnskapsorganisasjon, kan forhåpentligvis perspektivene som kommer til uttrykk i rapporten fungere retningsgivende.

7 KILDER

7.1 Bøker og rapporter

Berg, Berit m.fl. (2013). *Mot en ny bosettingsmodell? Direkteplassering av enslige mindreårige*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.

Berg, Berit m.fl. (2011) *Flyktningguiden som døråpner. Nasjonal evaluering av Flyktningguiden i Røde Kors*. Trondheim: NTNU Samfunnsforskning AS.

ECON (2007). *Bo- og omsorgstiltak for enslige mindreårige i kommunene. Utgiftskartlegging og vurdering av kvalitet*. Rapport 2007-032. Oslo: ECON.

Hellevik, Tale (2005). *På egne ben - Unges etableringsfase i Norge*. NOVA-rapport 22/05. Oslo: Norsk institutt for aldring og oppvekst (NOVA).

Rambøll (2012). *Housing first - muligheter og hindringer for implementering i Norge*. FOU-rapport, Husbanken. Tilgjengelig på http://biblioteket.husbanken.no/arkiv/dok/FOU/Housingfirst_2012.pdf

Sandlie, Hans Christian (2013). "På terskelen til egen bolig". I: Hammer, Torild og Hyggen, Christer (red.) (2013). *Ung voksen og utenfor - mestring og marginalitet på vei til voksenliv*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Stabell Wiggen, Kjersti (2014). *Enslige mindreårige flyktninger, 2011, Arbeid utdanning og inntekt*. SSB-rapport 2014/09, Oslo: SSB.

Søholt, Susanne m.fl. (2012). "Derfor blir vi her" - *Innvandrere i Distrikts-Norge*. NIBR-rapport 2012:5. Oslo: Norsk institutt for bygdeforskning.

7.2 Offentlige meldinger, utredninger og publikasjoner

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2011): *Arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger - en håndbok for kommunene*. Oslo: Departementetens servicesenter. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/bld/arbeid_med_enslige_mindreaarige.pdf

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (2013). *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap*. (Meld. St. Nr. 6 2012-2013). Hentet 25.2.2015 fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/meld-st-6-20122013/id705945/?docId=STM201220130006000DDDEPIS&ch=1&q=&ref=search&term=>

Kommunal- og regionaldepartementet (2011): *Rom for alle*. (NOU 2011:15). Hentet 25.2.2015 fra: <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/nou-2011-15/id650426/?docId=NOU201120110015000DDDEPIS&ch=1&q=>

7.3 Nettkilder

Hamarøy kommune: brosjyre om Hamarøymodellen:

<http://www.husbanken.no/boligetablering-i-distriktene/brosjyre-om-hamaroymodellen/>

Husbanken: brosjyre for prosjektet "Ikke bare bolig": http://www.c-mer.no/web_publicasjon/Husbanken/Ikke_bare_BOLIG_032014/

Nordland fylkeskommune: "Lokalt opplæringstilbud i samarbeid med arbeidslivet". Sjekket 25.2.2015 fra: <http://www.nfk.no/artikkel.aspx?AId=12445&Mid1=1557>